

MİMAR SİNAN

4. P. S. Büyük Üstadın Mesajı Nafiz EKEMEN
7. Ağaç, Tahta ve Sembolizm Alber ARDİTTİ
19. Felsefi Açıdan Masonluk Ülküsünün Temel
İlkeleri ve Niteliği Üzerine
Düşünceler IV Naki Cevad AKKERMEN
36. Masonik Damlalar Derleyen : Tulû BAYTIN
37. Kant ve Felsefesi Tarhan ÖZGÖKMEN
53. Masonluğun Düşmanları Raşid TEMEL
60. Fazilet Tayfur TARHAN
68. Ana Loca Sahir ERMAN
70. Gönnye ile Pergel Sahir ERMAN
72. Olayların İçinden Mimar SİNAN
73. Arşivimizden Belgeler Suha UMUR
78. Localarımızdan Haberler Mimar SİNAN
81. Ünlü Masonlar Sahir ERMAN - Suha UMUR
86. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN
87. Fihrist S. ERMAN

MİMAR SİNAN

**Gevşemeyin, endişe etmeyin. İncancınız
sağlamsa, mutlaka başaracaksınız.**

Şânı Yüce Kur'an, S. III. 139

Kapak kompozisyonu : ŐINASI BARUTÇU
YENİLİK BASIMEVİ — TİPO — OFSET
Tel : 43 55 72 ✕ İSTANBUL — 1 9 7 8

MİMAR SİNAN

**Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.**

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına imtiyaz sahibi : Nafiz EKEMEN

Yazı İşlerini fiilen idare eden : T. Zihni TARHAN

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR, PARA İLE SATILMAZ

1978

Nuruziye Sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53

SAYI : 28

4. P. S. Büyük Üstadın Mesajı Nafiz EKEMEN
7. Ağaç, Tahta ve Sembolizm Alber ARDİTTİ
19. Felsefi Açıdan Masonluk Ülküsünün Temel
İlkeleri ve Niteliği Üzerine
Düşünceler IV Naki Cevad AKKERMEN
36. Masonik Damlalar Derleyen : Tulû BAYTIN
37. Kant ve Felsefesi Tarhan ÖZGÖKMEN
53. Masonluğun Düşmanları Raşid TEMEL
60. Fazilet Tayfur TARHAN
68. Ana Loca Sahir ERMAN
70. Gönnye ile Pergel Sahir ERMAN
71. Olayların İçinden Mimar SİNAN
73. Arşivimizden Belgeler Suha UMUR
78. Localarımızdan Haberler Mimar SİNAN
81. Ünlü Masonlar Sahir ERMAN - Suha UMUR
86. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN
87. Fihrist S. ERMAN

BÜYÜK ÜSTADIN MESAJİ

ZORUNLU BİR KARAR

Dergimizin bundan evvelki nüshalarında yayınlanan Mesajlarımızda ve Muhterem Localarımıza gönderilen tamimlerde görüldüğü ve yine Dergimizin bundan sonra çıkacak nüshalarından birinde yayınlanacak Nail GÜRELİ Kardeşimizin aynı konu ile etüdünden anlaşılacağı üzere, camiamıza son katılma isteklerini bir disiplin içine almak gereği duyulmuştur.

Memlekette mason sayısının artmasını muhakkak ki hepimiz candan özlüyoruz. Fakat muhakkak ki, bu artış, yalnız ve yalnız bir sayı fazlalaşması olmamalıdır. Bazı Kardeşlerimiz, mason sayısının memleket nüfusuna orantısını ileri sürerek başka memleketlerdeki orantılarla kıyaslamak ve bundan bizim aleyhimize sonuçlar çıkararak derhal çoğalmamız gereğini ileri sürmektedirler.

Bu mütalâalar bir kaç bakıma hatalıdır.

Birincisi : Masonluğumuz üç merkezde sığışmış kalmış durumdadır. Çoğalmak istiyorsak bugün çalışmakta olduğumuz üç vilâyet hududunu aşmak, memleket sathına yayılmak zorundayız. Son za-

manlarda Bursada fiilen tahakkuk etmiş, Manisada tahakkuk etmek üzere olan bir çalışma göze çarpmaktadır. Büyük Görevliler Kurulu, bu teşebbüslerin başarıya ulaşması için Büyük Üstad olarak kullandığımız bazı yetkileri iyi karşılamış ve Nilüfer Locamız ile Manisa Locamız bu sayede doğmuşlardır.

İkincisi, memleket nüfusunun 40, İstanbul nüfusunun 4 milyonun üstünde olmasına dayanarak sonuç çıkarmak da yanlıştır. Türkiyede, ve Türkiyenin diğer şehirlerinde, mason olmak niteliğini haiz erkek nüfus sayısı kaçtır? Kıyaslamaya buradan başlamak lâzımdır. Okur-yazarlık derecesi, halâ maalesef, çok düşük olan sevgili yurdumuzda, 40 milyonlara, 4 milyonlara göre yapılan hesaplar hayalî olmaktan ileri gidemez. Bugün, okuyup yazması olmayan ne erkek ve ne de kadın bulunmayan; okumuş nüfusunun yarısına yakın kısmı mesleğinde doktora yapmış vatandaşlardan ibaret olan 40 milyonluk Federal Almanyada bile - ki Hitler mezalimine rağmen ayakta durmağı başarmıştır - Mason sayısı 1700 civarındadır.

Demek oluyor ki, masonluk bir rakam, bir sayı meselesi değil, bir kalite meselesidir. Ve baki kalmak, Masonluk Nurunu bütün yurdumuza yaymak istiyorsak her şeyden evvel bu gerçeğe riayet etmek mecburiyetindeyiz.

Üçüncüsü : Rakamları tekrar saymayacağım, fakat son zamanlardaki müracaatlar sayısı hakikaten çok ibret vericidir. Yapılan tekliflerin mühim bir kısmı, muamele tekemmül etmezden, skrütene geçilmezden önce, ya teklif sahipleri tarafından geri alınmakta veya teklif edilen şahsın «benim böyle bir arzum yok» diyerek talepname imzalamayı reddetmesi cevabile karşılaşılmaktadır. Bu itibarla, tekliflerde daha titiz davranmak, adeta mason kaydı yarışına benzeyen bu hareketlerden, birazcık olsun, geri durmak lâzımdır.

Ve nihayet: Masonluk bir kardeşlik rabitasıdır ve mensuplarından birbirine karşı saygı, sevgi ve samimiyet isteyen bir meslektir. Samimi sevgi ancak birbirini tanımakla, hepimizi birbirimizin iyi ve kötü taraflarımızla tanımamıza, hoş görmemize bağlıdır. Bir sene içinde 35 tekris yapan, daha 35/40 haricinin kabul muamelesi ile uğraşan Localarımız, maalesef mevcuttur ve bu Localarımız, bu durumla övünmektedirler. Şahsan itiraf etmek mecburiyetindeyim ki, Türk Masonlarının çok büyük bir kısmını, adı, mesleği, Locası aile durumu ile tanıdığım halde, kendi mensup olduğum Locanın bütün kardeşlerini aynı şekilde yakinen tanımamaktayım. Bunun kusuru kimde? Şüphesiz yalnız bende değil, fakat üst üste yapılan tekrislerden dolayı ani büyümede, ve devamlı yeni mason alma işlemleri ile geçen toplantılardan usandırarak aramıza alınan yeni kardeşleri ilk gününden devamsızlığa, ilgisizliğe sevkeden durumdadır.

İşte bu saydıklarımın dolayısıdır ki, geniş bir çevrenin arzusuna uyarak, eldeki işler tamamlanıncaya kadar Engelsizlik Belgesi verilmemesine Büyük Görevliler Kurulunca karar verilmiş ve keyfiyet Muhterem Localarımıza tebliğ olunmuştur.

İçimizde mesleğimizi sevmeyen, ona bağlı olmayan kimse yoktur; bu sebeple, sadece çoğalmayı, ve özellikle, üç vadide çoğalmayı hedef tutmayalım. Kaliteli insan çok, memleketimizde, bunları arayalım, getirelim ve masonluğumuzun, gelecek kuşaklara, daha genç, daha kuvvetli, daha verimli intikal etmesini sağlayalım.

Nafiz EKEMEN
Büyük Üstad

AĞAÇ, TAHTA ve SEMBOLİZM

Albert N. ARDİTTİ

MASONLUĞUN; sıradan, alelade herhangi bir cemiyet olmadığı açık ve aşikârdır.

Tarihinin, efsanelerinin, sihirli hikâyelerinin amaçlarının, derecelerinin, dereceler öğretiminin, şartsız özgürlüğe susamışlığının, ŞARTSIZ ÖZGÜRLÜK ötesinde... ilk bakışta çelişki gibi görünen «çalışma yöntemi» vardır. Onun çalışma yöntemi çelişkili gibi görünür; zira, o özgürlüklere erişebilmek için çalışma yöntemi sert bir disipline boyun eğer. Özgürlüğün hem var olması, hem de sağlıklı devam edebilmesi için, özgürlükte disiplin koşulu gereklidir. Bu nedenledir ki, disiplinin mutlaka özgürlükle sıkı bir rabitası vardır.

Bu çelişki, düzen dışı bu dostluk, bu «özgürlük-disiplin izdivacı»nın sebebi ne olabilir? **Mason**, **şartsız özgürlüğe** varmağa öylesine kesinlikle kararlıdır ki, zekâ ve mantığını kullanarak her türlü sun'î durumlara, örneğin «özgürlük-disiplin» gibi nazik bir dostluğa dahi galip gelebilmektedir. Başka bir deyimle, bu disiplini Mason arzular, ona kendisi, kendi öz rızasıyla talip olur, çünkü o, disiplini bir mecburiyet olarak değil, bir gereksinme olarak çoktan kabul etmeye alışmıştır. Ruhuna, gönlüne, âdeti kanına, özgürlüğün nüfuz etmiş bulunduğu; gönlünü ve aklını ilk ve son gerçeklere apaçık tutan, Mason'un belini böylesine büken şu müthiş disiplin nedir acaba? Bu

disiplin Masonluğun çalışma yöntemidir ve yöntemin en önemli aleti sembolizmdir.

Pek çok şeyi kelimelerle izah etmek mümkündür. Ancak, kelimeler yalın bir yankı meydana getirir; zira, yalnız bir ve tek anlam taşır. Buna mukabil :

aynı zamanda hem açık, hem esrarengiz
hem sade, hem karmaşık
hem tek, hem muhtelif

olan sembolizm, bir ve aynı anda, beynimizin tüm hücrelerini bütün yönlere doğru titreşime sevkeder. Bu surettir ki, bütün özünü alıp çıkarmak istercesine konuyu sıkmaya, konudan mümkün olan en geniş anlamı çıkarmamıza çalışırız. Böylece de, ufkumuzu genişletir ve gördüklerimizin, bir yelpaze şeklinde, muhtelif manalarını bulmuş oluruz. Bu işlem, idrakimizi, bilinen normların çok üstüne çıkarır ve o kadar da onu zenginleştirir.

İnsan aklının her alanda, keşifleri teşkil eden ışıklı zerrelere bütün yönlere sıçratmak, bir kıvılcım demeti gibi etrafını aydınlatmak, kendini her an yenilemek, bir anlamdan diğer bir anlama geçmek, meseleleri ve olayları tetkik ederek değerlendirmek, kıyaslamak, benzerlikler ve farklılıklar bulmak için, akıl her yöne doğru yayılır. Bu yayılma, düşünme hassamızı kamçılar ve bu kamçılama neticesinde akıl, senteze, veya bizzat sentezi patlatmak suretiyle yok edilmesine kadar varır.

İşte, bu etkilerden oluşan Sembolizm Mason'u, haricilerin bilmediği yüceliklere götürür, ve o yüceliklede Mason,

heyecanları ile, bilgisi ile, düşüncesi ile
Ruh Aleminin zirvesine çıkar.

Odun'un (veya Tahta'nın) sembolizmi... O odun ki (veya o tahta ki), Masonluğun operatif düzeyden spekülâtif aşamaya geçişini bize derhal hatırlatır. O tahta ki, ondan iskemleler, masalar, pancurlar, fakat aynı zamanda merdivenler yapılır. O merdiven ki, basamakları (yani ömrümüzün yıllarını) birer birer çıkmamızı sağlar. Ömrümüzün yıl basamaklarını birer birer aşarken, nihayet soluk soluğa kalırız, ve, ak saçlar başımızı hâlelendirdiğinde, inmeğe başlarız. Bu merdiven DERECELERİ temsil eder. Her bir derece basamağı, tıpkı bir uçağın penceresinde olduğu gibi, idrakimizin yeni boyutlar keşfetmesini mümkün kılar. Uçak yerden ayrılıp yükseldikçe,

önce yeşil tarlaları, daha sonra tepeleri, daha sonra dağları ve dorukları, ve,

yaklaşırken o kadar tehditkâr görünüp,
üstüne çıktıkça bir o kadar önemsiz ve
zararsız kaliveren

bulut denizini

nasıl görüp, gözle kucaklarsak, ömür merdivenimizin her basamağını çıktıkça, aynı ufuk genişlemesi, aynı görüş zenginleşmesi vuku bulur. Basamak basamak yükselişimiz sırasında, tetkik ettiğimiz, anlamağa çalıştığımız, hayırlı prensiplerini Masonluk hayatımızda ve genel yaşantımızda uygulamaya çabaladığımız, bu Değerler Merdiveni bizim Yolumuzun temel sembollerinden biridir.

İşte bugün ben, merdivenin düşünsel sembolizmine değil, merdiveni maddesel olarak meydana getiren oduna ve tahtaya eğileceğim.

Ağaç, Odun (veya Tahta), ve, Dinler:

Dinlerin temelinde,

a) Dünya Cenneti'ni

b) Düşmesine sebep olan «Düşüncesiz Hareketi»ni müteakip, Adem's açıklanmış bulunan «İyilik ve Kötülük Ağacı» hikâyesini

bittabiî, buluyoruz.

Fakat, işin taslağını çizmek üzere, her dinde ağaç ve odun (veya tahta)) münasebetlerini kısaca birer, birer görelim.

KONFÜÇYÜS : Masal öyle gelmiştir ki, Konfüçyüs'ün annesi rüyasında İmparatoru görür, ve İmparator, bu kadının oyuk bir ağaç içinde, büyük hikmet sahibi bir erkek çocuk dünyaya getireceğini müjdeler. Filhakika, o büyük filozof, Kong Sang isimli bir yörede doğar. Bu ismin anlamı, oyuk dut ağacıdır. Belirli bir dönemde, Konfüçyüs'ün ismi, En Yüksek Doruğun Hâkimi olmuştur.

Ölümünden hemen önce, bu filozof şu mısraları terennüm etmiştir :

«Mâbed yeniden harabeye döndü

«Merkezdeki seren direği kırıldı.»

Fransız misyoner Huc, kabuğu güzel kokan bir ağaçtan bahseder. Mâbed'in halka açık olan avlusunda bulunan bu ağacın her yaprağında tabiat tarafından yazılmış bir kelime bulunuyormuş.

Bu ağaca «Onbin Kelimeli Ağaç» ismi verilmiş.

Brahma : Brahmanizm'e göre, hayat bir ormandır ve ormanın düzensiz surette gelişmesini önlemek için yollar (kanunlar) açılır.

Brahmanlar ölülerini bir odun yığnında yakarlar. Yine Brahmanlar'ın tahtadan yapılmış bir merdiveni vardır. Bu merdiven muhtelif kast'ları sembolize eder, ve bunun son basamağı «Dokunulmazlar»a aittir.

Buda : Masala göre, bir gezi sırasında doğum sancılarına giren annesi, Lumbini isimli bir yörede, «Mukaddes Orman» içine sığınır ve Buda'yı doğurur. Aile evinden tarihi ve kesin ayrılışından sonra Buda, yedi yıl gurbette dolaşmış ve, bu süre sonunda, «Nur Ağacı»nın altına gelip, orada yedi gün müddetle düşünceye dalmıştır. O düşünceye dalıştan sonradır ki, kendisinin «Buda» olduğunu idrâk etmiştir.

Daha sonraları, ağaçlar altında oturur ve orada düşünürmüş. Buda, sandal ağacı tahtasından elde edilen bir kokuyu vücuduna sürermiş.

Nihayet, şunu da hatırlatalım ki, onun dinî - felsefî ilk açıklaması, Rajputana Bahçelerinde olmuştur.

Jüdaizm : Odunun (tahtanın) önemi, Nuh'un Gemisi ile başlar. Su üstünde yüzmek sureti ile odun (tahta), güven'in sembolüdür.

Hazret'i İbrahim, oğlu İshak'ı bir odun yığını üzerinde az daha kurban ediyordu.

Allah, Musa'ya âlevli bir fundalıkta tecelli eylemiştir. Musa'nın asâsının hem hikâyesi, hem de kudretleri vardır. Bu asâ, yürüyüşünde Musa'ya destek olur, su kaynağını bulmasını sağlar, Kızıl Deniz'in sularını ikiye böler, ve nihayet, vere atıldığında yılan oluverir.

Esei'nin tahta çanağından, Yâkub'un meşhur merdiveninden bahsedilir.

Ve nihayet, biz Masonları ilgilendirmek üzere, Süleyman Mâbedinden bahsedilir ki, bunun inşasında tahtanın büyük payı olmuş idi. O mâbedde direkler, kapılar, kaplamalar, kemerde melek tasvirlerinin kanatları, ve bilhassa, girişteki merdiven parmaklığının yukarısındaki sedir ağacından sütunlar, muhafızlar salonu, cephanelik ve anbar, tahtadan idi. Unutmayalım

ki, altın ile kaplanarak tahta, bu mâbette ayrıca değerlendirilmiş bulunuyordu.

Hıristiyanlık : İsa'nın aile reisi Sen Jozef marangozdu. İsa, çoğu zaman, ağacı sembol olarak kullandı. Gurbet dolaşmalarından birinde karnı acıkmış ve yol kenarındaki incir ağacından kendisine bir kaç incir toplanmasını rica etmiş. Ağaçta meyve olmadığı kendisine söylenince, ağaca beddua etmişti. Üç gün sonra ağaç kurumuş. Bu suretle İsa, vazife, hele üretme ve verme vazifesi karşısında tembelliğin eleştirisini belirgin kılmıştı. Ve nihayet hepimiz, İsa tarihinde, «Zeytin Dağı»nın önemini, bizzat kendisinin taşıdığı ve üzerinde çarmıha gerildiği tahta'dan hacı biliyoruz.

İslâmîyet : Yeniden uyanan tabiat'ın rengi yeşil, bu dinin rengidir. Yâkub gibi, Hazret-i Muhammed dahi, Kudüs'ten semaya yükselen bir merdiveni görecektir. Kur'an-ı Kerim'de Ağaç'a dair sayısız atıflara rastlanır. Amma, haddim olmayarak, Yirmi-üçüncü «Mü'minûn Sûresi»nin 19. cu Ayetinde, o âyetteki yoğun sembolizmin anlam ihtişamına, hepimizin bir kere daha eğilmesini saygı ile önereceğim. Bu sûreler ve öyle âyetler tetkik olunduğunda, Kur'an-ı Kerim'de hem iyi, hem de kötü ağaçlardan bahsolunduğu tespit olunacaktır.

Orman : Odun'u (tahta'yı) Ağaç temin ediyor, ve ağaç, ormanın üyesidir. Gerek orman, gerekse onun ünitesi olan ağaç, insanın hayatı ile bariz bir benzerlik gösterir. Orman, devamlı bir «Devri Oluşum» içindedir. Şöyle ki: İlkbahar'da göz kamaştırıcı bir Yenilenmeden hareket ile, Sonbahar'da yapraklarının sararması, ve nihayet, Kış'taki çıplaklaşma suretiyle Ağaç; tıpkı insanın devri hayatı gibi, aralıksız bir bozulma ve mütamadî bir yeniden doğuş âlemidir. Filvaki siz: «Ormanda çam türü ağaçlar daima yeşil kalır» diye bazı istisnalar ileri sürebilirsiniz. Bunlar mı yeşil kalır? Evet, daima yeşil kalır, ama, yeşilin aynı nüans'ını muhafaza ederek değil... Bütün diğer ağaçlar gibi, bunlar dahi yorgun yapraklarını dökerler, ve yerlerine taptaze ve yemyeşil olanları gelir. İşte, bu sebepledir ki, üzerinde farklı bir çok Yeşillerin bulunduğu çam ağaçlarına sık rastlarız.

Aynı benzerlik insanlarda da olur. Filhakika, biyolojik bozulma suretindeki affetmez kanuna boyun eğmiyen müstesna insanlara rastlarız. Böyle insanlar, sanki, yıllara meydan okurlar, ve, saçlarını, dişlerini, bellek ve düşünme yeteneklerini, cinsel güç-

lerini, hayatlarının sonuna kadar muhafaza ederler. Bir benzeti ile, böyle yaşlılara «Hâfâ taze» demezmiyiz?

Ormanın ve insan toplumunun çarpıcı bir benzerliği vardır. Orman, Hayat gibi, eşrengizdir. O, ancak, çok sınırlı bir alanı gösterir, kendi derinliklerini yaprakları ve fundalıkları ile örter. Ormanın yolları, tıpkı insan hayatı gibi, dolaşık, yönleri itibariyle önceden kestirilemeyen, en kolay ulaşılabilen topografik mecalara uyan, ve bazen dar ve bazen düz satırlı ve doğru, bazen kayalık ve sarp olabilir.

Ormandaki ağaçların yükseklikleri güneşi perdeler. Böylece güneş kendisini, zaman zaman, yer yer, âdeta naz ile gösterir. Dünyamızda günü aydınlatan yıldızı bütün parlaklığı ile görebilmek için ağaca tırmanmak, en üstüne ulaşmak lâzımdır ki, o da güneşi bir bulut örtmemekte ise... Aynı vechile, ilk gerçekleri keşfedebilmek için insan dahi, bilimin yüksekliklerine erişebilmelidir. Zira, o gerçekler de çoğu zaman, aşılamaz manialar arkasında gizlenmiş bulunur.

Orman, vahşi hayvanlara, sürüngenlere, ama aynı zamanda ceylânlara yatak olur. Bütün bu hayvanlar kendi yiyecekleri için didinir, birbirleri ile vuruşur, birbirlerini yer. Hayvanlar, bazen kendi aralarında, bazen ise diğer hayvanlara karşı döğüşürler. Tıpkı kendi öz ülkesi içinde ihtilâl yapan veya kendi ülkesinin düşmanına karşı savaşan insan gibi...

Bir «vahşi orman» olabilen insan toplumunda insan, tıpkı, ve apaçık, bir vahşi orman hayvanı gibi hareket eder. Ama aynı toplumda, ormandaki ceylan'a nazire olarak, bazen ermişlere ve azizlere rastlanır.

Ormanda her boydan ve her boyuttan ağaç bulunur, tıpkı insandaki o çok çeşitli zekâ sergilenmesi gibi... Ormanda çeşitli türde ağaçlar vardır; tıpkı beş kıt'adaki çeşitli ırklar gibi...

Orman ve insan toplumunun bir diğer müşterek özelliği, üniteleri bir tek toplum halinde birleştirmeleridir. Jeolojik olarak ispat edilmiştir ki, tıpkı insanların daha lâtif yörelere göç etmesi gibi, ağaçlar dahi yöre değıştirir. Filhakika ağaçlar, Kuzey'den Güney'e gelmişlerdir.

Orman erozyonu önler ve yağmuru celbeder. Böylece yumuşayan toprağı insanın daha kolaylıkla işlemlerini ve topraktan gi-

dasını elde etmesini sağlar. Denilebilir ki orman, insanın geleceğini dahi düşünmüştür: Jeoloji devreleri esnasında adeta yurtulan ormanlar geçirdikleri değişimlerinde insana, konforu için Kömür ve Petrol temin etmiştir ve süsü için ise kömür elmas haline gelmiştir.

Ormanın sırrına nüfuz edemiyen insan, ormanı mısra'larda terennüm etmiş, romanlarda tarif etmiş, felsefelerini tetkik etmiş, bazen ise hiddete kapılarak onu yakmış ama, hemen ardından pişman olarak...

kendisine yalnız maddî değil, fakat, süsleyici ve coşturucu bir zenginlik sağlayan ağaçları yeniden dikmiştir.

Kovalanan insan ormana sığınır, yorgun insan orada dinlenir, şair orada ilhamını arar, filozof orada düşünür, münzevi ise ormanı kendi mekânı bilir. Orman; bazen sakin, hareketsiz ve suskundur.

Bazen ise, ürperir, titrer, inilder, homurdanır,
huzursuzlanır, çatırdar ve âlevlenir.

Bütün bu tezahürler insanda da bulunur.

Ağaç : Ormanın ünitesi olan ağaç tıpkı insanın,
minicik bir spermatozitten üremesi gibi,
küçük bir «tohum»'dan doğar.
Kökleri, gövdesi ve tepesi çok rahatlıkla,
insanın ayakları, vücudu ve başı ile kıyaslanabilir.

Tıpkı, ağacın nefes alan yapraklarının, insanın akciğerleri ile kıyaslanabileceği gibi...

400 kayın ağaçlı bir öbek yaz boyunca, terleme suretiyle, 2600 ton su havaya intikal ettirir, insan ise 24 saat zarfında aldığı mayinin üçte birini teneffüs yolu ile kaybeder.

Ağacın damarlarında özsü, insanın damarlarında kan dolaşır; bunların azalması ağacı kurutur, insanı öldürür.

Ağaç, kendisini ölümsüz kılan tohumu üretir; tıpkı, insanın kendi neslini yarattığı gibi...

Ağaç, yaptığı (Klorofil Sentezi) yolu ile, organik komplekslerin teşekkülünü sağlar. Bu komplekslerden yararlanan hayvanlar, kendi hayatî fonksiyonları için gerekli olan enerjiyi ve,

protid, glüsid ile lipidlerin sentezi için lüzumlu olan elementleri elde ederler.

İnsan, çeşitli şekilleri içinde şekeri, proteinleri, besleyici bütün maddeleri yakıp temsil eder ve kimyasal süreçler sonunda onları enerjiye dönüştürür.

Ağaç ve insan, her birisi kendi tarzı üzere, gıdasını topraktan, sudan, güneşten alır.

Ağaç, zamanın sembolüdür, zira, güneş yardımı ile ayakta bulunan ağaç, gerçek bir «tabii güneş saatidir».

Diğer taraftan, her mevsimde gösterdiği renk değişimleri sayesinde ağaç, mevsimlerin tercümanı olur.

Saati hükmü altına almış olan insan dahi, kırışıklıkları, saçları ve yürüyüşü ile kendi yaşını gösterir.

Ağaç, sanki bir ruha, sanki bir zekâyâ sahip gibidir. Rüzgârların aralıksız hücumuna maruz kalan ağaçların rüzgâr yönünde eğildiklerini, bu suretle de onların baskısını bir ölçüde hafifletmeye çalıştıklarını hepimiz görmüşüzdür. Ama, mücadelecî olan diğer ağaçlar ise, bilâkis, rüzgâra meydan okurlar ve dengelelerini muhafaza edebilmek için, rüzgâr yönünde âdeta tecavüz-kâr bir büküm, âdeta serkeş bir dirsek meydana getirirler.

Hayat içinde, insanların davranış tezahürleri de böyledir: hayatta pasif ve enerjik insanlara rastlarız.

Cüce ağaç ve dev ağaçlar vardır.

Servi gibi hüznü, çiçek açmış badem gibi neş'eli ağaçlar vardır. Bazıları, örneğin fundalar, Savaş'ı; bazıları ise, örneğin zeytin ağacı, Barış'ı simgeler.

Ağaç! gıda için insana meyvalarını verir. Fakat, aynı zamanda, hekimlikte kullanılan maddeler de sağlar: Örneğin, sâkinleştirici İhlurdan tutun da, Brezilya'da «Milhombres» diye anılıp Yılan Isırmasına karşı kesin deva olan maddeyi üreten ağaçlar vardır.

Ağaç : zehirler, kimyasal maddeler, renk yapıcılar, günlük, tıbbi zamk, velhasıl insana yararlı yüzlerce cevher üretir.

İnsanın muhtelif, faaliyetleriyle, bazen tatlı bazen sert ve acı sözlerle, ağacın yukarıdaki tezahürleriyle rahatlıkla kıyaslanabilir. Aynı türden olan bütün ağaçlar birbirine benzer; ama, hiç birisi komşusunun tıpatıp aynı değildir. Tıpkı, bir insanın yüzünün ve ya vücudunun bir diğerine hiç bir zaman mutlak surette benzediği gibi...

Ağacın yaprakları ve dal sistemi, ağaç gövdesinin dengesini sağlayacak surette düzenlenmiş bulunur. Gönlü akli, iyi dengelememiş her insanın sonu kötü gelir.

Ağacın yüksekliğine uygun ve orantılı bir gövde refakat etmelidir. Aksi halde, gövdeleri zayıf olan çok yüksek ağaçlar; ilk fırtınanın merhametine bağlı kalırlar.

Aynı vechile, sorumluluklar doruğuna ulaşan bir insanın «ruhsal çeliği» âni, umulmayan, ve, ağır olaylara göğüs gerebilecek surette

çifte su görmemiş ise, o insan kolayca şaşırır, bindiği attan düşüverir. Ağaç büyüdükçe, kökleri toprağa o kadar gömülür ki, tıpkı tetkikata ve bilime daldıkça insanın ruhen büyüdüğü gibi... Büyük ağaçların küçüklerden daha çabuk yaralanabilir olduklarına şüphe yoktur. Tıpkı, büyük adamların şan ve şöhretinin; halkın bir teviye yaşantısından daha istikrarsız olduğu gibi...

Büyük ağaçlar, ayaklarının altındaki küçük ağaçları boğar. Bu hal, insan toplumunda, kuvvetlilerin mâdunlarını çoğu zaman boğmaları ve onların gelişmesine engel olmaları olayı ile geçerli bir benzerlik taşır.

Kökleri sinsî, görünmekten ürken, kötü kurtlar tarafından kemilrilen ağaçlar yıkılıp devriliverir; tıpkı, kilit mevkilerde bulunan insanların, sahihsiz iftiralar ve kötümsemeler sonunda düştükleri gibi...

Odun — Tahta :

Ünitesi ağaç olan ormanı gördük. Şimdi, ağaçtan gelen Odun'u ve Tahta'yı görelim.

Tahtanın da insan ile benzerlikleri vardır. Zira, abanoz, pelesenk, sandal, v.s. gibi asil, çam gibi alelâde olan tahtalar vardır. Bazı tahtalarda boğum hiç yoktur. Bazı tahtaların neşci ise sert olup, bir çivi onun yarılmasına yeter; tıpkı insanların türlü karakter nev'ileri gibi! Tahtalarda bütün renkler görülür: aradaki bütün renk türleri ile, siyah'tan beyaza kadar. İnsanlarda da durum böyledir.

İnsanın hayatı, tahta ile yakın ilişki üzere Başlar ve Biter. Zira, hem beşiği ve hem de tabutu tahtadan yapılır. İnsan tahta ile birlikte yaşar. Bu «Beraber Yaşayış», mobilyada, gemilerde, konutlarda, âletlerde görülür. Asâ'ya gelince, Çoban'dan Mareşal'e kadar hizmet eder. Sopa ve âsa, iyinin, güzelin sembolüdür. Orkestra şefi, elindeki değneği ile ritmi gösterir. Asâ, gezicinin arkadaşıdır, ihtiyarın ve sakatın desteğidir. Âma, beyaz sopası ile yürür, dolaşır. Tiyatro'da makinistin sopa ile vurduğu üç darbe, bizi bekliyen hareketli hayallerin başlayacağını bildirir. Polisin sopası kötü bir uyarıcı gibi görünür ise de, düzeni sağlamağa yarar.

Tahta, tevazu içinde

a) Vatan'a hizmet eder, sancak direği olarak,

b) Dinlere hizmet eder, azizlerin tasvirleri, dinî temalı küçük heykeller, *Orthodox* rahiplerin ve Arşövek'in asâları gibi... Camileri ve diğer dinî mâbedleri umumiyetle işlemeli tahtalar süsler.

Tahta veya Odun, Masonluğun o kadar önem verdiği İlmin aracıdır. Zira, kâğıt odundan üretilir. Tahta veya odun; seslerin ve seslerin âhenginin aracıdır. Zira, bu madde vasıtası ile musiki âletleri imal olunur.

Tahta, gitgide, demirle birleşir, ve, Masonlar için o kadar değerli olan âletleri meydana getirir. Mala, balta, testere, çekic... Ammâ, tahtanın demir ile birleşmesi, maalesef, tüfek, bıçak, v.s. gibi silâhları da hasil eder.

Masonluk, münavebe kanununu, ikiliği, dünyadaki daimî çelişkileri bilir. Balta odunu keser ve kestiği odundan kendi sapını yapar. Tahta, alelâde iskemle yapmağa yaradığı gibi, stilli koltuklarına, nâiin oymalı işlerin imâlinde de kullanılır. Biraz evvel gördüğümüz gibi baston, asâ ve sopa, bir tarafta nasıl yararlı ise, diğer tarafta döğmeye, yaralamaya, hattâ öldürmeye de hizmet ettiği için, maalesef, zararlıdır da...

Tahta dahi, bir taraftan insan rahatına hizmet ettiği gibi, darağacının yapılmasına da hizmet eder. Geçmişte tahta, lâile, işkence tekerleği, kazık gibi korkunç işkence aletlerinin yapımında kullanılmıştır. Uç ayaklı kütük üzerine nice başlar düşmüştür.

Tahtadaki bu ikilik, hemen de sonsuza varan örnekler ile gösterilebilir. Kısaca tahta, inşa ve yapıma olduğu kadar, tahrip ve yıkıma da hizmet eder.

Tahta, hareketsiz ve âtıldır; fakat, aynı zamanda eylem ve enerjidir. İnsana ateşi ilk defa vermiş olanın odun olduğunu unutmayalım. Diğer taraftan, ateş de daimî bir ikiliktir. Zira, aynı zamanda hem hararet hem de ışıktır. Işık dahi, ikiliğe açıktır; zira, bir taraftan insanı aydınlattığı halde, çok şiddetli olduğunda, insanı kör eder. Isı da aynı kanuna tâbidir; zira, bir taraftan insanı ısıtır, mikropları öldürür amma, bazen de insanı yakar, kavurur.

Tahta ve odun ile ilgili çelişki şu husus ile devam eder ki, odundan çıkan alevi su söndürür amma, tahta suya galip gelir; zira, su tahtayı batıramaz.

Şu halde ateş, rahatlık veren ısı, sağlık, temizleyici unsur olarak değerlendirilebilir. Amma, o aynı zamanda, odun yığnında ve Cehennemde hüküm icracısıdır.

Adaklar ateş ile yapılıyordu. Ve, Sodom ile Gomore yakılmışlardı. Ve yine odun sayesinde, Karbonari Tarikatı kurulmuştu.

Karbonariler : Odun, kömürü sağlar. Kömür ise, geçmiş yüzyıllarda temel yakıt olmuştur.

Bir avuç insan, Karbonari (kömürcüler) ismi altında, kapalı bir dernek kurdular. Geçiş kelimesi, işaretler, temaslar gibi esasları Masonluğa pek benzeyen bir dernek... Bu cemiyetin tarihine eğilmek burada yararsız olacaktır. Zira, muhakkak ki çok ilginç, fakat uzun ve tam bir tetkiki gerektirir. Size şu kadarını ifade etmeme izin veriniz ki, örgütlenmiş bir cemiyet olarak Karbonariler, millitan bir politika âleti haline dönüştüler ve bugün kaybolmuş durumdadırlar.

İşte Kardeşlerim, Tahta ve Odun'un sembolizmi, çok değişik alanlarda dolaşmamıza imkân verdi; her gün fizik yanlarını görüp içinde taşıdıkları derslere eğilmediğimiz bir çok konular üzerinde düşünmemize fırsat sağladı. Her gün ve her yerde gördüklerimiz birer ders taşır. Ancak, biz bu derslerden istifade etmeyiz. Bu akşam, tefekkür

edip, her gördüğümüz şeyin bir mesaj olduğunu idrak ettik; yeter ki, bu mesajı çözmek için kâfi derecede tecessüsümüz olsun.

Etrafımızda bulunan her şeyin örtüsünü ne kadar kaldıracaksak,

insan olarak
hele görevi (gerçeği aramak) olan
Mason olarak

rolümüzü o kadar yerine getirmiş olacağız. Böyle hareket etmek sureti ile, bizim etrafımızda, her şeyin etrafında, her olayın ve her unsurun etrafında

bol bol bulunan benzerlikler sayesinde hayatın girift yollarını, hayatın nüanslarını, güzelliklerini ve çirkinliklerini anlamış olacağız. Hem sihirli, hem hârikalı, hem görkemli olan bu âleme böylece, gözlerimizi açacağız. Ve böylece, alışılmışta acı-ıplıkları bulacağız; atalette coşkunu bulacağız ve, nihayet, en önemlisi, ilgisizlikte ve umursamazlıkta, Sevgiyi, Aşk'ı bulacağız.

Felsefi Açıdan Masonluk Ülküsünün Temel İlkeleri Ve Niteliği Üzerine Düşünceler

IV

**TARİHSEL DÜŞÜNCE AKIMLARI BAKIMINDAN MASONLUK
ÜLKÜSÜNÜN ANA KAYNAKLARI, İNSANCILIK (HUMANİSME) VE
İNSANLIK DİNİ KONULARIYLA MASONLUĞUN DİNSEL
NİTELİĞİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER**

Naki Cevad AKKERMAN

19 Ekim 1921 tarihi, fransmasonluk ülküsünün bir kez daha teyidi bakımından önemli anlam taşır. O gün, nedenleri üçüncü bölümde açıklanan obediyanlar arasındaki anlaşmazlıkların, üniversal kardeşlik bağlarını ayırıcı etkilerinden kurtarmak için Cenevre'de toplanan uluslararası «Mason Birliği» şu kararı almıştır :

«Kendi aktif üyelerinden Allah'ın ve ruhun varlığına ve sonsuzluğuna inanmayı ve kutsal kitaplar üzerinde andicmeyi isteyen grupmanlar, bu isteklerini korumada serbesttirler. Yeter ki, masonluk idealini saptayan 1723 tarihli Anderson tüzüğüne»

birinci maddesindeki amaca hizmet ve dış âlemde birbirinden ayrı yaşamaya mahkûm olan insanları bir araya getirip kendi sinesinde ve kendi ülküsünde mason ruhuyla işba ve kardeşlik duygusunun kemali sağlanmış bulunsun.»

Yukarıdaki kararın özellikle teyit ettiği dünya uluslar birliğini ve kardeşliğini ve bir sözcük ile « i n s a n c ı l ı ğ ı » amaçlayan masonluk ülküsünün ana kaynaklarını oluşturan tarihsel düşünce akımları ve bu akımların ister istemez getirdiği diğer konular üzerinde kısaca durmakta yarar görmekteyiz.

Masonluk ülküsünün ana kaynaklarını, biri tinsel, diğeri de düşünsel olarak iki bölüme ayırabiliriz. Tinsel kaynaklar, dinlerin getirdiği ahlâksal ilkeler ve düşünsel olanları da bilim ve felsefenin bulguları ve kuramlarıdır. Tinsel yönden masonluğun etkinliğini oluşturan ahlâksal ilkelerin nitelikleri, törel ve göksel dinlerin getirdiklerinin benzeridir. Bu konularda dergimizde yayınlar (*) yapıldığı için burada tekrarlanmalarına gerek bulmamaktayız. Düşünsel temel kaynaklar ise «insancılık» kavramında toplanan ve aşağıda kısaca özetlenen evrimci tarihsel süreçlerdir.

A -- İNSANCILIK (humanisme) :

Kaynaklarını, önce Anadolu'nun Ege kıyılarında başlayan ve daha sonra Atina ve Roma'da gelişen eski Grek (graikos) ve lâtin kültüründen alan, insan sevgisini ve haklarını en ulu amaç sayarak tam bir düşünce ve vicdan özgürlüğü içinde bilimde, felsefe, sanat ve teknikte ve psiko-sosyal bütün olaylarda akla, deneye, muhakeme ve kritiğe dayanan ve özetle insanların mutluluğunu, teknik gelişmeler yanında barış, huzur, birlik ve beraberlikte arayan düşünce, kültür ve uygarlık akımıdır.

Bu akım, gerçek kavramlarıyla doğal olayları, bilimsel kurallara dayalı yöntemlerle araştırma yoluna giden ve geometrik esasları da Mısır'dan alan Miletos'lu Thales'le (Mö. 600) başlamış olmakla beraber, birdenbire başlayan bir kültür olgusu değildir. İnsanların düşünsel ve sosyal evrim ve mutluluğunu amaçlayan kültür ve uygarlık

(*) N. C. Akkerman : Kardeşlik duygusu ve kollegium humanum. dergi sayı 1

N. C. Akkerman : İslâm felsefesi ve masonluk ilkeleri dergi sayı 3

A. Sütmen : Ahlâk ve ahlâklı insan dergi sayı 15

hareketlerinin kökleri, MÖ: 4000-1000 yılları arasında Babil güneyindeki topraklarda yaşayan ve kil tabletleri üzerinde çivi yazılarını bulmakla beraber altın işlemleri, astronomi kuleleri ve sert taş oymalarıyla sanat ve bilim alanındaki çalışmaları ve buluşları, Babil ve Asur kültürünün oluşumunda da büyük rol oynayan Sümerlere kadar gider. Nitekim Babil hükümdarı Hamorabi (MÖ: 1961), Sümerlerle Akatlar'ın yüzyıllardan beri uyguladıkları yasaları, bazı eklemelerle bir araya toplayarak tarihte kendi adıyla anılan ilk yazılı yasayı meydana getirmiştir. Son zamanlarda Dicle ile Fırat arasında yapılan kazılarda, Tel Harmal'de yaşayan insanların bundan 4000 yıl kadar önce yazı kullandıkları ve matematik, geometri gibi bilim dallarında, sanat ve hukuk alanlarında olağan üstü bilgiye sahip oldukları ve zamanına göre ileri bir kültür ve uygarlık yaşamı sürdürdükleri saptanmıştır. Yine Filistin ve Lübnan kıyılarında en parlak devirlerini MÖ : 1000-525 yıllarında yaşayan ve bugünkü alfabenin yapımcısı olan Fenike'liler de beşeri yaşamda; düşünce, kültür ve uygarlık akımı için temel kaynaklardan birisi olmuştur. Bu konuda bir örnek olarak MÖ: 1000 yıllarında Davut peygamber tarafından başlatılan ve oğlu Hz. Süleyman tarafından bitirilen ve bir tek Tanrı'ya adanmış görkemli Kudüs tapınağı gösterilebilir. Bu tapınak, Sur (Tyros) ve Sidon (Sayda) mimarlarının yapıtıdır. Franmason ritüellerine inisiyatik bir lejand olarak geçen menkibeyi hepimiz biliriz. İnşaasından 500 yıl kadar sonra Babilliler ve bundan 300 yıl kadar sonra da Büyük Alexander tarafından tahrip edilen bu tapınak, İstanbul'un kurucusu B. Konstantin'in annesi kraliçe Helene (Ms: 250-330) tarafından tamamen yıktırılmıştır. Bir tek Tanrı'ya adanan ve bugün musevilerin önünde göz yaşları döktükleri bir duvarla bir sürü efsanelerden ve ritüellerimizdeki ölümsüz adıyla mimar Hıram'dan başka geride bir şey kalmayan bu anıt tapınak, bütün tanrılara barınak olarak Roma'da yapımı ancak MÖ. 28 de bitirilebilen panteon'dan 900 yıl daha önce yapılmıştır.

MÖ. 2000 yıldır kullandıkları hiyeroglif yazılar ve geometrik kavramların somutlandırılmış birer belgesi olan ehiramlarıyla de Mısır, özellikle sanat bakımından ayrı bir köken olmuştur. Şu farkla ki, Babil'ilerle Mısır'luların aritmetik ve biraz da geometrik ve felsefe kuralları, usa değil, parmak hesabına dayanıyordu. Bu ilkel kurallar, Tales'in elinde matematiksel ussal ve tasımsal (Kıyaslama) yöntemleri ile bilimsel ve felsefi bir değer kazanmış ve böylece bugünkü uygarlığın temelleri atılmıştır.

Yukarıda kısaca özetlenen eski Grek ve Roma uygarlığını kuranların insancılık ve düşünce akımını harekete geçirenlerin, Ege kıyıları filozoflarından MÖ. IX da İzmir'de doğan ve efsaneleşmiş yaşamı sırasında illiada destanı ile, Edremit ile Bigadiç arasındaki kaz dağında (ida) Truva savaşlarını dile getiren odisseis yapıtı ile Ege'nin ilk ve en büyük şairi adını alan Homerus başta olduğu halde Sardos, Paros, Milet, Bandırma, Sakız, Rodus, İstanköy, Bodrum, Efes, Mıdilli ve bazı Trakya kentlerinde yetişen filozoflar olduğuna kuşku yoktur. Bunların, Roma İmparatorluğu döneminde Augustos zamanında yapılan nüfus sayımında 21 milyon olarak saptanan Anadolu halkının çocukları olduğu bir gerçektir. Öylesine ki, yapıtları bugün bile opera sahnelerini süsleyen Homeros'un kitapları, bugünkü yunan topraklarında okunmaya başlanması, helenik bilincin uyanması ve bu topraklardaki bilim ve felsefeye yöneliş, ancak MÖ. V. VI yüzyılları arasında olabilmiştir. Rahmetli Halikarnas balıkçısı adı ile ünlü Cevad Şakir Kabağağaçlı'nın bu konuları kapsayan bir eserindeki isimler üzerine çizilmiş tablolardan özetlediğimiz şu rakamlar bize bir düşün vermeğe yeterlidir.

	İyonya ve Ege kıyıları		Eski Yunanistan	
	Şairler	Filozoflar	Şairler	Filozoflar
Mö. IX—V. yüzyıl	16	9	6	
Mö. V—IV. yüzyıl	10	15	7	8
Helenistik ve roma	2	8	3	3

Bilim ve bütün kapsamları ile felsefe yolunda insanlık dünyasına yeni ufuklar açan ve ayrı ayrı kişilikleriyle düşünce ve yapıtları hakkında çok şeyler yazılmış olan bu büyük ve hümanist insanların biyografilerini bir yana bırakarak Bertrand Russel'e göre eski çağda Grek'ce konuşan ve insancıl düşünce akımının yarattığı rönesansa temel olan dünya kültür tarihinin üç dönemini sunmak ve bunların bizlere neler getirdiği üzerinde durmakla yetineceğiz. Böylece Masonluk ülkü ve kültürünü temelden ilgileyen bu konuları daha çok açıklığa kavuşturmak için, dergimizin 11 ve 12 sayılı nüshalarındaki yazımızda verilen bir söz de yerine getirilmiş olacaktır.

Siyasal bakımdan :

- 1 — Makedonya kralı Filip ve oğlu İskender tarafından egemenliklerine son verilen özgür kent devletleri dönemi;

2 — Kleopatra'nın ölümünden sonra Mısır'ın Roma'ya katılması ile son kalıntıları da ortadan kaldırılan Makedonya egemenliği dönemi;

3 — Roma İmparatorluğu dönemi.

Hümanizmayı oluşturan uygarlık ve kültür tarihi bakımından ise bunlardan birincisi eski Yunan, ikincisi helenistik ve üçüncüsü de Roma çağlarını kapsar.

1 — Grek uygarlık dönemi :

Başka bir yazımızda belirttiğimiz gibi güneş tutulmasını matematiksel temellere dayalı bir buluşla daha önceden saptayan Miletos'lu Tales'le başlar. Siyasal yönden, Mö. 356 da Makedonya kralı olan B. İskenderin babası II. Filip'in 338 de Atina'lıları bozguna uğratarak Yunanlılara egemen duruma gelmesi ve bilim, felsefe, sanat ve teknik bakımlarından da, Mö. 212 de Siracusa'da geometrik bir problem çözerken Roma askerlerine karşı «bir az daha bekleyin» diye yalvarmasına karşın öldürülen mekanik ve hidrostatik bilimlerinin kurucusu Archimides (Mö. 282-212) ile sona erer ve böylece bir uygarlık çağı kapanmış olur. Homeros, Tales, Parmenides, Sophokles, Diogen, Solon, Demokrites, Pythagoras, Heraklites, Protogoras, Hipokrat, Sokrates, Platon ve bu uygarlığın en büyük okulunun kurucusu ve hemen hemen son temsilcisi Aristoteles, Archimides ve daha başkaları gibi türlü bilim dallarında ve felsefi alanda yeni buluşlar, kurallar ve kuramlar yaratan ve bilimsel inceleme kavramının kapsadığı en derin ve en geniş anlamlarıyla felsefe ve özellikle lojik yöntemlerini ortaya koyan bu hümanist insanların bıraktıkları yapıtlar, bu uygarlığı izleyen karanlık bir Ortaçağdan sonra rönesans adı altında yeni bir düşünsel kalkınmanın temel taşları ve gerçeğe gözlerini yuman insanlara sunulan ışın demetlerinin kaynağı olmuştur.

Elinde feneri ile gerçeği arayan ve B. İskender'in gölgesini bile hoş görmeyen Diogenes (Diyogen), bu ışığın simgesidir. Bu insancıl yapıtlar, insanların düşüncelerini ve gözlerini, sayıları 35000'i aşan ilâhların etkilerinden doğanın öz cevherine ve insan olarak kendi öz varlıklarının neliğine ve niteliğine yöneltmiş, insan ruhunu etkisi altına alan o zamanların animizm, politeizm ve fetişizm'in yarattığı ayırıcı ve dağıtıcı ve özellikle orfeus dininin efsanelere dayanan mistik baskılarına karşı insanları, uscu, gerçekçi ve ahlâksal temellere dayalı ve bir tek Tanrı etrafında toplayarak onların mutluluğunu sağ-

layacak yolları açmıştır. Esasen etik ve göksel dinlerin feisefi prensiplerinin doğuşundaki etkenler, taşlaşmış ve usa uymayan doğmaların yarattığı karanlık cehalet ve dalâletlere karşı insan ruhunda uyanan düşünsel ve tinsel tepkilerden başka ne idi ki...

2 — Helenistik dönem :

Hümanizma'nın temel ögesi olan düşünce ve vicdan özgürlüğünün, sosyal adalet ve sosyal güvenlik ilkeleriyle insanlık dünyasını bir bütün olarak kucaklayacak kardeşlik sevgisinin anlatımı olan antik Grek uygarlığı, B. Russel'in yukarda işaret edilen Makedonya egemenliği yeni Makedonya kralı Filip (Mö. 382-336) ile başlayan ve yine (Mö. 168) de Roma'lularla yapılan savaşta egemenliklerini kaybederek bütün topraklarının Roma İmparatorluğuna katılması ile son bulan helenistik dönemde de devam eder. Bu dönemde 20 yaşında krallık tacını başına geçiren B. İskenderin (Mö. 356-323) hocası Aristoteles, düşünce yaşının en verimli zamanını idrak etmiştir. Göksel şeylerin yüksek felsefesi yerine, biyolojik ve tarihsel sosyal olayların değişimlerini ayrıntılarıyla inceleme yoluna giren ve aynı zamanda mantıkçı, psikolog ve büyük «politika» yapıtının yazarı olan ve özgür düşüncelerinden dolayı dinsizlikle suçlandığı için, doğduğu Atina'dan ayrılarak Chalkis'de anasının yanında yaşama gözlerini yuman Aristo'nun ve arkadaşlarının bilim, felsefe, matematik ve mekanik alanlarındaki çalışmaları, insancılık ülküsünün ve bu amaçtaki düşünce akımlarının belirgin kaynakları olarak rönesans'ın ve dolayısıyla bugünkü uygarlığın temel öğeleri olmuştur.

Mö. 334-323 arasında on yıl içinde Anadolu, Suriye, Mısır, Babil, İran, Semerkant ve İran'ı ele geçiren ve hattâ Pencab'ı bile işgal eden ve Babil'de ölen İskenderin, bu kısa süre içinde başardığı istilâlar sırasında Grek dünyası da birdenbire değişmiştir. Hem İskender bu ülkeleri ele geçirirken ve hem de o'nun ölümünden sonra Grek'ler Doğu'ya yayılmış, İyonya'dan başlayarak Mezopotamya'dan Nil ve Ganj'a kadar üşüşüp gitmişlerdir. Bu taşma sırasında İskenderiye'de açılan Erasistratus okulu, özellikle matematik, astronomi, optik, coğrafya ve tababet gibi müsbet bilimler alanlarında büyük gelişmeler göstermiştir.

3 — Roma uygarlığı dönemi :

Bu dönem lâtın uygarlığı ve kültürü ile ilgilidir. Bilindiği gibi Roma krallığının kuruluşu Mö. 723 yılına kadar gider. Fakat Ms. Doğu ve

Batı diye ikiye ayrılması ve kral Konstanti'nin hıristiyanlığı kabul ederek Bizansı (İstanbulu) başkent yapması, Roma'nın siyasal üstünlüğünü gölgelemiş ve böylece yavaş yavaş Batı Roma ortadan kalkıncaya kadar siyasal iktidar birçok şekiller almıştır.

Bizi ilgilleyen bilimsel ve felsefi gelişme Mö. II ve III. yüzyıllarını kapsar. Bu zamanlarda, uygarlık bakımından Yunanlıların Roma'lılara etkileri büyük olmuştur. Esasen Arşimed'in öldürülüşünden sonra, bazı savlara göre Ms. 330'da İstanbul'un kuruluşu, yahut 476'da Batı Roma İmparatorluğunun kökünden yıkılışı ve hattâ Belçika tarihçisi Pirenz'in görüşüne göre de Roma tarihini parçalayan İslâm dininin ortaya çıkışı ile başlayan ve nihayet 1453'de Fatih S. Mehmet tarafından İstanbul'un zaptı ile sona eren Ortaçağ ile, bu bilim ve felsefe dünyasının üzerine karanlık bir perde çökmüştür.

Roma'nın yetiştirdiği Zenon (Mö. 336-264), Çiçero, Aurebios, Didero, Senca gibi daha birçok düşünürlerin doktrinleri özetle :

«En büyük yasa doğruluktur. Doğru us, doğaya uygun ve bütün varlıklarda aynı değişmez ve yok olmaz bir güçtür.»

Tezine dayanan Roma hümanist uygarlığının ve kültürünün Rönesansa bıraktığı miras, hemen bütün Batı uluslarınca temel kaynak olarak alınan Roma hukukudur.

Her üç dönemin inşa ve bütün dalları ile güzel sanatlar bakımından bıraktıkları yapıtları, yalnız İtalya'da ve Yunanistan'da değil, yurdumuzda Bergama, Efes, Milet, Perge, Aspendos, Side, Didim ve daha birçok yerlerde heykeller, stadyumlar, hamamlar, tapınaklar, agoralar, kitabeler, su kemerleri, Asklepion gibi şifa kuruluşlarını hayret ve hayranlıkla görmekteyiz.

a — Birinci rönesansa doğru :

Dergimizin 11-12. sayılarında sunulan «siyasal ve sosyal yönleriyle laiklik ve masonluk» başlığı altında birkaç satırla değindiğimiz bu konunun biraz daha açıklığa kavuşturulmasında yarar görmekteyiz.

Yukarda işaret edildiği gibi İskender ordularıyla ve onların peşinden Anadolu'ya ve daha Doğu bölgelere yayılan ve Bizans'ın kuruluşundan sonra daha da yoğunlaşarak Anadolu halkını kendilerine çeviren Grek'lerin beraber getirdikleri eski Grek klasiklerinin Ms. II-V yüzyıllarında Nasturi'ler ve özellikle kendilerini Asur'ların torunları sayan Süryani'ler tarafından ele alınarak Süryani'ceye çevrilmesi ve o

zamanki adı Edessa olan ve Grek âlemi ile Pers dünyasının sınırları üzerinde bulunan Urfa ve Harrani bilim ve irfan merkezi haline getirmiştir. Doğu'da Pers ve Güney'de arap diyarına ışık saçan zamanın bu hümanist okullarının kuruluşu ile eski klasiklerin ve özellikle Aristo'nun yapıtlarının Süryani'ceye çevrilmesi ve buradan da hem Pers ve hem de arap dillerine aktarılması, bilim ve felsefenin İskenderiye'ye kadar yayılma olanağını sağlamıştır. Öylesine ki, Süryani'ce o zamanın uluslar arası bir dili durumuna gelmiş ve yüksek bir değer kazanmıştır. Ne var ki, Doğu Roma İmparatoru Justinanus (saltanatı Ms. 527-565) o sırada Nasturi hıristiyanlara ve Pagan felsefe çıkırına girmiş kimselere zulmetmeğe ve haksızlığa başlamış, bir yandan Ayasofya gibi görkemli bir tapınak yaptırırken öte yandan yenilmez bir bağnazlıkla izlediği Nasturi'leri ve Pağanları Pers ülkesine ve samani hükümdarlarının yanına sığınmak zorunda bırakmıştır. Böylece Urfa'nın bilim ve felsefe okulları da yıkılıp gitmiştir.

Milâd'ın II-V. yüzyıllarında oluşup gelişen bu bilimsel ve felsefi Nasturi ve Süryani uyanışın araplar'a geçişi ve bu yoldan İtalyan ve kısmen Endülüs üzerinden Avrupa'yı uyandırarak ve rönesans denilen bilimde, felsefede, sanat ve teknikteki hümanist oluşum ve gelişmede, İstanbul'un fethi sırasında Batı'ya kaçırılan Bizans kütüphanesinin rolü de büyük olmuştur.

Yukarda açıklanan nedenlerle Ortaçağ, cehalet ve delâlet içinde karanlık bir devri simgelerken islâm dünyasının en parlak dönemine tanık olmuştur. Bu ışık, başka bir yazımızda da belirttiğimiz gibi, Moğolların 10 Şubat 1258 de Bağda'dı zapt, tahrip ve başta halife olduğu halde bütün halkı kılınçtan geçirinceye kadar, gücünü korumuştur. Bu aydınlık zaman içinde Ortadoğu'da ve islâm dünyasında hümanist büyük bilim adamları ve filozoflar yetişmiştir. Bunlardan birkaçı :

- Farabi (890-950) Aristocu, lojik, felsefe, politika;
- İbni Sina (980-1037) Tıp, bioloji, astronomi, felsefe;
- Gazali (1058-1111) Kelâm ve islâm felsefesi;
- İbni Rüşd (1126-1198) Aristocu felsefe;
- Muhiddin Arabi (1165-1190) Gizemci (tasavvuf);
- Şâdi (1193-1283) Hümanist, şair;
- İbni Batuta (1304-1369) Gezgin;
- İbni Haldun (1332-1406) Tarihçi, sosyolog ve psikolog
- Abdülkadir Geylâni (1078-1168) Gizemci.

Bu ve bunlar gibi daha birçok bilginlerin hümanizma dünyasına ge-

tirdikleri bilimsel ve felsefi yapıtlar ve görüşler, uzun süre Batı dünyasının üniversitelerinde ders olarak okutulmuştur. Bu konuda sayın Ali Gümrükçü tarafından dilimize çevrilen Max Vintjoux'un «İslâmlık ve Batı'lılık» yapıtında çok geniş bilgiler vardır.

Sırası gelmişken önemli bir konuya değinmek isteriz. Aslında islâm dini terakki ve evrimi amaçlayan ıssal ve gerçekçi niteliği ile insanlık dünyasına ışık getiren temel değerlerin oluşturduğu psiko-sosyal bir kuruluştur. Yukarda adları yazılı ve daha başka islâm büyüklerine kılavuzluk eden de bu dinin kapsadığı ilkelerdir. Bu konuda iki yabancı düşünürün görüşlerini sunmakla yetineceğiz :

Amerikalı tabiat bilimleri araştırmacısı Henry Draper (17.3.1837-20.2.1882) «İlim ve Din Mücadeleleri» adındaki yapıtında düşüncelerini şöyle açıklamaktadır :

«Bir kafada, bir beyinde ilim ile din bir araya gelemmez. Âlim ise dinli değildir. Dine bağlı ise âlim değildir. Benim dindeki maksadım islâm dini değildir. Çünkü bu din, düşünce ve vicdan özgürlüğünü öngören ve buna Bağdat ve Endülüs'de yaptıkları bilimsel incelemelerle ve buluşlarla isbat eden akılcı ve gerçekçi bir dindir.»

Bir zamanlar Rus İmparatorluğunun Tahran B. Elçilik Müsteşarlığını yapan ve Kur'anı Kerimi Fransızcaya çeviren Maximof da şöyle demektedir :

«İslâm dini; adalet, insanlık, iyi niyet, bütün insanlar arasında kardeşlik, kadınlara saygı, medeni yaşam ilişkilerinde doğruluk Kur'an ve islâm dininin temel ilkeleridir.»

İnsancıl amaçla oluşup gelişen bütün bu bilimsel, felsefi, estetik ve teknik uyanışlar, daha önce yayınladığımız yazılarımızda geniş ölçüde açıkladığımız kilisenin bağınaz baskısı ile zaman zaman ateşte yakılarak, derileri yüzülerek, akıl ve hayale gelmedik işkencelerle karşılaşmış ve birçok kurbanlar verilmiştir. Hele Papa'nın emriyle İtalyanın Verona kentinde 1104 yılında kurulan ve ancak Napoleon tarafından 1808 de kaldırılıncaya kadar işkencelerini sürdüren engizisyon, hümanizma bakımından insanlığın yüz karası olacak tarihsel faciâların simgesidir. Bu konuda düşünce özkürlüğü bakımından verilen hümanist kurbanların birkaçının adlarını vermekle yetineceğiz :

Sokrates : MÖ. 468-400. Baldıranla öldürüldü;

Archimides : MÖ. 287-212. Sirakuza'da öldürüldü;

Tampliyeler : Ms. 54 kişi. 12 Mayıs 1310, diri diri yakıldılar;
1314 de de Ustad Moley yakıldı.
Wicliff : Ms. 1415 de Oxford'da yakıldı;
J. Huss : Ms. 1415 de Prag'da yakıldı;
T. More : Ms. 1535 de Kral sekizinci Hanri tarafından astırıldı;
B. Riwiżki : Ms. 1512 de Papanın emriyle yakıldı;
T. Kampenella : Ms. 1639 da Napoli zindanında öldü;
S. Barthelmi toplu kitaller : 1572;
G. Savanoroia : 1452 de Flodonsa'da asıldı.

Bunlar Avrupada geçen sayısız olayların birkaçıdır. Ortadoğuya gelince :

Mani : Ms. 216-276. Derisi yüzülerek öldürülmüştür;
Babekiler : Ms. 838. Bağdat'da idam edildi;
Hallac-ı Mansur : Ms. 922 de işkenceyle öldürüldü;
Karmatiler : Ms. 877 de kılıçtan geçirildiler;
Mezdekciiler : Ms. 1077 de hepsi kılıçtan geçiildiler;
Sabahaddin Sühreverdi : Ms. 1191 de Şalahaddin Eyyubi tarafından derisi yüzdürülerek öldürüldü;
Bedreddin Simavnalı : Ms. 1420 de Çelebi Sultan Mehmed tarafından idam ettirildi;
Feyzullah : Timur'un oğlu Mirza Şah tarafından işkence ile öldürüldü;
Nesimi : Halep Naibi Yahya'nın emriyle derisi yüzülerek öldürüldü;
Molla Lütfi : İkinci Bayezid tarafından boynu vurduruldu;
Pir Sultan Abdal : Sivas valisi Hızır Paşanın emriyle asıldı. (17. yy.)
Babiler : Ms. 1830-1850 de Bab asıldı ve Kurre-t-ül aynı adındaki Türk kızı Kazvin'de yakılarak öldürüldü.

b — İkinci rönesans :

Biçim ve koşulları ne olursa olsun bu hümanist insanların gelecek kuşaklara bıraktıkları emanet, bu yazı bölümü başında tanımı ve niteliği yapılan hümanizmayı Ortaçağ kilisesinin düşünce ve vicdan özgürlüğü üzerindeki baskısına karşı bir «baş kaldırma» olarak nitelendirirler. Düşüncemize göre Sümer'lerden başlayarak Babil, Fenike ve Mısır'dan geçerek ve Anadolu kıyılarında bilimsel niteliğine kavuşarak Atina ve Roma'da gelişen bilim, felsefe, sanat ve teknik dallarındaki eski düşünce hareketlerinin hepsi, zamanına göre cehalet,

dalâlet ve türü bağnazlıklara karşı, terakki ve evrim yollarında beşeri yaşama uyarıcı ışık salan düşünsel baş kaldırılmadan başka neydiki... Nitekim, daha önce de belirtildiği gibi Grek dünyasındaki düşünce hareketlerinin doğuşunda orpheus dininin baskıcı mistik rolü büyük olmuş, ve hattâ bu din, Grek uygarlığının yıkılışındaki nedenlerin başında yer almıştır.

Böylece insanlık dünyası, ilki MÖ. 600 de Thales'le başlayan ve MÖ. 212 de Archimides'le son bulan eski Yunan; ikincisi de bu uygarlığın yıkılışından sonra Ms. II-V. yüzyılları arasında Urfa'da başlayan ve 1258 Mogulların kılıcıyla ortadan kalkan Bağdat; İspanya'da hıristiyan ordularının yok ettikleri Endülüs olmak üzere iki büyük kültür ve uygarlık aşaması yaşamıştır. Açıkcası hümanizma, tarih yönünden 1450 de başlayan ve ikinci olması gereken «renaissance» la doğmamış, aksine bu yeni uyanışı doğuran O olmuştur.

Bu doğuşun özelliği; «düşüncede, sanatta Eskiçağa, Yunanistan ve Roma'ya dönüş ve bugünkü uygarlığın bir dönüm noktası» olarak nitelendirilir. Özellikle İstanbul'un Türkler tarafından zaptı ve yukarıda belirtildiği gibi antikçağa ait Bizans kitaplıklarındaki yapıtların Batıya kaçırılması yanında, yıkılışlarından önce Bağdat ve Endülüsten Batı âleminin aldığı bilim; felsefe, sanat ve teknik irfan hazinelerinin, akılcı ve gerçekçi kriterium'larla işlenmeye başlanması, Batı'da yeni bir yaşam anlayış ve görüşünün başlangıcı olmuş, önce İtalya'da XIV. yüzyıldanberi uyanmaya başlayan ruhsal eğilimlerle edebiyat ve güzel sanatlarda yenileşme başlamıştır. Bu hareketler daha sonraları Fransa, Almanya ve İngiltere'yi etkisi altına almış ve ayrıca Luther'in İncilli Almanca'ya çevirişinden ve «kimsenin Tanrı ile kul arasına giremeyeceği» tezinin gelişmesi ile başlayan laiklik düşünce akımı, bugünkü uygarlık ve kültür dünyasının yaratılışının temel ilkeleri olmuştur.

Bu ikinci rönesans döneminde, yukarıda adları geçen ve yakılarak öldürülen Wiclif ve J. Huss'dan başlayarak Leonar de Vinci (1452-1519) ve Galileo'den (1564-1642) ve 16.6.1977 de dünyaya veda eden von Braun'a (1912-1977) kadar reel bilim bölümlerindeki bulguların, felsefe alanında ortaya konulan kuram ve prensiplerin, güzel sanatların hemen her dalında yaratılan eserlerin ve nihayet teknik bakımdan keşif ve icatlarla uzaya el uzatacak ve ayak basacak duruma ulaşan uygarlığın nitelikleriyle bunları yaratan hümanist büyük adamların adlarının ve biyografileriyle her birinin insanlık âlemine

armağan ettiği düşünce ve buluşların ayrıntılı açıklanması için bu sayfaların yeterli olmadıklarının takdir edileceğini umarım. Biz burada yalnız, bilim, felsefe, sanat ve teknik alanlardaki evrimsel açınım bakımından 20. yüzyıl insanlarına sunulan olguları ve ruhsal eğilim ve yönelişleri kısaca sıralamakla yetineceğiz (*).

1 — Nedensellik (Causalisme) bakımından :

Metafizik ve mistik yaşam anlayışında dinsel yazgıcılıktan (Fatalisme) bilimsel gerekirciliğe (Determinisme) yönelmiştir.

2 — Gerçekçilik bakımından :

Değer yargısı olarak görgücülüğü (Empirisme) ve hattâ idealizmi ikinci kadroya iten insan düşünce ve bulunç «vicdan» özgürlüğü içinde us'culuğun (Rationalisme) yaratıcı gücüne ve gerçekçi (authentique) olarak reel bilimler düzenine yönelmiştir.

3 — Genel uyum (Harmoni) bakımından :

Bir yandan ileri derece şekilciliğe bağlı olan ve görenekçilik diye adlandırılan skolastik tutuculuktan yaratıcılığa ve diğer yandan teknik uygarlık paralelinde ortaklaşa tinsel bir uyum dürtüsü ile insanlar arası anlaşmalarla evrensel huzur ve barış çabasına yönelmiştir.

4 — Ahlâk anlayışı bakımından :

Kaynaklarını doğuştan alan eytişimsel (dialectique) yeteneklerimizin doğurduğu ve amacı, üniversal değer yargısı olarak adalet ve güvenlik kavramı içinde klasik ahlâk ve bulunç anlayışının temelini kuran karşılıklı bağlılığın ve dostluğun belirtisi olarak şefkate, iyiliğe, yardımlaşmaya, dayanışma ve toleransa yönelmiştir.

5 — Toplumsal yaşam bakımından :

Bireye kişilik özgürlük tanımayan statik ve mekanik cemaat yaşamından (communauté), bireyin kişiliğini, özgürlüğünü ve gelişimini amaçlayan dinamik ve organik cemiyet (société) yaşamına yönelmiştir.

(*) Altı maddeden oluşan bu yönelişlere ilişkin düşüncelerimiz, 1973 yazında İstanbul'da toplanan Avrupa İsk. R. Yük. Şû. Ha. Bû. Âmirleri konferansı nedeniyle hazırladığımız bir raporda yer almış ve konferans bülteninde yayınlanmıştır.

6 — Kutsallık (sainteté) duygusu ve övgüsü (cantique) bakımından :

İstiraplarımızda umutlarımızın ve tesellilerimizin kaynağı, mutluluklarımızla sevinçlerimizin ortağı olarak kutsal saydığı bir ülküye inanç eğilimini taşıyan insan ruhu, mutlak varlık, öncesizlik ve sonsuzluk kavramı içinde, putları ve çoktanrıçılığı bir yana iterek, yaratıcı ve evrensel uyumu yönetici en yüce bir gücün varlığına yönelmiştir. Bilinçlenmiş içgüdüsel ortaklaşa elit sevgiler düzeninin bugün için getirdiği yukardaki topyekûn psiko-sosyal ürün; insanlık dünyasının huzur, barış ve mutluluğunu amaçlayan ve gelecek bin yılların « insanlık dininin » temel taşlarını oluşturan; dinleri, dilleri, renkleri, ve gelenekleri birbirine uymayan dünya uluslarının ortaklaşa kurdukları Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesinin kapsadığı ilkelerdir. Yol uzun, fakat 20. yüzyılda atılan adımların anlamı büyüktür.

B — İNSANLIK DİNİ ÜZERİNE : (Humanitarisme)

Hemen her din ve hattâ her mezhep ve tarikat, getirdikleri inanç ve ilkeleriyle, bütün insanlık dünyasını kendi ülküleri etrafında toplamayı amaç edinmişlerdir. Yöntem olarak kullanılan telkin yolunun yanında dinsel nitelikte büyük akınlar ve topluca öldürmeler, zaman zaman insanlığın felâket ve ıstirap dolu yaşam evrelerine neden olmuştur. İslâm ordularının ve haclı seferlerinin yanında mezhep bağnazlıklarının yarattığı katliamlar, din uğruna dökülen kanların kanitlarıdır. Düşünce ve vicdan özgürlüğünü dine karşı işlenmiş en büyük günah sayan kilise ve medresenin türlü işkencelerle öldürdükleri insanlardan birkaçı örnek olarak yukarda verilmiştir. Aslında, insanlara dünyada barış, huzur ve mutluluk ve ahirette gufran gibi elit bir erişim için hemen hepsi en güzel ahlâki temellere dayalı ve bütün insanlığı kucaklayarak ilkeleri kapsamalarına karşın, katı bir bağnazlık ruhunun yarattığı baskılarla onları nasıl bir cehalet ve dalâlet karanlığına sürükledikleri kültürlü her insanın bildikleri şeylerdir.

Bütün insanlığı kucaklayacak ortaklaşa bir dünya dininin kurulması düşüncesi, İsa'nın doğumundan hemen sonra başlar. Bunun örneği, Mani'nin (216-276) kurduğu (Manicheisme) dinidir. Bu dinin temeli Zerdüş (Mazdeizm) dinine dayanır. Bu dinin inancına göre, ruh ve beden iyilik ve kötülükten aydınlık ve karanlıktan kurulmuştur. İnsan, bu iki gücün çatışmasından doğan eylemler içindedir. İnsanların mutluluğu bu etkenler arasındaki dengenin sağlanması ile gerçek-

leşir. İnsanın derin bir özlem içinde erişmek istediği mutluluk; iyilik ve kötülüğün birleşmesi ile sağlanır. Bunların yanında beşeri birliğe, yalnız derin bilgi, felsefe ve duyuşla ulaşılır. Her türlü kötülükten kaçan kimseler, herkesi küçük görmeyen, kibir, gurur ve zulumden uzak kalanla birliğe giden yoldadırlar. Birliğe götüren irfan (kültür), akıl üstü bir güç olan sevgi ile kazanılır. Sevgi, insanlar arasında eşitliğin, kardeşliğin kaynağıdır. Bu nedenle iyiyi ve güzeli sevmek mutluluk demektir. Bütün bu ilkeleri «erjinik» adındaki bir yapıtında toplayan Mani'nin bütün insanlık dünyası için kurduğu bu din, o zaman yahudilik dışında var olan bütün inanç prensiplerinin karışımı olarak kabul edilir. Mani, Zerdüşť rahipleri tarafından işkence ile öldürülmüştür.

Babek tarafından Ms. 838 de kurulan ve amacı eşitlik ve ortaklık olan Babekicilik; IX. yüzyılda Irak'da Hemedan'lı Karmati tarafından kurulan ve daha çok komünizm eğilimli olan karmati'cilik; XI. yüzyılda İran'da Zerdüşť din adamı Mazdek adında birisi tarafından kurulan ve insanlar arası kıskançlık ve anlaşmazlıklar gibi bölücü nedenleri ortadan kaldırmayı amaç edinen ve komünizme dayalı ilkeleriyle yeni bir dünya yaratmak isteyen mazdekçilik gibi zamanın kültür kavrayışının çok üstündeki prensiplerle ortaya çıkan kuruluşlar kılınçla yok edilmişlerdir. Bunların en son örneklerinden birisi, Şiraz'lı Ali Mehmed (1821-1850) tarafından oluşturulan ve yine doktrini ortaklığa dayanan babi'ciliktir. Bu kurucu İran devletine karşı ayaklanma suçundan öldürülmüş ve bu kuruluşla ayaklanmanın en hareketli bir üyesi olan Kazvinli «Kuret-ül-ayn» adındaki Türk kızı orada 1850 de diri diri yakılmıştır.

Rönesanstan sonra insanlık dini kavramı üzerinde çalışanlar ve öneride bulunanlar da az değildir. Örneğin :

Fransız düşünürü Jean Jaque Rousseau (1712-1778), uygarlık kavramı içinde bütün insanları bir inanç sistemine bağliıyacak bir « u y g a r l ı k » dini yaratmak istemiştir. Bu dinin esaslarına göre «Tanrı en yüksek özdür. Din bu yüce varlığın insanlara verdiği bir duygudan ibarettir. Yalancı kişiler olarak din adamları, tapma şekil ve kurallarıyla o'nu bozmasın. İnsanların din anlayışı kültürel ussa dayalı olmalı ve bu din, her yurttaşa görevlerini sevdirmek amacını gütmelidir. Rousseau, Tanrı'yı yaratıcılık açısından bir ilke olarak açıklar. Bu «yaradancılık» deyimini ile de dile getirilen ve bundan önceki bölümlerde açıklaması ya yapılan «nedentanricılığa» bağlı ola-

rak, yaratılıştan sonrası için, evrenin yönetimi bakımından hiçbir Tanrı etkisi kabul etmez. Bir kez yaratılan evren artık kendi yasalarıyla işlemektedir. Ruhun derinliğinde bir adalet ve bir ahlâk ilkesi vardır. Bu ilke, ruhla birlikte doğmaktadır. Gerçek ahlâk insan sevgisidir. Bu sevginin hakim olduğu yerde insanlar birbirine kötülük edemez.

August Comte (1789-1857) da yeni bir insanlık dininin temelini atmak istemiştir. Comte'a göre «insanların bir dine gereksimleri vardır. Bu din ,insan sevgisi üzerine ve ulusal çıkarların üstüne kurulmalı ve metafiziğe sırt çevirmelidir. İnsanlık dininin ilkesi, başkası için yaşamaktır. Nereden geldiğimizi, nereye gideceğimizi düşünmeden yaşamımızı daha mutlu kılabiliriz. Bu mutluluk, birbirimizi sevmek, birbirimiz için yaşamakla sağlanabilir. İnsanları, bir insanı sevdiğiniz gibi seviniz ve insanlık için yaşayınız.

Zerdüşt'den başlayarak bütün törel ve köksel dinlerin temelini oluşturan ve insanları, ruhsal bütünlüğü ile huzur ve mutluluğa eristirecek ilkeyi sevgide bulan dinsel inançların yanında, gelip geçen çağların düşünürlerinin getirdikleri kural ve kurumları, Ludwig Feuerbach'ın (1804-1872) şu sözleriyle bir kez daha düğümlemek istiyoruz :

«İnsan sevgisi bir dindir. İnsanlık düzenini Tanrı değil, insanlar kurar. Bu, bağlılık duygusudur ve insanlar arasında her bağlılık bir dindir.»

Mevlâna Celâleddin Rumi gibi; dilleri, inançları, renkleri, geleneksel yaşamları birbirine zıt düşen insanlık dünyasını bir sevgi halesi içinde birliğe çağıran ve yokluk içinde sonsuzluğa göçüp giden Feuerbach'ın bir kez daha vurguladığı sevgi kavramı üzerinde kısaca durmakta yarar bulmaktayız : İki ruhun, ilâhi bir zevk içinde birbiriyle kaynaşması ve birbirinin içinde erimesi niteliğini taşıyan aşk duygusu bir yana bırakılırsa sevgi kavramını hayvanlar âleminde koruyucu doğal dürtü (instinct) ve insanlarda ise hem koruyucu ve hem de yaratıcı nitelikte bilikleşmiş içgüdüsel bir eğilim olarak özetleyebiliriz. Çıkarlara dayalı sosyal sevgiler yanında, İnsan ruhunun yaratıcı gücünü simgeleyen ve üstün veya ideal diye nitelendirilen sevgiler düzeni, insanları erdeme, huzur, barış ve mutluluğa eristirecek en elit içgüdüsel eğilimlerimizi oluştururlar. Bu eğilim ve yönelişler, insanlık âleminin bugüne kadar geçen tarihsel kültür yaşamında, basamak basamak oluşup gelişen ruhsal evrimleşmelerin aşamalarını da simgeler. Gelecek kuşakların terakki ve olgunlaşma yollarına ışık tuta-

çak olan yukarda altı paragrafta özetlediğimiz eğilim, yöneliş ve gelişmeleri, bir insanlık dini yaratmak için bugünkü insanlığın daha şimdiden ortaklaşa paylaştığı ruhsal elit sevgi birliği olarak nitelendirmeyi, doğru bir yargı diye kabul edebiliriz.

C — VE MASONLUK BİR DİN MİDİR?

Bu soruyu yanıtlamak için tanım bakımından üzerinde çok durulan masonluğun sosyolojik sistem düzenindeki temel yapısına ilişkin kişisel düşüncemizi de sunmaya çalışalım :

Masonluğun spekülâtif kavrama ilişkin oluş nedeni :

— Dinlerin ve felsefenin doğuş nedeni olan beşeri ıstıraplardır.

Teması :

Var olma ve varlığını koruma ve sürdürme çabasında olan insan soyunun kaderidir.

Amacı :

Beşeri psiko-sosyal kargaşalık (kaos) içinde düzen ve kollektif humanumdur.

Yöntemi :

Doğal eğilimler düzeni doğrultusunda simgesel, tarihsel, normatif ve reel bilimler temellerine dayalı evrimci ve progressif eğitimidir.

Yöntemin temel kaynakları ve öğeleri :

Kaynaklarını antik Grek ve Lâtin kültüründen alan, insan sevgisini ve hakların: en ulu amaç sayan ve tam bir düşünce ve vicdan özgürlüğü içinde bilimde, felsefe, sanat ve teknikte ve psiko-sosyal bütün olaylarda aklı, deneye, kritiğe ve yargıya dayanan ve özetle insanlığın mutluluğunu, teknik gelişmeler yanında barış, huzur, birlik ve karşılıklı sevgiler düzeninde arayan toplumsal öğelerdir.

Kendi ritüellerinde diyalektik bir düzen içinde geniş olarak ayrıntılı açıklamalarını bulan bu öğelerin her biri, evrimi amaç edinen devrimlerin tutunacak dallarından birisidir. Bu açıdan dünün, bugünün ve geleceğin bilincini simgeleyen fransmasonluk, birbirini yadsayan ikiye bölünmüş nitelik taşımalarına karşın, yukardaki temel plan doğ-

rultusunda aynı amacın yolcularıdır. Böylece birinci bölümden başlayarak yapılan açıklamalarla varılmak istenilen sonuç şudur :

Türk masonluğunun katıldığı legal Anglosakson masonluğunun sosyolojik sistem içindeki yapısı ve felsefi niteliğiyle «teist, determinist ve hümanist» bir öğreti düzenidir (ordnis-ordre). Türk Dili Kurumunun tanımına göre mecazi (metaphorique) anlamda Kemalizm nasıl Türk'ün dini ise masonluk da aynı mecazi anlamda bir insanlık dinidir.

L İ T E R A T Ü R

- Bertrand Russel : History of Western Phylosophy
Platon : Devlet (Politeia)
Aristo : Politika
Server Tanilli : Uygarlık tarihi
Cevad Şakir Kbaağaçlı : Anadolu efsaneleri
Cevad Şakir Kbaağaçlı : Anadolu Tanrı'ları
R. Olcay : Masonluk ve din. Mimar Sinan Dergisi 6. nushası
Hegel : Grund Linien der Philosophi rechts
Jean Vidal : Dört bin yıllık bilim dünyasının Başkenti Tel Harmal Bilim ve Teknik Dergisi sayı 114.
Seyit Bey : Hilâfetin kaldırılması nedeniyle TBMM: 3 Mart 1924 tarihindeki söylevi.
Astur Grar Gobineau : Die Renaissance
Martın : Die Sosiologie der Renaissance
Burdach : Reformation und Humanismus
İslâm Ansiklopedisi
Meydan Larus
Der grosse Brockhaus
Ancyclopaedia Britanica
Universal Ansiklopedi
Masonik Ritüeller
Max Winte Joux : İslâmlık ve garplılık
H. W. Von Leon : İnsanlığın kurtuluşu

MASONİK DAMLALAR

Derleyen : Tulû BAYTIN

- * Wolfgang Mozart K.:’in Sihirli Flüt eseri insan tekâmülünün sembolik bir takdimi olup, Avusturya İmparatoru tarafından yasaklanan sembolik M.:’ik tekerislerin yerine geçmek için bestelenmiştir. Böylece K.:’leri zalim bir yönetimin iradesine rağmen M.:’ik olarak eğitmek imkânı doğmuş oluyordu.
- * Rudyar Kipling diyor ki : «Dört dinden kardeşleri içeren 782 numaralı Lahore L.:’sının sekreteri idim. Bir Hindu tarafından tekeris edildim, ikinci dereceye bir Müslüman ve üstadlığa bir İngiliz tarafından geçirildim.
- * Helsinki Sunimi L.:’sının azası olan ve Finlandia ve diğer ölmez eserlerin bestecisi Jan Sibelius K.: New York B.: L.:’sının Finlandiya’da M.:’luğun kurulmasında oynadığı rol dolayısıyla ritüellik bir müzik bestelemiş ve B.: L.:’ya ithaf ettiği bu beste o günden buyana New York B.: L.:’sında çalmagelmıştır. Bu eser Mozartın Sihirli Flüt’ünden sonra diğer bir ritüellik beste olarak bilinir.

KANT VE FELSEFESİ

Tarhan ÖZGÖKMEN

Kant 1724 senesinde Königsberg'de basit bir zanaatçının oğlu olarak dünyaya geldi. Doğuştan zayıf ve hastalıklıydı. Bu konuda «Tabiatın, kendisine yaşama gücünden küçük bir pay verdiğini» söylüyor. Tabiatın bu hasisliği, Kant'ın hayatı boyunca, yüksek düşünme kabiliyetiyle kuvvetli iradesinin, bu yetersiz organizmi ile savaşmasına sebep oldu. Üstelik ruhi bakımdan hastalıklı bir duyarlılığa sahip olması bu irade savaşını büsbütün güçleştiriyordu. Gençlik yıllarını anlatırken «çok defa hem kendimden, hem de dünyadan bıkmış bir haldeyim» diyor. Kantın sürmek zorunda kaldığı bu çarpışmalarla dolu hayat, ona daha genç yaşta

olağanüstü bir irade kuvveti kazandırdı. Uzun eğitim yıllarından sonra hayatını kazanmak için, zengin aileler yanında öğretmenlik yaptı. Bunun yanısıra üniversitedeki hocalık çalışmalarını sürdürüyordu. Felsefe tarihinde adını ölümsüzleştiren, Avrupanın fikir tarihi üzerinde büyük ve derin tesirler yapan eserlerini, ancak elli yaşlarında yazmağa başladı. Kantın düşünme kuvvetinin aşağı yukarı yetmiş yaşından sonra zayıflamağa başladığı görülüyor. Ancak Kant bundan derin bir üzüntü duymakla beraber hiçbir zaman çalışmayı bırakmadı. Baba evi Kantı fikir bakımından besleyecek durumda değildi. Fakat Kant baba ocağı-

nı saygı ile anar, baba evinden ahlaklılık ve erdemden başka çok şey öğrendiğini «bir insanın edinebileceği en yüksek şeyleri, sükûneti, sükûnet içindeki neşeyi, hiçbir aşırılığın bulandırmadığı iç huzurunu» tattığını, başka insanlara karşı çekememe ve kinden uzak, sevgi dolu bir hoşgörülüğü orada yaşadığını anlatır. Kant üniversite tahsili sırasında başlangıçta tabiat ilimleri, matematik, fizik ve astronomi ile ilgilendi. Bu sırada hocası Kmutren ona ilk defa Isack Newtron'un «Tabiat felsefesinin Matematik Prensipleri»ni tanıttı. Newton'un adı ve eseri, Kant'ı hayatı boyunca yöneten bir kutup yıldızı olmuştur. 1746'da babası öldü ve kendi hayatını kazanmak zorunda kaldığından istemiye istemiye 8 yıl boyunca evlerde özel öğretmenlik yaptı. Kant bu dönemde ilmi çalışmalarını bırakmıyarak kendisini akademik mesleğe hazırladı. 1755 senesinde yine üniversiteye döndü. Böylece Kant'ın «Magister» devresi başlamış oldu. Bu devrenin başlangıcında iki yazı yazdı. Birincisi «Metafizik bilginin ilk prensiplerinin yeni manası» bu yazı Kant'ın ilk felsefi yazısıdır ve bu problem onu hayatı boyu uğraştırmıştır. İkinci yazı tabiat ilimleri ile ilgilidir. Genel bir kosmos görüşü taşımaktadır. Bu yazı «Genel Tabiat, tarih ve Gökyüzü teori-

si» adını taşır. Kant'ın ilk devresinin ana eseridir.

1760 senelerinde Kant, Wolf'tan sonraki Alman felsefesinde ortaya çıkan Metafizik geleneğinden yavaş yavaş ayrılmaya başlıyor. Onda kuvvetli bir fikri kaynaşma başlamıştır. Zamanın metafiziğinin, Tanrı, Kosmos ve insan hakkında matematiğe benzer teoremler ve ispatlarını bir sistem halinde kesin iddiaları ileri sürmesi onu düşündürüyor. Yine bu senelerde Alman felsefe geleneğinin dışındaki filozoflar ile de ilgilenmeğe başladı. Şimdi Kant'ı çeken problemler, insanın varlık yapısı ve gayesi, düşünme gücü hakkındaki sorulardır. Bu alanda ona tesir eden filozoflar Montaigne, Hume, Hutcheson, Shaftesbury ve özellikle d.d. Rousseau olmuştur. Rousseau'nun yazıları Kant'ta büyük değişiklik meydana getiriyor. Artık Kantın felsefi düşüncesinin ağırlık noktası, tabiat felsefesi ve Varlık metafiziğinden insanın iç âlemine, manevi ve ahlaki alana kayıyor. Şimdi onun ana problemleri insanın hareketleri ve Kosmos'daki yeri olmuştur. İnsanın varlık yapısı, insanlığı onun felsefi düşüncesinin işlediği alandır.

1760 ların ortalarındaki yıllar, Kant'ın içinden çıkamadığı felsefi düşünceler içinde bulunduğu yıllardır. O artık susuyor, bu

susma gittikçe büyüyor. Nihayet 1769 yılı ona yolunu aydınlatacak olan ışığı getirmiş görünüyor.

Bu sıralarda kırkaltı yaşındaki doçent, profesörlüğe yükselerek mantık ve metafizik profesörlüğüne tâyin ediliyor. Ozamanın geleneğine uyan kant bir yazı yayınıyor. Bu yazı ile Kant'ın hayatında yeni bir çağ başlamıştır. Şimdi hayatını sadece kendi felsefe çalışmaları, araştırmaları doldurmaktadır. Fakat o, bu çalışmalarını hemen yayınlamıyor aksine susuyor. Bu susma tam on sene sürüyor. Kant güçlükler ve didinmelerle dolu olan on seneyi tam bir yalnızlık içinde geçirdi. Eski yazılarında görülen incelik, canlılık ve zarafet artık kayboluyor, bunun yerine, yazılarının okunmasını, incelenmesini zorlaştıran güç ve cansıkıcı ağır bir hava geliyor. Kant'ın bu çağındaki hayat biçimi hakkında birçok nükteler anlatılır. Kant adeta demir bir çember içinde yaşadığı bu yirmi sene içindeki çalışmaları ile hayatının büyük eserlerini ciltler halinde ortaya koyacaktır.

Kant 1781 yılında olgunluk çağının ilk eseri olan «Salt aklın kritiği»ni yayınladı. Bu yazının önsözünde binlerce senelik çalışmaların alanı olan felsefe alanında devrim yapan bir filozofun haklı gururu görülmektedir.

Kant bu devimi kendisinden üç yüzyıl önce Kopernikus'un astronomide yaptığı devrime benzetir.

Bu esere başlangıçta ilgi az oldu ve zamanın tanınmış düşünürleri bile Kant'ı anlayamadılar. Meselâ, senelerce Kant'la mektuplaşan Mendelssohn, bu eserden «asap törpüsü» diye bahsediyor, o zamandanberi daima tekrar edilen şu deyim kullanıyor: «Herşeyi kırıp döken Kant».

İki sene kadar sonra 1783'de Kant bu eserin ana fikirlerinin çok kısa bir özetini yayınladı. Bundan sonra Kant'ın fikirleri yavaş da olsa yerleşmeğe, tesir etmeğe başladı.

Bu arada felsefenin iki ana problemi üzerindeki çalışmalarına devam ediyordu. Bunlar tabiat metafiziği ve ahlak metafiziği idi.

Kant için ahlak metafiziği, insan hayatının ahlaki temel yapısı hakkında felsefi bilgidir. Ahlaki temel yapı da, temelini insanın saf «pratik akıl» sahibi olmasında bulur. Bu yüzden, Kant için, insan aklının kendi kendisini yeni baştan yoklaması, geniş bir temel üzerinde aklın kritiğinin yapılması gerekmektedir.

Kant'ın ahlak hakkındaki düşüncelerini iki yazısında buluruz.

Birincisi 1785'de yayınlanan «Ahlak Metafiziğinin temellen- dirilmesi» ikincisi ise «pratik ak- lın kritiği»dir. 1788'de çıkan bu eser, Kant'ın temel düşüncele- rini ortaya koyar. Bundan baş- ka, gelecekte yapılması müm- kün olan ahlak metafiziklerinin esaslarını gösterir. Kant, insan aklının kendi kendisinde, ken- dinden ayrılmaz bir şekilde ta- şıdığını gördüğü bu sualleri üç ide altında toplar. Tanrı, Hürri- yet, ölümsüzlük.

Bu eserler yayınlanmasından hemen sonra Kant'ın çağına te- sir etmeğe başlamışlar, ortaya çıkan Kant'cılık akımının ilgi merkezi olmuşlardır. Bu sene- lerde ahlak problemi yanında, tarih felsefesi üzerinde de çalış- malar yaptığı görülüyor. Bu ara- da, Kant'ın yorulmak, dinlen- mek bilmeden sürüp giden ça- lışmalarında, Yeni bir mesele da- ha ortaya çıkıyor. O zamana ka- dar tabiatla ve san'at eserlerin- de güzelliğin ve yüceliğin yaşan- ması gibi problemler «zevk teo- risi» adı altında inceleniyordu.

Kant bu problemleri, kendi felse- fesi çerçevesinde, yani İnsan aklı, insan geist'i ve genel ola- rak insanın çeşitli kabiliyet ve prensipleri çerçevesi içinde ye- ni baştan ele alarak bu prob- lemlere yeni bir ışık getirdi. Böylece 18. yüzyıl ortalarında estetik adını almağa başlayan

bu alana, bambaşka bir alanın problemlerini de soktu. Bu alan organik tabiat alanıdır.

O zamana kadar Kant'ın tabiat felsefesi, Newton'un mekaniği ve teorik fiziği etkisinde kalmış- tı. İşte şimdi Kant, bu alanın problemlerini estetik alanın problemleri ile birleştiriyordu. Kant'ın araştırdığı problem a- lanları arasında bir dualite var- dı: Teorik ve pratik akıl: Bunla- rın alanları olarak bir yanda «tabiat metafiziği» diğer yanda «ahlak metafiziği», bir yanda tabiat problemleri, diğer yan- da hürriyet ve insan hayatına şekil kazandıran ahlak, hukuk ve devlet problemleri.

Bu alanlar arasında uçurum var- mış gibi görünüyordu. Halbuki her iki alan, «hareket» ve «bil- gi» alanları aynı insan varlığının bütünlüğüne dayanmakta idi. Şimdi Kant'ın karşısına, ilk ba- kışta birbirinden apayrı görünen bu iki alan arasındaki geçitleri, tabiatla hürriyet alanları ara- sındaki köprüleri göstermek güçlüğü çıkmaktadır.

Kant problemleri bu yönden in- celemeyi, üçüncü kritiğinde ele alır. Bu üçüncü ana eser olan «Yargı gücünün kritiği»dir.

Bu eser, doğmak üzere olan Al- man idealizmi için çok tesirli ol- muştur. Üçüncü kritik, Kant'cı filozof Fichte'nin oluşuna çok

tesir etmiş, aynı şekilde Schelling ve bu yolla da Hegel üzerinde çok büyük rol oynamıştır. Filozof şair Schiller ve felsefe alanı dışındaki Goethe'de bu eser sayesinde Kant'ın büyüklüğünü tanımışlardır. Estetik problemlerle, canlı tabiat alanı problemleri arasında bağlar kurulması, özellikle Romantizmin doğuşunda büyük rol oynamıştır.

Kant üçüncü kritiğini bitirdiği zaman, altmışaltı yaşındaydı. Son yirmi senesinin büyük çalışma ve başarıları yüzünden, artık, yaratma gücünün en üst noktasına ulaşmıştı. Bundan sonra Kant bazı problemleri yenisinden ele almağa başladı. Bu problemler, Kant'ın ahlak metafiziği adını verdiği geniş alana giren hukuk ve devlet problemleri oldu. Daha sonra dine ait problemler ortaya çıktı.

Kant, din felsefesiyle hukuk felsefesi hakkında, senelerce önce dersler vermişti. Bu dersleri biraraya toplayarak kitap halinde yayınladı. Bu eserin adı «Salt aklın sınırları içinde Din»dir. Kant'ın din felsefesi hakkındaki düşüncelerinin ürünü «insan tabiatındaki Radikal kötü» adlı makalesinde buluruz. O, buradaki fikirleriyle, hem kendi çağının akıl optimizm'ini, hem de Rousseau'nun şu fikrinin karşısındaydı : İnsan tabiatı aslında

iyidir, onu bozan medeniyetin hatalı yollarıdır.

Bu eserde, Kant'ın düşünür olarak, düşünme enerjisinin artık azalmağa başladığını gösteren işaretler vardır.

1796 yılında 72 yaşındayken Kant, üniversitedeki kırk senelik hocalık hayatına son verdi. Kendisini, kendi felsefi planlarını gerçekleştirmeğe hasertti. Kant'ın hayatının bu son on yılından, bir yığın notlar, taslaklar kalmıştır. Bunlar arasında hem tabiat felsefesini, hem de insan ve Tanrı problemini ele alan metafiziğe ait bazı yeni fikirler vardır.

Bu yazı yığını, ancak, yüzyılımızda, büyük emek ve gayretler harcanarak, Kant'ın «Opus Posthumum»u adı altında yayımlanabilmiştir. Ancak Kant bu düşünce çalışmalarına birlik verememiştir. Çünkü konsantrasyon ve hatırlama gücü zayıflamıştı.

Kant, 1804 yılında gözlerini hayata kapadı. Bu sıralarda, eserlerinin çağına tesiri, doruk noktasına ulaşmıştı.

19. yüzyılın ilk üçte birinde, Kant'ın ilk büyük tesir dalgası zayıflamağa başladı. Fakat yüzyılın ortalarında çeşitli Avrupa memleketlerinde, Kant'ın felsefesine karşı ilgi yeniden canlan-

dı ve Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere'de Yeni Kant'çılık okulu doğdu. Bundan sonra Kant'ın eserleri Avrupa'daki bütün ilim, felsefe ve tarih araştırmalarının ve çabalarının kendisine çevrildiği bereketli bir alan olmuştur.

SALT AKLIN KRİTİĞİ

Kant'a göre Metafizik, temelini aklın varlık yapısında bulur. Metafizik sorular başıboş bir bilme hırsının zorlanmasından doğmamakta, aklın kendisinden gelmektedir. Düşüncenin, derinlere gitmek istemesinin temeli insan aklının varlık yapısındadır. Fakat insan, kendisine has olan akıldan olmak istemiyorsa, bu aşamayı yapmamalıdır. Felsefenin bu alanında, insan aklı kendisini garip bir şaşkınlık içinde bulur. Bu alandan gelen sorular, ne geri çevrilebilirler ne de denemelerle ispatlar yapan ilimlerin verdikleri cinsten cevaplarla cevaplandırılabilirler. Burada, teoriler kuran aklın gücü yetişmemektedir. İşte teorik aklın kritiğinin yapıldığı «Salt aklın kritiği» bize bunu göstermektedir.

İnsan aklı birdir, fakat teorik ve pratik olmak üzere birbirinden apayrı işlem alanı, apayrı kanunları vardır.

Metafizik sorular alanında başıboş kalan akıl tarihin göster-

diği gibi, biri hem doğmatizmin tanrı ispatlarına, hem de ateist sonuçlara götürmüştür. Hem insanın hür bir varlık olduğuna, hem de determinizm'e (Kant buna Fatalizm der) aynı rahatlıkla ulaşmıştır. Bu yolla hem materyalizm'e hem de varolanın temelinde manevi bir varlık ve substötauz olarak ruhun bulunmadığı sonucuna aynı kolaylıkla varılabilir.

İşte akıldan hareket ederek, sözde açık-seçik ispatlar yapan dogmatik teoriler, materyalizm, fatalizm, ateizm gibi teoriler arasındaki çatışma, Kant'ın sırf teroilere metafizik sonuçlara varmak isteyen akla karşı yaptığı kritiğin hareket noktasıdır.

Kant, aklın metafizik alandaki bilgisinin kritiğine girmeden önce, saf aklın başka alanlardaki bilgisinin başarılarını gözden geçiriyor, insan bilgisinin akla dayanan kavramları, bazı ilimlerde bize açık ve ispat edilebilir bir bilgi sağlayabiliyorlar.

Mantık, Matematik böyle ilimlerdir. Her iki ilim de salt akla dayanır, tecrübe ve denemelere başvurmaz. Tabiat ilimlerinin bir kısmında da teorik mekanik gibi durum aynıdır. O halde Kant'a göre, Metafizik bilgi problemleri ile Matematik ve matematik tabiat ilimleri, salt akla dayanmaları açısından birleşiyorlar.

«Salt aklın kritiği», bütün bilgileri mümkün kılan insan aklının prensipleri hakkında tam bir görüş ve bilgi elde etmeğe çalışıyor. Aynı zamanda aklın kullanılabilceği alanın sınırlarını bilmek istiyor ve araştırıyor. İnsan aklının sınırlarını çizmek, insan aklına kendi valığında neyin verilmiş olduğu sorusu, insan varlığındaki gayenin ve öz mananın ne olduğu sorusu ile içiçedir. Bu yönden Kant'ın akıl kritiği bir insan felsefesidir.

Kant, eserinin girişinde «Salt bilgi» ile «empirik bilgi»yi birbirinden ayırır. Kendi terimleri ile apriori bilgi ve tecrübeye dayanan bilgi (Aposteriori bilgi) bu çırma, Avrupa'nın felsefe geleneği içindeki bilgi teorilerinin en önemli temalarından birisi olagelmıştır.

Duyulara gerçek olarak verilmiş olan idrak bilgisinden apayrı bir bilgi nevi vardır. Bu bilgi, halis bir kavrama ve bilmeye dayanır, geneldir ve zorunluluk taşıyan bir bilgidir. Bu çeşit bilginin var olduğu, mantık ve Matematikte görülüyor.

Duyu verileri ise, bize ancak belli bir zamanda olup biteni verirler, mantık ve matematik bildedeki genel ve zorunlu olma onlarda yoktur.

Kant'ın salt bilgi karşısına, empirik bilgiyi koymasında yepyeni

ni birşey ortaya çıkıyor. Kant, ister günlük hayatta, ister ilimde olsun «tecrübe» dediğimiz şeyi inceler. Bu inceleme sonunda empiristlerin göremediği bir sonuca varır: Tecrübe, duyu verilerinin yığınınından, biraraya toplanmasından fazla bir şeydir.

Duyu verileri tecrübenin sadece maddesini meydana getirirler. Tecrübeye daima bağılıklar görünümünde tutulur. O zamana kadar olmuş bitmiş olaylardan hareket ederek, nelerin beklenebileceği çıkarılır. O haldede tecrübenin kendisinde tek tek olayları aşan, genelliğe, düzen ve kanuna götüren, bir önceden görme vardır. Onda, olaylardaki sırf olmuş bitmiş olmanın aksine, bir zorunluluk saklıdır. Bu empirik bilginin form özelliğinden doğmaktadır. Ancak duyu verilerinin tecrübe bilgisine çevrilebilmesi için «apriori» bilgiye ihtiyaç vardır. Burada Kant'ın tariflediği tecrübe kavramı, empirist bilgi teorisinin tecrübe kavramına nazaran çok daha ileri bir sonuca varmaktadır. Gerçekten, duyu verilerinin yığını olan tecrübe, bize olup biteni gerçek olarak öğretmez. Reel dünya hakkında gerçek bir bilgi veremediği gibi, reel bağılıklardan kanunlara varan ilmi bir bilgi de olamaz.

Eğer biz tecrübe yapıyor ve tecrübeden birşeyler öğreniyorsak,

eğer tecrübeye bütünü görme, kavrama varsa, bu tecrübenin malzemesi olan duyu verilerinin, bilgi formları ile birleştirilmesinden doğmaktadır.

Böylece Kant'a felsefe araştırmalarında yeni bir vazife düşmektedir. İnsan aklında varolan bilgi formlarını bulmak insan aklı, bilgi teorisi bakımından incelenerek, buradaki form ve prensipler, sayıları ve bağıllıklarıyla açık bir şekilde ortaya konulmalıdır. Bu, kendisini tanımak isteyen aklın ilk ve büyük vazifesidir. Ancak bundan sonradır ki, aklın asıl kritiği, aklın kullanılabileceği yerlerin sınırını çizmek mümkün olacaktır. Kant, insan aklının bu tahliline «transcendental felsefe» adını verir.

TRANSANDANTAL AESTETİK (ESTETİK) :

(Burada Aistehesis : idrakle duyularla kavrama)

Kant'a göre zaman ve mekan bilgimizin formlarıdır. Kant'tan önceki rasyonalistler, bilgiyi kavramlar üzerinde bir çalışma olarak anlıyorlardı. Buna karşılık İngiliz felsefe geleceğinde, Locke'dan beri duyu verileri, duyu idrakleri, bilmenin temeli olarak görülüyordu. Kant yeni bir tez ortaya koydu. En basitinden en soyutuna kadar, bütün bilgede iki ayrı yan

vardır. İdrak ve kavram. Kant bu düşüncesini kısaca şöyle ifade eder : «İdraksız kavramlar boş, kavramsız idraklar kördür» çıplak kavramlar kendi başlarına hiçbir bilgi sağlayamazlar. Bilginin meydana gelebilmesi için idrak gereklidir. Bilgi iki kaynaktan, iki kökten gelir, duyular ve anlayış kabiliyeti. Duyular, bizim verileri alma kabiliyetimiz, anlayış kabiliyeti ise, düşünme, kavramlar kurma, yargılama kabiliyetidir.

Kant «Transandantal Estetik» bölümünde yaptığı dört ispatla şunu gösterir : Zaman ve mekan birer kavram değil, idraklerdir. Zaman ve mekan mutlak bir realiteye sahip değildir, sadece insanın idrak kabiliyetinde bulunurlar. Fakat sırf hayale dayanan formlar değil tersine bütün insan bilgisinin genel ve gerekli kavrayış formlarıdır.

TRANSANDANTAL ANALİTİK (KATEGORİLER TEORİSİ) :

Bilgimizin ikinci kökü olan düşünmenin de kendine has formları olduğu eskidenberi bilinmektedir. Bu genel formlar Aristoteles'tenberi araştırılmıştır. Bunlar, mantığın temel kurallarıdır. Fakat Kant'ın araştırdığı mantığın kanunları değil, anlayış kabiliyetinin form ve kavramları, düşünmemizin temel fonksiyonlarıdır. Aristote-

leş ifadelerin analizinden 10 kategori çıkarmıştır. Kant, bunlara kendi bulduklarını ekledi. Kant'ın kategoriler levhası 12 düşünme formundan meydana gelir. Bunlar da 4 grupta toplanırlar.

Birinci grup kategoriler : Kanti-te kategorileri : Birlik, çokluk, bütünlük.

İkinci Grup : Kalite kategorileri :

Realite, negation, limitasyon (sınırlandırma) Birşeyin bilgisi o şeye bazı şeyler yükler bazı şeyleri ondan ayırır. (Hayvan canlıdır, fakat akıl ve kavrayış kabiliyeti olmayan bir varlıktır).

Üçüncü Grup : Relation kategorileri :

Substanz «şey» le vasıfları arasında bağ kurar.

Sebebe-netice kategorisi :

Karşılıklı bağıllık (beraberlik) kategorisi. Bu grup Kant için en önemli kategorilerdir.

Dördüncü Grup : Modalite kategorileri :

İmkân, gerçeklik (Varolma), gereklilik.

SALT ANLAYIŞ KABİLİYETİNİN PRENSİPLERİ

Kant bunları 4 gruba ayırmıştır.

1. Zaman ve mekana bağlı idrakin aksiyonu : Bütün görüşler

ve idrak ettiğimiz herşey zaman, mekan formları içinde yer almışlardır, ölçülebilir, sayılabilir şeylerdir. Bunlar extensiv büyüklükler olup, bütünlerinin tasavvur edilebilmesi için bir parçaları yeterlidir. Bu nedenle matematiği hiçbir kesintiye uğramadan bu alanda kullanabilir ve bilgimizi genişletebiliriz.

2. İdrakin antispation 'u : Obje olarak kavranan real şeylerin görünüşünde intensiv bir büyüklük, yani derece vardır. İdrakin objesi olan görünüşler bize subjektif empirik bir bilgi verirler. Eğer bir dereceleme yapılırsa subjektifliğe yol açan unsur terkedilerek, elimizde zaman mekan içinde ölçülebilir yan kalır ki burada da matematiği kullanılarak bilgimizi genişletme imkanını buluruz. (Tabiat ilimlerinde olduğu gibi)

3. Tecrübelerin analogileri : Görünüş ve duyu verileri yığınının zaman içinde olup bitenlere göre birbirine bağlanmasıdır.

4. Empirik düşünmenin postulatları :

Kant'a göre : Eğer akıl kendisindeki İde'lerle emin ve gerçek bir bilgiye varmak isterse, hataya düşer. Ancak insan aklının yapısında, hiç kimsenin kaçınmayacağı bir dinamizm vardır.

Saf anlayış kabiliyetinin bütün bilgisi, bir şartlar yığını içinde

olup biter. Meselâ, bir olay, kozalite kavramına göre, kendisinden evelkine bağlanır ve buna göre ortaya çıkar. Zaman, mekan içinde bulunan bir şeyi daima bir başka şey tayin eder. Buna karşılık akıl, anlayış kabiliyetinin anlayışını aşarak, daima şartsız olana ulaşmağa çabalar. Anlayış kabiliyeti her zaman bir şartlar yığını içinde dönüp dolaştığı halde, akıl bir-biri ardınca sıralanan şartlar dizisinin bütününe kavramak ister.

Kant'a göre salt aklın üç temel İde'si vardır: Ruh, Kosmos ve Tanrı.

Bu üç İde'ye uygun olarak, başlıca üç skolastik metafizik yapılagelmiştir.

— Rasyonel psikoloji (salt aklın felsefi ruh teorisi)

— Rasyonel kozmoloji (Kosmoz hakkında empirik araştırmalara dayanmayan akla dayanan teori)

— Rasyonel Teoloji (dinin kaynaklarına dinin geleneklerine dayanmayan, fakat salt akla dayanarak Tanrının varlığı hakkında kurulan teoriler).

Kant Transandantal dialektik'te bu üç İde'yi ele alıp incelemiştir. Bu incelemede, birbirine zıt Metafizik sistemlerin, gelişigüzel ortaya çıkmadığını, bu fikir-

lerin aklın yapısından doğduğunu gösterir. Meselâ: Atomanlar ve Leibniz'in fikirlerini benimsiyenler için, Kosmos, basit, bölünemez unsurlardan meydana gelmiştir. Descartes için ise, madde mekana bağlı bir kontinumdur. Yani sonsuza kadar bölünebilir. Spinoza'ya göre de, varlık kontinum'dur. Tek tek varlıklar, varlığın değişik şekilleridir.

Gerçekte biz, varlığın ne basit bir substanz olduğundan, bahsedebiliriz, nede varlığın sonsuza kadar bölünebilirliğinden. Kant gençlik yazılarında sonsuza kadar bölünebilir bir bütünden bahsediyordu. Sonraları şöyle diyor : Biz kosmosu ve kosmosun maddesini ancak mekan-zaman şartlarına bağlı olarak bilebiliriz. Bu şartlar içinde, son şeylere asla ulaşamaz. Ne en küçük parçaya, ne de sonsuza kadar bölünebilir bir bütüne.

Kant felsefesinin en önemli fikirlerinden biri kozalite ile ilgili üçüncü antinomi'de ortaya çıkar. Bu, hürriyet antinomisidir. Kant aklın idelerini sayarken, çok defa, ruh, kosmos ve Tanrı yerine, Tanrı hürriyet ve ölmelik de der.

Kosmos'da olup biten olayları sebep-netice bağlılığı içinde kavrar ve biliriz. Anlayış kabili-

yeti, sebep netice dizisini, kanunlarını şeması içinde ve tecrübe edebildiği derecede gerilere doğru götürebilir. Buna göre olaylar, daima kendilerinden önce gelenlere bağlanarak açıklanacaktır. Fakat akıl bununla yetinmeyecektir. O, hiçbir şarta bağlı olmayan son şeyleri soracaktır. Burada, hemen, felsefe tarihi boyunca çarpışan iki tez ortaya çıkıyor.

Birincisi, Kant'ın Antitez dediği kozalite prensibinin mutlaklığı, yani bir şeyin diğer bir şeyle açıklanması gerektiği,

Buna karşı olan tez ise sebep-netice dizisi boyunca geriye gidersek, sonunda öyle bir sebebe varmamız gerekir ki, bunun kendisi, artık hiçbir sebebin neticesi olmasın ve bu dizi onunla başlamış olsun. Şarta bağlı olmayan bu sebebe Kant, «hürriyet» yahut «Hürriyetin kozalitesi» adını verir.

İnsanın varlık yapısında iki ayrı karakter vardır. Biri tıpkı bütün tabiat gibi, duyu verilerinin, görünüş dünyasının bir parçasıdır. Bu empririk bir karakterdir.

Fakat insan kendisinin sadece bir tabiat parçası olmayıp düşünen bir «ben» olduğunu da biliyor. İnsan, düşünen bir «ben» olarak, artık tecrübe objesi değildir. Bu da ikinci karakterdir.

İnsanın hareketlerinde görünüş alanına çıkan, onun empririk karakterde olan yanısıdır. İnsanın bu yanı tabiattaki sebep-netice düzenine uyar ve tabiat olayları gibi önceden hesabedilebilir, bilinebilir ve başka olaylar tarafından tâyin edilmişlerdir.

Yani insan bu yanı ile hür değildir, bir tabiat parçasıdır. Fakat insanın bazı kabiliyetleri onun sadece tabiat parçası olmasına imkan vermezler. Çünkü insan «yapmalısın» buyruğunu duyan, hür hareket edebilen bir varlıktır. İnsan bu yanı ile tabiat kanunlarına bağlı değildir. İşte insanın hürriyet alanı burasıdır. Ancak, bizim hür hareketlerimiz hiçbir kanuna bağlı olmayan başıboş hareketler değildir. Temeli akılda olup, aklın kanunlarına uymak zorundadırlar. Aklın kanunları, artık tabiatın kanunları değildir. Bu kanunlar insanı zorlamazlar, fakat ona «yapmalısın» derler. Bundan dolayıdır ki insan, kararlarının sorumluluğunu taşır.

PRATİK AKLIN KRİTİĞİ :

Pratik akıl, felsefenin çok eski bir problemidir. Daha Aristoteles'in terminolojisinde, pratik aklın teorik akıldan kesin olarak ayrıldığını görüyoruz. Her insan, her insan topluluğu, mutluluğa, faydaya kavuşmağa çabalar. Bütün canlılara kendi ra-

hatlıklarına çabalama verilmiştir. Akıl sahibi olan insanın, bu gayesine, akli sayesinde ulaşabilme imkanı ve üstünlüğü vardır. Bu görüşe göre pratik akıl, mutluluğa ulaşmak için, olup bitendeki bağlar ve kanunlardan faydalanarak, en doğru yolu bulma yetisidir.

Kant'ın içinde yaşadığı çağın ahlak felsefesi, böyle «faydacı» bir yolda yürüyordu. İnsanın pratik aklının manasının, mutluluğa ulaşma olduğundan hiç şüphe edilmiyordu. İşte Kant'ın ahlak felsefesi bu görüş tarzı ile savaşımıştır. Bu teorilerde, pratik aklın derin ve özel manası yerine, sırf empirik olan yanının esas alınması Kant'ın görüşlerine ters düşüyordu. Kant, pratik akıl kavramında esaslı bir ayırma yaptı.

1. TEKNİK PRATİK AKIL : Hareketlerde gerçek bilgiyi kullanan, ondan faydalanan akıldır. Eudaemonizm ve utilitarizm insanı sadece teknik pratik akıl sahibi bir varlık olarak görür. Burada akıl, daha doğrusu anlayış kabiliyeti, insan arzusu ve eğilimlerinin emrindedir.

2. SALT PRATİK AKIL : Burada istemeyi yöneten, eğilimler, arzular değil, aklın kendisidir. Akıl bu yönetmeyi, apriori, yani geçerliliği genel ve zorunlu olan, kanunlar, prensiplerle yapar.

«Salt pratik aklın» var olduğunu, bize insanın ahlaklı hareketleri, ahlak fenomenleri göstermektedir. Bir insanın mutluluğa, gaye olarak erişip erişememesinin, onun ahlak varlığı ile hiçbir ilgisi yoktur. Şüphesiz, insanın istediği maddi hedeflere erişmesi «iyi» bi şeydir. Fakat biz insana «iyi insan» dersek, buradaki «iyi» bambaşka bir «iyi» dir. Buradaki «iyi olma» kötünün, kötü olmanın karşısındadır. Tıpkı erdem ve erdemsizliğin birbirinin karşısında olması gibi. Bu kavramların maddi kazançla, bir şey için iyi ve faydalı olma ile ilgileri yoktur.

Kant'ın «Ahlak metafiziğinin temellendirilmesi» adlı küçük yazısı, onun çok tanınmış şu cümlesi ile başlar: «Dünyada... iyiyi istemekten başka kendi başına iyi olabilecek bir şey düşünmek mümkün değildir.»

Kant mutluluk ve faydacılık teorisinin karşısına, insanın hayat anlayışındaki ahlaklılığı koyar. Salt pratik aklın alanı, insanın ahlak bilgisinin alanıdır. Salt pratik aklın kritiği de, Kant'ın ahlak felsefesidir.

Kant'ın tanınmış cümlesinde, iyi ve kötünün özünün, hareketin niyetinde aranması gerektiği, kesin bir şekilde ifade ediliyor. İyiyi isteme, uygulamada neti ceye ulaşmasa da, iyilik dere

cesinden, niteliğinden birşey kaybetmez. O, «Bir mücevher gibi» kendi başına pırl pırlıdır. Salt pratik aklın prensipleri, salt teorik akıl çerçevesi içindeki anlayış kabiliyetinin «sentezik apriori» prensiplerinden bambaşkadır. Bu prensipler de genel ve zorunlu olan kanunlardır, fakat tecrübenin analoji'lerinin, tabiatın kanunları değildirler. İnsanın ahlaki hareketlerindeki akıl prensibi, bir buyruk, zorunluluk gösteren bir prensip karakteri taşır. Bu prensipler, insan istemesini, hareketlerini, kozal kanunların tabiat olaylarını yönettiği gibi yönetemezler. Onlar «yapmalısın» buyruğu ile, bir zorunluluk la ortaya çıkarlar. «Tutumlu ol» buyruğu hareket eden kimsenin çıkarı ile ilgilidir. «Eğer parayı iyi kullanırsan, hastalık ve ihtiyarlıkta işine yarar» demektedir. Bu «eğer» çok defa söylenmez fakat buyruğun manasında gizlidir. Bu bir hipotetik buyruktur ve bu gibi hallerde insandan, akıl adına, «akıllıca» hareket etmesi istenir. Bu akıl, teknik pratik akıldır. Burada ifadeyi (istemeyi) yöneten akıl, fayda ve çıkarın hizmetindedir. Ahlak buyruklarında ise, durum bambaşkadır. «Yalan söylememelisin» buyruğunda gizli bir «eğer» yoktur. Bir «eğer» gizlenirse o buyruk bir ahlak buyruğu olmaktan çıkar.

Ahlak buyrukları kategorik buyruk olup hiçbir şarta bağlı değildirler. Kant, geleneklerin insana yasakladığı şeyler (kimseyi öldürme, başkasının malına göz dikme gibi), veya «insanları, hatta düşmanın da olsa sev» gibi pozitif buyrukların, en yüksek bir buyrukte toplanabileceğine inanıyordu. Öyleki, salt pratik aklın bu en yüksek kanununun, bütün ahlaki hareketlerde bir kriter olarak geçerliği olacaktır. «Maxim» kelimesi, bir istekteki sübjektif niyet olmak üzere, Kant bu kanunu şu şekilde ifade etmiştir. «Öyle hareket et ki, senin istemenin (iradenin) maxim'i, her zaman aynı zamanda genel bir kanunun prensibi olarak geçebilsin» veya aynı manaya gelmek üzere: «İnsan kendi hareketlerinin maxim'inin genel bir kanun olmasını isteyebilmelidir. Bu genel olarak ahlak bakımından yargılamanın ölçüsüdür.»

Kant bu kanunu «Ahlak metafiziğinin temellendirilmesi» adlı yazısında daha kolay anlaşılır bir şekilde ifade etmiştir.

«Öyle hareket et ki, bu hareketinde, insanlığı (insan olmayı) hem kendinde hem de diğer insanların herbirisinde, her zaman gaye olarak alâsin, fakat asla sırf vasita olarak kullanmıyasın».

Bu, insandan iş alanında fay-

dalanılmaması manasına gelmez. Her işte, her yardımda insanlar kullanılır. Fakat Kant'ın söylemek istediği başka bir şeydir. O, insanı sadece bir vasıta olarak görmemeli diyor. Her insan, en sonunda, insanlığın taşıyıcısı olarak adeta kutsal bir varlıktır. Biz, her insanda, insanı bir son gaye, kendi başına bir gaye olarak görmeliyiz. Hareket ederken, insan kendisindeki bu insanlığı hesaba katmalıdır.

Kant'a göre insanı, içinden harekete getiren iten şey, «saygı duygusu»dur. Teker teker hangi subjektif gayeyi içine alırsa alsın, bizim hareketlerimizi, yapıp ettiklerimizi, kendi akıl varlığımızda bulduğumuz ahlak kanununa ve en yüksek varlıktan pay alan varlığı -insan olmaya karşı duyulan değiştirilemez bir saygının yönetmesi gerekir.

Kategorik buyruk, insanlara kendilerine ve birbirlerine saygı dolu bir duygu ile bağlanıp, böyle hareket etmeyi buyurmakla, onlar arasında, ideal bir birlik, bir beraberlik hazırlamış olur. Bu birlik, isteyebilen varlıkları içine alan bir «ülke» dir. Burada ortak olan akıl kanunu, herkesi birbirine bağlar. Bu «ahlak dünyası»na Kant, «gayeler ülkesi» der.

Bu «ülke» de her tek, hem kanunun yapıcısı, hem de kanu

nun yönettiği bir varlık olarak aynı hakka sahiptir. Teker teker birbirlerine eşittir. Ahlak kanunu insana dışardan verilmemiştir. O, insan aklının varlık yapısından gelmektedir.

Kant, ahlak kanununu, ancak din kitaplarında rastlanabilecek olan derin bir duygu ile ele alır. İnsanın «ahlak kanunlarının ihtişamına hiçbir zaman doyamıyacağını» söyler. Bu kanunları insanın içinde duyması, onu yüceltir. Kant'a «başının üstündeki yıldızlı gökyüzü»nün yüceliği, gençliğindenberi daima derinden tesir etmiştir. Şimdi karşısına çıkan ikinci bir yücelik, ona aynı şekilde derinden tesir etmektedir. Bu konuda diyor ki: «Bu ikinci yücelik, benim görünmeyen, «ben» imden, benim şahsımdan başlıyor.

Ahlak dünyasında, gayeler ülkesinde ben kendimi, tecrübe dünyasında olduğu gibi, tesadüfler içinde görmüyorum, tam tersine genel ve gerekli olan bağlarla bağlanmış görüyorum. İşte biz, ancak burada, gerçek sonsuzluğu duyarız. Burada duyduğumuz sonsuzluk, duyu idrakleri ile kavrayamadığımız, ulaşamadığımız Kosmos'un sonsuzluğundan daha gerçektir. İlk defa burada, bütün varlığımıza ve hareketlerimize yön veren, onu harekete getiren bir gereklilikle karşılaşyoruz. Çünkü in-

san varlığı, ilk defa burada, hiçbir şarta bağlı olmayanla karşılaşmaktadır.

Kosmos'un yücelliğine, kosmik sistemlere ve oluşa, bu sayısız, sonsuz dünyalara bakışını, benim bedene bağlı ve kısa ömürlü varlığım hiçleştirir: Sonsuzluk karşısında beni bir nokta kadar önemsizleştirirken, kendi insan varlığında duyduğum yücelik, beni zaman-mekânının, şartların üstüne yükseltir.

İçindeki ahlak kanununa baktığım an, benim varlığım, bütün duyu dünyasından bağımsız, bir şahıs olarak, ahlakın otonom dünyasına açılır. Önümde açılan bu dünyaya, hiçbir teorik bilgi, teorik aklın hiçbir meta fiziği ulaşamaz. Duyular dünyasının şartları ve sınırları dışındaki bir dünya, sonsuza uzanan bir dünyadır.»

Kant'ın «gayeler ülkesi» hakkında ileri sürdüğü düşüncede, insanın duyular dünyasının ötesine sadece bakması istenmemektedir. Bu öyle bir İde'dir ki insanın duyular dünyasında, dış dünyada olup biten hayatına, bağlarına şekil verir, düzen kazandırır. Gayeler ülkesi, ahlak dünyası, insanın iyiyi istemesinde, ahlaklı olmasında, yani ancak onun yaptıklarında gerçekleşir. İnsan akıl sahibi bir varlık olarak, kendisini, ahlak kanunlarını gerçekleştirmekle vazifeli görür: hem de real dünyada bir-

birine bağlanan, birbirine dayanan insanların gerçek insanca bağlılıklarında Teorik aklın kritiğinde», aklın bir İde'si olarak ispat edilemeden kalan, realitesi gösterilemeyen, fakat inkâr da edilemeyen hürriyet İde'si, ahlak alanında real bir mana kazanıyor. Salt pratik aklın bir buyruğu olan, hiçbir şarta bağlı olmayan «yapmalısın» buyruğunu bilmesi, insanı hür yapar. Fakat, Hürriyet bir gelişigüzellik demek değildir. Bu pozitif manadaki hürriyet, insan istemesinin (iradesinin) kendi kanununa uymasıdır. Kant'a göre salt pratik aklın üç postulatı vardır: Ölümsüzlük, Hürriyet ve tanrının varlığı.

Kant, salt pratik aklın objesinin hiçbir şarta bağlı olmayan totalitesine, «en yüksek iyi» der. Erdem, arzu etmeye değer görülebilecek her şeyin en yüksek şartıdır. Bu yüzden erdem, en yüksek «iyi şey» dir.

İnsan çabalarının ve arzularının gerçekleşmesine yani mutlu olmaya ihtiyacı vardır. İnsanın mutluluğa yönelmesi, onun tabii ta, duyular dünyasına bağlı yanından, onun ihtiyaçlarla dolu varlığından gelmektedir.

Aslında «İnsan, mutluluğa layık olmağa muhtaçtır» ondan pay almağa değil. Bu ikisinin birleşmesi (yani layık olma ve pay alma) akıl sahibi bir varlığın mükemmel olanı istemesi ile -bu

isteme aynı zamanda kuvvete de sahibolursa- mümkün olabirdi. Böyle bir varlığın mümkün olmadığı, ancak düşünülebileceği görüşünden hareket eder Kant şu sonuca ulaşıyor: Salt pratik akıl bizi «en yüksek iyiyi istemeğe zorlar». Bu imkan «tabiat bütünündeki sebeplerin a-kişlarının dışında kalan bir varlığın postulat olarak kabul edilmesini gerektirir. Böyle bir varlığa biz, Tanrı diyoruz.» Tanrı «en yüksek iyi» nin gerekli olan önşartı olarak tabiattaki en yüksek sebeptir.

Kant, bütün hayatı boyunca yaptığı çalışmalarla biz insanların her zaman faydalanabileceği bir kaynak meydana getirmiştir. Eserleri dışında kendi hayatı ve çalışma azmi ile de bize örnek olabilecek bir kimse- dir ve incelemelerinde bulduğumuz «akıl, insan, kosmos, Tanrı, hürriyet, ölümsüzlük, ahlak, erdem, san'at, estetik vs. gibi» konuların çalışmalarımızla olan ilgisini belirtmeye lüzum görmüyorum. Ancak iki konuyu vurgulamak istiyorum. Son zamanlarda loca çalışmalarında, hatta gazete makalelerinde fertler arası ilişkilerde «sevgi'nin önemi» sık sık belirtiliyor. Halbuki Kant bu konuda «saygı» diyor. Kişi haysiyetine saygı - «Ahlak yasasına saygı».

Bir de Kant'ın Din ve Tarih Felsefesi ile ilgili olarak ortaya

koyduğu özel bir düşüncesine dikkatinizi çekmek istiyorum. Kant diyor ki «İnsanlar barış ve sükunet içinde yaşamak isterler. Fakat tabiat insanı soyu için neyin iyi olduğunu daha iyi biliyor. Bu da, birlik ve sükûnet değil, ikilik ve çatışmadır.»

Şeref hırsı, mal-mülk hırsı, hakim olma hırsı gibi ihtiraslar, manasız ve sosyal birliğe zıt görünebilir. Fakat insanın bu sevilmeğe değer olmayan vasıfları olmasaydı insanlar tam bir ahenk, yetinme ve karşılıklı sevgi içinde yaşasaydılar, o zaman insanın hiçbir kabiliyeti gelişmeyecek, bütün insan kabiliyetleri, ebedi olarak çekirdek halinde gizli kalmağa mahkûm olacaktı.» O halde çekemelikler, çatışmalar, hırs dolu gurur, sahip olmaya, hakim olmaya doymazlık için tabiata şükürler olsun».

Bu görüşte büyük bir hakikat payı bulunduğu muhakkak. Ancak benim vurgulamak istediğim husus şu :

Bu düşüncenin temelinde ihtiyacımız olan tolerans ve iyiniyet bulunmaktadır. Gerçekten Loca çalışmalarımızda, kardeşlerimiz arasında fikir dualitesi kurulması hakikate yaklaşılması bakımından çok önemli bir husustur.

Evet, fikir çatışması gereklidir. Ancak bu çatışma, dozunda, kardeşçe ve Masonca olmalıdır.

Masonluğun Düşmanları

Raşid TEMEL

Masonluğun düşmanları olduğu bilinen bir şeydir. Yapılan seremonileri, öğretileri, ahlâkî dersleri, Allahın birliği, ve insanların kardeşliği gibi sürekli üzerinde çalıştığımız şeyleri zihnimizden geçirir isek düşmanlarımız olacağına şaşmamak ve bunun nedenlerini hesaplamak cidden güç görünür. Ama konu araştırılınca nedenler ortaya dökülmeye başlar.

Mason düşmanlarının iki kategoriye ayrıldığını görürüz. Siyasal ve dinsel. Bu iki grubun ortak tek yanı vardır: Totaliter (bütüncül) yönde organize olmaları ve kendilerinden başka bir grubun kontrolüne tahammülü olmamaları.

Zaman zaman Masonluk üstüne yakışıksız kitaplar yazarak, dikkati çekmek suretiyle, para kazanmak amacını güden fırsatçılar türemiştir. Bu kitaplarda (1) Masonluk tarihi, (2) Mason muarızlarının listesi, (3) Masonluğa yöneltilen tenkitler bulunması mantık icabıdır.

MASONLUĞA KARŞI ÇIKIŞIN TARİHİ

Masonluk tarihinde bilinen en eski karşı koyma 1652 yılında İskoçyanın Kelso mevkiinde bir papazın Mason olmasının ortaya çıkmasıyla meydana gelmiştir. Kilisenin diğer mensupları bunun dinin ada-

bina uyup uymadığı sorusunu ortaya attılar. Tahkikat açıldı. Sonuç lehte çıktı ve karşı koymadan vaz geçildi.

Bundan sonraki olay, 1698 yılında Londra'da dağıtılan bir broşürdür. Bunu okuyanlara Masonluğun kötülükleri ve gizli işaretleri üzerine açıklamalar vardır.

Asil muhalefet 1738 yılında Papa tarafından Katoliklerin Mason olmayacağı, oldukları takdirde afaroz edilme cezasına çarptırılacakları bildiriliyordu.

Ertesi yıl Floransalı bir doktor olan Tomasse Grudeli Mason olması nedeniyle sorguya çekiliyor ve engizasyon tarafından hapsediliyordu. 1743 yılında Portekizde John Coustas hapsedilmiş ve kendisine Masonluğun sırlarını söylemesi için işkence edilmişti. Kurtulduktan sonra başından geçenler üzerine ayrıntılı bir kitap yazmıştır. Çektiği sıkıntılara ve yapılan işkencelere inanmak güç görüldüğünden mübalea ettiği kanaati uyandı. Zamanımızdan birkaç yıl evvel bir İngiliz Mason orijinal kayıtları yargılama usullerini araştırarak derlemiş, İngilizceye çevirmiş, ve Quatuor Coronati locasının yayınlarında açıklamıştır. Bunlar Coustos'un kitabındakilere tamamen uymaktadır.

1797 ve 1798 yıllarında John Robinson ve Abbe Barruel birbirinden habersiz olarak çalışarak, Masonluğun suikastçi bir dernek olduğunu ve hükümetleri yoketmeye uğraştığı fikrini aşıl原因an iki kitap yazdılar. Bugün bu kitapları inceleyenler insanın bu kadar saçma sapan şeylerin okunacağına, hele bunlara inanılacağına akıl erdiremez. Ama bu kitaplar çok kişiler tarafından okunmuştur.

Günümüzde Robinson ve Barruel in masalları kimse tarafından ciddiye alınmamaktadır. Bu kitaplar İngilizce olarak basıldıktan bir iki yıl sonra Muhterem Peder Jedidiah Morse bunları okumuş, suçlamalara inanmış ve bunların etkisi altında kilisedeki vaizlerinde ısrarla dinleyenleri Masonluğa karşı kışkırtmıştır. Bu vaizler daha sonra broşür halinde bastırılmış ve bol miktarlarda dağıtılmıştır. Bunun etkisi Masonluk için çok kötü bir atmosfer meydana getirmiştir.

1824 yılında bir William Morgan Batavia New York da ortaya çıkıyor. Kendisi dolaşan bir işçidir. Bir seri talihsiz olaylardan sonra birkaç adam tarafından bir arabaya sokulurken görüldüğü söyleniyor. Tam bu sıralarda basılmak üzere olan kitabında Masonluğun sırlarını ifşa edeceğini ilân etmektedir. Böyle aniden kaybolması birçok kimseyi Masonların Morgan'ı ortadan kaldırmak için bir neden telâkki

ettiği kanısına varmıştır. Yapılan tahkikat arabanın onu Fort Niagara'ya götürdüğünü ve kendisinin orada alıkonduğunu göstermiştir. İzi orada kaybolmaktadır. Yerel politikacılar bunu fırsat bilerek Masonluğa karşı bir kampanya açmaya girişiyorlar. Bu sıralarda civardaki bir gölün sahiline bir ceset vurmuştur. Yapılan tahkikat sonunda bunun Morgan'ın cesedi olduğu iddia edildi. Ama bir Sarah Munro ortaya çıkarak, cesedi tekrar muayene ettikten sonra, bunun kocasına ait olduğunu bildirdi ve ikinci tahkikat kesinlikle cesedin Timthy Munroya ait olduğunu meydana çıkardı.

Thurlow Weed ise kendi politik çıkarları açısından cesedin Morgan'a ait olduğunu iddia etti. Bu kampanyasında başarılı oldu ve diğer politikacılara da bunu kabul ettirdi. Sonuç olarak, bir Milli Anti-Masonik politik parti kuruldu, 1832 yılından itibaren de tam bir saldırı ile seçim kampanyası başlatıldı. Tennessee'nin eski Büyük Üstadı olan Andrew Jackson karşı tarafın adayı idi ve seçimi o kazandı. Seçimde yenik düşmek Anti-Masonik partinin pratik açıdan sonu oldu. Bu partinin mevcudiyeti zamanında Masonluk ve üyeleri sıkıntılara uğradılar ve birçok yerlerde sindirildiler.

1835 yılında Masonluk tekrar canlanmaya başladı ve kısa sürede sağlam bir şekilde tekrar organize edilerek yoluna devam etti.

1876 yılında Milli Hıristiyan Derneği sebatkâr bir ilgacı olarak tanıyan Jonathan Blanchard'ın liderliği altında kuruldu. Blanchard köleliğin ilgasından sonra bol enerjisini kullanacağı alan arıyordu. Gizli derneklerin, bilhassa Masonluğun hararetle bir muarızı oldu. Bunların Milli Hıristiyan Derneği titri yanılıcıdır, çünkü bunda Hıristiyanlığın insani hamlelerinden eser yoktur. Bütün amacı gizli dernekleri ortadan kaldırmaktı. Esasen aylık dergi olan Christian Cynosure yüz yıldır bu uğurda savaşmıştı. Şimdi en büyük proje Batavia mezarlığında Morgan için bir abide dikmek ve bunun için sermaye toplamaktı. Bu abide Morganın Masonlar tarafından öldürülmesi nedeniyle «Granitten Yalan» olarak nitelendirilmiştir.

1884 yılında Papa Leo XIII Katoliklerin Masonluk aleyhine olan en komple ve en uzun Papalık tamimini çıkarttı. Bundan biraz sonra Parisli tanınmış bir gazete sahibi olan ve bütün enerjisini politikada papazların nüfusuna karşı kullanan Leo Taxil, kiliseye olan husumetinden vazgeçerek hataya düşmüş olduğunu itiraf etti. Böylece kendisine kapılar kollar açıldı, kabul edilerek kabiliyetlerini kilise için kullanmaya başladı. Bir Diana Vaughm yarattı ve bir sürü tüy-

leri diken diken eden yazılar yazdı. Bu yazılarda Diana'nın nasıl şeytanla evlendiğini ve Mason Localarında şeytana yapılan seremonilere iştirak ettiğini anlattı. Birçok Katolik lider bu masalları kabul etmekte tereddüt ettiler ve isbat edilmesini önerdiler. Kendini içine düştüğü durumdan kurtarmanın güçlüğünü anlayan yazar 1897 yılının yortu pazar günü Diana'yı Paris'in en büyük toplantı salonunda teşhir etmeyi kabul etti. O gün yazı makinesini göstererek «işte Diana» dedi. Bütün yazdıklarının hayal mahsulü olduğunu, sadece okuyucularının taleplerini karşılamak için bunları uydurduğunu itiraf etti.

Sarajevo'daki cinayette I. Dünya savaşı başladığı zaman cinayeti işleyen iki gencin Mason oldukları, bu olayın Masonlar tarafından yapıldığı söylendi. Tahkikat sonucu bu gençlerin Mason olacak yaşta olmadıkları ve kardeşliğe girmiş olmalarının mümkün olmadığı anlaşıldı. Bu olayı açıklayan kitabın yazarı takma isim altında şöhret arayan bir papazdı.

Musolini İtalya'yı eline geçirdiği zaman Masonluğu yasalara aykırı ilân etti. Büyük Üstat hükûmeti sabote etmekle itham edildi ve suçlu görülerek bir adaya hapsedildi. Birkaç sene sonra da orada öldü. Bu olay bütün Dünya'ya yayıldı ve haksız muhakeme şekli her yerde protesto edildi.

Rusya Bolşeviklerin idaresine geçince, Masonluğu yasakladı ve bir kararla parti üyelerinin Mason olmaları yasaklandı.

Hitler Almanya'nın başına geçince Masonluğu yasakladı ve Mason mabetlerini Kardeşliği küçük düşürecek ve gülünç gösterecek müzeler haline getirdi. Hitlerin Avrupada gücü arttıkça diğer istilâ edilen memleketlerde de Masonluk faaliyeti durdu.

Fransada Bernard Fay Anti-Masonik büronun başı tâyin edildi. Masonları tutukladı, muhakeme etti, hapsettirdi ve öldürttü. Harpden sonra Masonlara işkence etmek ve onları öldürtmek suçlarından muhakeme edildi ve uzun bir hapse mahkûm oldu. Sonunda uydurma bir hastalık bahanesiyle girdiği hastaneden İsviçre'ye kaçtı. İspanya'da da Franko iktidara gelince orada da Masonluk yasa dışı ilân edildi ve birçok Masonlar hapsedildi.

Açık bir şekilde görülmektedir ki Masonluk bir çok yerlerde gelişen totaliter hükûmetlerin idare ettikleri yerlerde kapatılmıştır.

MASONLUĞUN BUGÜNKİ DÜŞMANLARI

Papa John'un etkisi altında Katolik Kilisesi Masonluk konusunu etüd etmek üzere oluşturduğu komisyonda 1974 yılından itibaren görüşünü değiştirdi. Resmi açıklama eski yasadaki bir Katoliğin Mason olmayacağı kaydını muhafaza ediyordu. Ama bir bildiri ile muayyen locaların bir mezheple ilgisi olmadığı ve bunların Kiliseye karşı olmadıkları kabul ediliyordu.

Son yıllarda selâhiyetli birçok Romalı Katolikler yasalarını kiliseye ve hükûmete karşı olan localara aza olunamayacağı şeklinde yorumladılar. Bu yorumlama Kilisenin bugünkü görüşü olarak kabul edilmektedir. Her Katolik durumu kendi açısından karara bağlamalı ve tereddüde düşer ise kendi mıntikasının rahibine müracaat etmelidir. Bildiride rahiplerin ve Kilise hizmetlilerinin Masonluğa giremeyecekleri de belirtilmiştir. Aynı bildiride Amerikadaki locaların mezheplerle bir ilişkisi olmadığı da kaydediliyordu.

Lutheran Kilisesinin Missouri Sinodu üyelerinin localara girmesine karşıydı. Bu durum halâ Kilisenin ve liderlerinin resmi görüşüdür. Tatbikatta ise bu iş her Kilisenin kendi rahibine bırakılmaktadır. Bazıları yasayı çok sıkı tutmakta, bazıları ise yasaya gözlerini kapamakta kulaklarını tıkamaktadır, bazıları da orta yoldan gitmektedirler.

Milli Hıristiyan Derneği halâ aylık dergisini yayınlamaktadır. Ayrıca birçok kitap ve dini risaleler satmaktadır. Derneğin tek gayesi gizli dernekleri yok etmektir ve halâ Masonluğu baş düşmanı saymaktadır. Bu yazılar dikkatle okununca bunlarda yeni hiç bir şey bulunmadığı açıkça görülmektedir. Bu yolda ılımlı muhalefetleriyle tanınan Protestanlarda görülmektedir.

1964 yılında Güney Afrikanın Hollanda Kilisesi Masonluğa karşı bir şikâyetname dosyaladı ve mahkeme tarafından ciddi bir araştırma yaptırdı. Mahkemenin kararı Masonluğa yöneltilen şikâyetlerin hiç birinin varit olmadığını açıkça ortaya koydu.

California'da bir Hıristiyan Kitap Klübü, İngiltere'de de Briton Publishing Company vardır. Bunlar Yahudilerin, Masonların ve Komünistlerin gizlice Dünya üzerindeki hükûmetleri devirmeye bu suretle idareyi kendi ellerine almaya çalıştıkları konusunu işlemektedirler.

DÜŞMANLARIN MASONLUĞA KARŞI İLERİ SÜRDÜKLERİ

Düşmanlarımızın çoğu Masonluğa karşı parmağını uzatarak onun bir Din olduğunu söylemektedirler. Mukaddes bir kitabımız olduğundan, toplantılarımızda dualar ettiğimizden, yemin kürsülerimiz olduğundan, mabetlerde toplandığımızdan ve (Chplin) vaiz namında birde görevimiz olduğundan söz etmektedirler. Ayrıca birde Evrenin Ulu Mimarı dediğimiz birde Allahımız olduğu ve üyelerimize aşladığımız bir takım dini doğmalarımız olduğu da söylenmektedir. Buna cevap olarak Masonların loçalarına bir din veya Kilise veya Cami gibi bakmadıklarıdır. Bir çok Masonlar Cami Kilise gibi ibadet yerlerine giderler ve oralara bağlıdırlar ama, hiç biri locasına Allaha nasıl ibadet edileceğini öğrenmek için gelmez. Aynı zamanda bir çok Din adamları da Masondur. Eğer Masonluk bir Din olsaydı Din adamları bu şartlar altında her halde üye olmayı kabul etmezlerdi.

Bazı Düşmanlarımız Masonluğun Hıristiyanlığa karşı olduğunu iddia ederler, hele Müslümanlığa. Dualarda İsa'nın adı geçmediği için bunun onun hariç tutulduğu manası çıkarılır. Bunu ispat için de İncildeki «ya İsa taraflısı ya da ona karşı olunacağı» kaydına dayanırlar. Bu görüşde olanlar bizim bir mezhep olmadığımızı ve kardeşlerimiz başka başka isimlerle söyleseler de bir Allaha inandığımızı bilmeyenlerdir. Kâinatın Ulu Mimarı dememiz sadece Masonluktaki sembolizmin ve esas ahlâk gerçeklerini öğretmek için eski duvarcılara aletlerini sembol olarak kullanmamızın sonucudur.

Masonluğun gizli bir dernek olduğu da iddia edilmektedir. Gizli bir dernek mevcudiyetini saklar, gizli olarak toplanır, gizli amaçları vardır ve üyelerinin grupla teması çok seyrekdir. Masonluk bu tarife uymaz. Mevcudiyeti bellidir, üyeler dernekle temaslarını saklamazlar, ayrıca Masonluğun tarihi, amacı, felsefesi birçok halka açık kütüphanelerde de bulunan yüzlerce kitapta açıklanmıştır.

Bazı muarızlar Masonluğun uygunsuz bir yemini olduğunu iddia ederler. Onlar İncilden Hazreti İsa'nın şu sözlerini alırlar, «Ben size diyorum ki katiyen yemin etmeyin, cevabınız evet veya hayırdan ibaret olsun, çünkü bundan fazlası kötülükten gelir.» İncilin bu kısmını inceleyenler o zamanki Yahudi yasasındaki insanın yemin etmeden doğruyu söylemesinin zorunlu olmadığı hükmünü göz önüne almaktadırlar. Şu halde İsa insanın her zaman doğruyu söylemesi gerektiğini ve bundan fazlası istenirse kötülük olduğunu beyan et-

miştir. Yeminler mahkemelerde, ticari muamelelerde sık sık kullanılır. Bundan başka Masonlarca kabul edilen yükümlülük Altın Kuralları uygun olarak yaşamaktır. Buna uygunsuz demek yanlıştır.

Bazen Masonlar tarafından yürütülen yardım işleri sadece kendi üyeleri için geçerli olduğu iddia edilmiştir. Bu iddia kolayca çürütülebilir, çünkü birçok hayır projelerinin Evrensel sahalarda ve Mason olmayanlar için kullanıldığı bir gerçektir.

Bir iddia da Mason seremoni toplantılarında budalaca titr'ler kullanıldığıdır. Örneğin Üstadı Muhterem (Worshipful Master) terimi ele alınmakta ve üyelerin başkana taptıkları manasını çıkarmaktadırlar. (worship) tapma manasına gelirsede, aslında bu terim eski İngilizcede (hürmete şayan) demektir.

Masonluk kadınları üyeliğe kabul etmediği için onları alçaltma yönünden de tenkid edilmektedir. Bunu söyleyenler Masonluğun Orta Çağların yapı loncalarından geldiğini, bu işin ağır ve kuvvetli kollara kavi sırtlara ihtiyaç gösterdiğini, bu nedenlerle kadınlar için uygun olamayacağını hatırlamamaktadırlar. Masonluk sembolik bir dernek olarak kurulunca ananeye uyularak «yalnız erkekler» özelliğini muhafaza etmiştir. Bu arada bazı memleketlerde Masonlar kadın kolları kurmuşlar ve hanımlara Masonik faktörleri tattırmışlar ve kardeşliğimizi emsalsiz bir dernek yapmışlardır.

Biz Masonlar olarak bize karşı olanlarla münakaşa etmeyiz. Bizim bu gibilere cevabımız basittir: Biz ciddi bir kuruluşuz, üyelerimizi seçerek alırız, diğer iyi insanlarla temasa fırsat tanırız, üyelerimize faydalı projelere katılma şansı tanırız, ve üyelerimizi iyi ve temiz yaşamak için teşvik ederiz. Bir kuruluş olarak temiz bir toplumda çok iyilik yaparız ve Masonluğa girenlerin yaşamlarına anlam katarız. Eğer biz dışarıdan yargılanacak işek yaptığımız işlerle yargılanalım. Hem çok iyi işler yaptığımızı söyleyip hem de gizli amaçlarımız olduğunu Dünyaya yaymak doğru değildir. Mükemmel amaçlarımız varken bunlar nasıl gizli olabilir. Ziya Paşanın dediği gibi: Ayinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz.

R. T. Ocak 1978

Alphonso Cezra 33°
New Age April 1976 yazısından
yararlanılmıştır.

FAZİLET (1)

Fazîlet, azimli ve devamlı surette iyilik yapma niyetinde olma hâlidir.

İlâhiyatçılara göre, fazîlet, iyilik yapmaya meylettiren hâfeti rûhiyedir.

Fazîlet :

a) Mevzularına göre, **imân**, **ümit** ve **şefkat** olan ilâhî fazîletler ile, başlıcaları **tennî**, **kuvvet**, **adâlet** ve **itidâl** olan ahlâkî fazîletler dördlüsüne,

b) menşe'lerine göre, Allahın, rahmeti ile, rûhumuzda hâsil ettiği «Allah vergisi» fazîletler

Tayfur TARHAN

ve, fiillerin tekrarı ile oluşan «iktisap edilmiş» fazîletlere,

c) Allahın inâyeti prensip itti-haz edilip edilmediğine göre, «doğa üstü» fazîletler ile, «doğal» fazîletlere,

Not : 31 Ocak 1978 Salı günü FAZİLET Muh. Lo. sinda yapılan konuşmadır.

(1) Bu derlemede, Grand Larousse Encyclopédique'den Adolphe FRANCK'ın 1875 tarihli Felsefe Sözlüğünden, Dictionnaire Universel de la Franc-Maçonnerie'den, Orhan Hançerlioğlu'nun Felsefe Sözlüğünden faydalanılmıştır.

d) insanların normal hüsnüniyet ölçüsünün önemli derecede üstünde olup olmadığına göre, «kahramanca» faziletler ile, «alelâde» faziletlere bölünmektedir.

Resim ve heykel alanında, XIII üncü yüzyıl Fransasında, kuzu, **şefkat**'i; deve, **itidâl**'i temsil etmiştir.

XV inci yüzyılda, **kuvvet**, çatlaklı bir sütundan bir ecderi koparır vaziyette temsil edilmiştir. Aynı devirde, İtalya'da, zırh giymiş olan **kuvvet**'in bir kalkan arkasında kendini koruduğu temsil edilmiştir. Yine Fransa'da, **Nantes** katedralinde, Britanya Dükü **II. François** lahidinin dört bir köşesine dikilen **Michel Colomb'un**, **Guillaume Regnault** ile birlikte işlediği «dört fazilet» denilen heykeller meşhurdur. Sonradan, mezarlara dikilmesi âdet hâlini alan bu «dört fazilet» heykelleri, XII nci Louis'nin, II nci Henri'nin, **Mazarin**'in, «Condé»lerin veya «Saint Pierre de Rome»daki papaların anıtlarında da yer almıştır.

Fazilet kelimesi, bîdâyette, sadece **cesâreti**, yâni, erkek ile kadını ayırdeden ve bilhassa savaşta kendini gösteren vasfı (niteliği) ifade ederdi. Sonraları, ihtirâsa ve kötülük etme eğilimine mukavemet edilebilmek

için **kuvvet** ve **cesâret** gerektiğinden, **iyilik etme**'nin mûtâd tatbikatı da aynı kelime ile ifade olunmuştur; zirâ, «faziletli» ünvanına lâıyk olunabilmek için, bir kaç kere iyilik etmiş olmak kâfi olmayıp, **her zaman iyiliği kötülüğe tercih** etmeye yeterli kuvveti haiz olma vasfının iktisap edilmiş olması gerekmektedir. İşte, içimize itiyad hâlinde yerleşen bu kuvvete fazilet denilmektedir. Bunun aksine olan itiyadlara, yâni kötülüğe sevkedilen zaafılara boyun eğme itiyâdına, kötülük etme eğilimi, yahut kısaca «kötülük» denilir.

Kötü ruhluluk, itiyad hâline gelmiş öylesine bir zaaftır ki, bîdâyette bizi cezbetmiş olan ihtirâsın yokluğunda bile var olabilir. Geniş anlamındaki «iyi» ise, ne derecede olursa olsun, herhangi bir fazilette bulunmaya muktedir olan her yaratığın, bütün gayret ve hassalarını yönelttiği erektir (gayedir); bu geniş anlamdaki «iyi» (yâni en üstün iyi) olmadıkça, yaratıklar faaliyette olamazlar, daha doğrusu, mevcut olamazlar.

Bizler için doğrudan doğruya idrâki kaabil olan «iyi», ancak hayatın teşekkül etmesiyle başlar.

Uzuvlarının ve faal olan hassalarının işbirliği ile ona doğru yöneldikleri bu «iyi» :

- önce, yaratıkların az çok sâbit olan bir tipe göre tam olarak inkişaf etmeleri,
- sonra, muhafaza edilmeleri
- ve nihayet, tekessür etmeleri, yahut cinslerinin idâmesidir.

Bu üçlü neticenin lehine olan her şey, onlar için iyidir; bunu önleyen her şey ise, onlar için kötüdür.

Hayatın bu başlıca meleklerinin icrasına, hassasiyet ilâve olununca, «iyi», «refah»a, «kötü» de «ızdırab»a dönüşür; bu hassasiyet, arzunun kuvvetiyle, refahı arattırır ve hattâ sevdirebilir, ıkrâhın kuvvetiyle de ızdıraptan kaçındırır veya nefret ettirir. İnsanlara göre «iyi», üç hassa grubuna cevap veren en az üç karakter belirtir :

1 — **Fizik iyi**, bedeninin inkişafı ve muhafazası ile en yüksek derecesinde temsil edilmektedir. Buna, tek kelime ile, «refah» denilir ki bu, uzuvlarının faal hassalarının veya çeşitli enerjilerinin, sâdece idrâk ve hissetme ile değil, fakat düşünce ve irâde ile birlikte yöneldikleri erektir.

2 — **Zihni iyi**, zihnin bütün hassalarının, düşüncenin bütün faaliyetlerinin yöneldiği erektir. Bu, kısaca, «hakikat»tir, yahut

dağa doğdusu, hakikat bilimi, ya da bilimdir.

3 — Ahlâkî iyi, aklîselim ile aydınlanmış irâdenin tâkîp ettiği hedef veya itaat ettiği kaidedir; bu, her akli başında ve hür yaratığın, hak ve hürriyete lâîk olmama durumuna düşmemek için ulaşması gereken, yahut da, hiç değilse kendine şiar edinmesi gereken bir erektir. Bu erek, «görev»dir; yerine getirilmiş görev ise, «fazilet»tir.

Şu halde, gerek **kötülük**, gerek **fazilet** kelimesi, her zaman için, bir mücâdele fikrini de beraberinde taşımaktadır; **bu kelimelerin her ikisi de, sâdece iyiliğin ve kötülüğün, birbirinden koparmak için mücâdeleye giriştikleri, fakat ancak bir zafer pahasına iyiliğe, bir yenilgi pahasına da kötülüğe terkettikleri yaratık hakkında kullanılabilir.**

Orhan Hançerlioğlu'nun Felsefe Sözlüğünde, osmanlıcası «fazilet» olan «erdem» kelimesi «kendini aşma gücü» olarak tarif edilmekte ve, özetle, şöyle denilmektedir: «... erdem, en üstün «iyi»dir (somnum bonum) ve insanların ereği olan mutluluğa erdemle erişilir. Sokrates, erdemın bir bilgi işi olduğunu ve ancak eğitimle meydana çıkarılabileceğini... tanıtlamıştır. Aritoteles'e erdem, her türlü aşırılıkların ortasındadır. Örneğin,

cimrilik ile müsrifliğin ortasındaki cömertlik gibi... Yeni çalışmalar, erdem, bir bilgi işi olduğu kadar, bir özgürlük işi olduğunu ortaya koymuştur. Özgür olmayanlar, erdemli olamazlar; çünkü kendini aşabilmek için, önce kendine gelmek ve kendini bulmak gerekir. Kendini aşmak, evrensel oluşuma, her an bir az daha artan bir çapta katılmak demektir; bu ise özgürlükle mümkündür.»

Fazilet, pek tabii olarak, «iyilik» mefhumu gibi, «bir»dir. Bununla beraber, iyilik fikri, değişik görevlere yol açan bir takım münasebetler şeklinde zihnimize canlanabildiğine göre, çeşitli faziletler ve hattâ müteaddit fazilet sınıfları tefrik edilmektedir. Bu sınıflandırmanın en eskisi ve en meşhuru: «faziletler dördlüsü»dür.

İnsan tabiat ve ahlâkının en genel ve en önemli görünüşlerine, -esas itibarıyla «bir» olmakla beraber- «dördlü faziletler» denilmektedir.

Bütün diğer faziletleri ihtivâ eden, aynı zamanda da bütün faziletlere mesnet teşkil eden bu dördlü şudur :

- Kuvvet
- Teennî
- İptidâl
- Adâlet

Arzu ve ihtirasları zaptedebilme kudreti olan itidâl ile, herkese hakkını verebilmek demek olan adâlet, ancak iyilik yoluyla etkin olabileceğinden, bunların birer fazilet telâkki edilmesi kolaylıkla anlaşılabilir. Fakat, nasıl olur da, kuvvet ve teennî faziletler arasında yer alabilir? Burada «kuvvet» denildiği zaman, bundan, (Çiçeron'un dediği gibi) kendini bu dünyanın bütün menfaatlerinin ve bütün sefâletlerinin üstüne çıkarıp, iyilik etmek için hiç bir fedakârlıktan geri kalmamayı anlamak lâzımdır.

«Teennî» ise, «hakikatın en yüce vasfı dahilinde bilinmesi» olarak anlaşılmalıdır. Teennî, zekânın tefekkür ve ilim ile yüğrülüğünü farzeder.

Faziletin bu bölümlere ayrılışı çok eski zamanlara kadar gider; Sokrates'in öğretilenlerinde da hî yer almıştır. Eflâtun (Platon) ise, canda üç unsur tefrik ettikten sonra, (düşünce prensibi, hareket prensibi ve his prensibi, yahut da, halkın deyişi ile, ruh, kalp ve his prensibi) bu unsurlardan her biri için, inkişaf ettirici ve ihtivâ edici özel birer fazilet kabul etmektedir :

hisler için : itidâl

kalp için : kuvvet ve cesâret

ruh için : en yüksek seviyede ilim, yâni «iyi»nin ilmi.

Nihayet, bu ilk üç faziletin karışımından, dördüncü bir fazilet doğar ki, o da «adâlet»tir.

Eflâtun'a (Platon'a) göre adâlet, ferdin (bireyin) bütün kaabiliyetlerinin âhenkli inkişâfidir; adâlet, beşerî hayatın en mükâmil hâlidir.

Adâlet, dürüst ve hakkaniyetli olma vasfıdır. Herkese hakkını verme fiil veya kudretidir. Adâletin simgesi, keskin kılıç ve târâzidir.

İlâhiyatta adâlet, çeşitli anlamlara gelmektedir :

- 1 — Faziletlerin tamamını ihtivâ eder.
- 2 — Haklı çıkmak anlamında kullanılır.
- 3 — Günah vâki olmazdan önce, Allah tarafından ihsân edilen kâmil doğruluğu ifâde eder.
- 4 — Dört ahlâkî fazileti kapsar (Kuvvet, Teennî, İtidâl, Adâlet).

İlâhiyât açısından, «îmân», «ümit» ve «şefkat», şöyle yorumlanmaktadır :

İMÂN, ümit edilen şeylerin kat'i olarak mevsûkiyetidir, görünmeyen şeylerin bir tezâhürüdür. Akılları bir karış havada olan hayâlpereşterlerin bulanık görüşlerinden uzak olan **îmân**, görün-

mez olmakla beraber, hakikî, kadir ve yakın olan Allaha, âsûdegî bir güvendir. İmân, onun aşkına, onun selâmetine, onun kelâmına olan hârikûlade itimattır; **îmân**, aynı zamanda, onun hükmettiklerine karşı duyulan saygılı bir korku ve onun irâdesine olan itaat duygusudur. **İmân**, şu iki prensibin kabulünü gerektirir :

- 1 — Allaha itaat. Allahsız gerçekten mevcut olmanın imkânsızlığını anlayarak, teslim olmak, bir bakıma, «îmâna riayet»e ulaşmak demektir.
- 2 — Nâdim olmuş bir günahkâra, **îmânın** güvenliğini veren, mukaddes rûhun **îmân** (2), rûhun semeresidir.

İnanç ve imân ekseriya birbirine karıştırılır; nitêkim, her ikisini de ifâde etmek için aynı fiil kullanılmaktadır (inanmak). Fakat, sırf zihnî mahiyette olan **inanç** ile, nev'i itibariyle zihnî mahiyette olan **îmân** arasında büyük fark vardır. **İnanç**, düşüncenin, Mukaddes Kitabın getirdiği târîhî ve doğa üstü olaylara intibak etmesidir. İnanç, ne mânevî hayat, ne de Selâmet ih-

(2) Sadâkat ve imân methumları, eski Yunancada aynı kelime ile ifade olunurdu.

tivâ eder. **İmân**, Allahın bir ih-sânıdır. İmân, inancı (yâni, ze-kânın ve düşüncenin büyük dîni olaylara intibakını) ihtivâ eder. İmân, yüksek bir ideale taalluk eden büyük bir göreve hasrınefs etmesi için, her insana lâzımdır. Akıselîm ile İmân, çok kere ve haksız yere, birbirinin karşıtı olarak gösterilmiştir. Aslında, birbirinin zıttı olmayan bu iki mefhum, sâdece iki ayrı düzeydedir. **İmân**, görünmeyen gerçekler ile münâsebettedir. Allah her şeyin yaratıcısıdır, aynı zamanda da, bizi kat'î kanaat sahibi kılan kurtarıcıdır. **Akıselîm**, bütün bu noktalarda âciz kalmaktadır. İmân, aşk yoluyla etkindir ve aşk yoluyla yeryüzünde muzafferdir. Bununla beraber, faziletlerin en mükemmel sayılmamaktadır, çünkü yüce fazilet, aşktır.

ÜMİT; kat'î kanaate sevkeden İmâna sâhip olununca, bir ümit bahis konusu olamaz; şüpheye cevaz yoktur; dolayısıyla de, ümit bir şeye yaramaz; kaldı ki, nihai sonuç bilindiğine göre, ümit, şüphenin bir şeklidir diye düşünöner bulunmakta ise de, ümit, ilâhî bir fazilettir.

ŞEFKAT, ilâhiyatta, Allahın kendi nefsi için sevmek, Allahın yarattığı olması itibarıyla de, hemcinsini sevmek anlamındadır.

Masonik açıdan, bakıldığında, geniş anlamdaki «Fazilet»e mâbetler inşâ edilmektedir. Bununla beraber, üç ilâhî faziletin dışında, bazen remzî sayılar ile münâsebettar olarak, fazilete veya faziletlere yapılan İmâtar az değildir.

Bu cümleden olarak, sembolik eldivenlerin tevdi edildiği kadınların faziletleri tebci edilir; Emulation Ritinde, «İtidâl», «Kuvvet», «Teenni» ve «Adâlet», dört işarete tekabül eder.

Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinde, «boyundaki ip» timsâli, fazilet yolunu şaşırırmaktan alıkoyar; Kutup Yıldızı, Masonlara faziletin yol göstermesi gerektiğini simgeler; kardeşlerin kalpleri fazilet aşkı ile dolu olmalıdır; bütün faziletlerin yayılmasına çalışılmalıdır; güneş, fazilet yolunu aydınlatır; masonik fazilete erişmek için yedi fazilet basmağı vardır:

Doğruluk,

Cesâret,

Sabır,

Müsâmaha,

Teenni,

Aşk,

Ketûmiyet.

Meşhur rus filozofu TOLSTOY (3), «Harp ve Sulh» adlı eserinde, **Pierre'e**, tekrisi esnâbında öğretilen «yedi masonik fazîlet»i şöyle sıralar :

- Ketûmiyet (yâni, tarîkâtın sıralarına riayet),
- Tarîkâtın yüksek liyâkatlilerine itaat,
- Örf ve âdetin sâfiyeti,
- İnsanlık aşkı,
- Cesâret,
- Cömertlik,
- Ölüm aşkı.

Fazîletleri saymada ve tasnif etmede daha ileri gidenler de olmuştur. Meselâ, **R. Ambelain**, her bir fazîleti bir unsura, bir renge, bir seyyâreye, vesaireye teşmîl etmek suretiyle, şöyle bir sıralama yapmıştır :

Teennî : Önlük, Toprak, Civit rengi.

İtidâl : Çekiç, Su, Yeşli.

Adâlet : Taşçı kalemî, Hava, Mor.

Kuvvet : Manivela, Ateş, Kavun-ıçl.

Şefkat : Tasviye, Tuz, Sarı.

Ümit : Şâkul, Civa, Mavi.

İmân : Gönye, Kudüs çorbası, Kırmızı.

Zekâ : Pergel, Gümüş, Mor.
Akliselim : Cetvel, Altın, Kavun-ıçl.

Unsurlar ötesine geçiş : Mala, Felsefe taşı, Arguvan.

Fazîletlerin birer masonik vasıf olarak zikredildikleri de vâkidir. Emulation «Fazîlet», «Şeref» ve «Şefkat» olduğu öğretilir.

Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinde, Masonun yedi vasfı, yedi yıldız ile temsil edilir; bunlar :

- Dostluk,
- Birlik,
- Tevekkül,
- Ketûmiyet,
- Sadâkat,
- Teennî,
- İtidâl'dir.

Bu Ritte, vasıfların en başında, «kuvvetli», «mütevekkil» ve bil-hassa «fazîletli» olmak gelir.

(3) Tolstoy (Kont Léon Nicolaievitch) (1828-1910) hiç bir vakit Mason olmamıştır; bununla beraber, «Harp ve Sulh» adlı romanında Masonluğ u son derece övmüştür. Aynı aileden Kont Fedor Petroviç (1783-1873), Kont Piyer Petroviç, Kont Piyer Andrieviç (1645-1729) ve Kont Vladimir Petroviç'in Mason oldukları bilinmektedir.

«Gayret», «Şevk» ve «Sebat» da bu Ritte aranan yüksek vasıflardandır.

Vasıflara (niteliklere) böyle kısaca değindikten sonra, yine faziletlere avdet edelim.

Gerek Emulation Ritinde, gerek Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinde, üç ilâhî fazilet olan «İmân», «Ümit» ve «Şefkat», önemli yer işgal etmektedir.

Emulation Ritinde, bu üç fazilet, Yakubun merdivenine merbuttur ki bu, Masonun Locayı kaplayan ve gökleri remzeden semâvî kubbeye erişmesini mümkün kılar. Bu üç fazilet, «Evrenin Ulu Mîmârına imân, selâmet ümidi ve bütün insanlara şefkat» anlamındadır.

İmân, en üstün iyiye, Evrenin Ulu Mîmârına tartışmasız ve kesin olarak inanmaktır.

Müstakbel hayat vaadi, bir mümine, ne derece iç huzuru sağlayabilirse, beşerî cemiyetin tedricî tekâmül ufuklarını açan ümit de, Mason için o derece huzur verici olabilir.

Şefkat, bir Masona göre, «kendini fedâ etmeye kadar varan, tam bir ferôgat ile, maddî ve mânevî bütün menâbiini beşeri-

riyetin hizmetine tahsis etmek» şeklinde tarif edilebilir.

Zamanla, şefkat kelimesi terediye uğramış (soysuzlaşmış) ve, genellikle, **sadaka** kelimesi ile eş anlamda kullanılır hâle gelmiştir.

XVIII inci yüzyıl ritüellerinde, üç fazilet, «Fides, Spes, Caritas» kelimeleri ile ifade edilmiştir ki, buradaki «**caritas**», klasik latincedeki anlamıyla: «dendresse», sevgi, şefkat, yâni, saygı ile karışık sevgidir. Hemcins sevgisine yansıyan evrensel aşk anlamında olan bu latince «**caritas**» kelimesi (yâni şefkat kelimesi) en uygun biçimde, kahraman «**Agapê**» ile temsil edilmiştir. Sonradan, kardeş sofrasına da, bu kahramana ve hemcins sevgisine yansıyan evrensel aşka izâfeten, «**agap**» denilmiştir.

İmân, şefkat ve ümit ile yollarını aydınlatanlar, sonunda üstün çıkacaklardır.

Ümitli olan, kuvvetlidir. Şefkatle düşünebilen, bilgedir. İmânî kişi, hakîkatin bâtil itikada; hürriyetin esârete; ilmin cehâlete; iyiliğin kötülüğe üstünlüğünü korumaya azimli olandır.

Fazilet yolunda ilerlemede ve fazileti yaymada, Evrenin Ulu Mîmârî yardımcımız olsun.

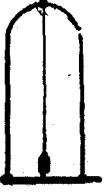
ANA LOCA (*)

Rudyard KIPLING
Çeviren : Sahir ERMAN

Gar şefi Rundle,
Demiryollarından Beazeley,
Maliyeden Ackman,
Cezaevi memuru Donkin /
Ve iki defa Üstadı Muhteremimiz olan
Soruşturma çavuşu Blake vardı.
Ayrıca «Avrupa gıda pazarı» sahibi
ihtiyar Framjee Eduljee de vardı.
Dışarıda onlara «Çavuş, bey, günaydın, selâm» denirdi
Fakat içerde sadece «kardeş»tiler ve böyle olması ne kadar güzeldi
Tesfiye üzerinde buluşur, gönye üzerinde dağılırdık
Ve ben orada, benim Ana Locamda ikinci Nazırdım
Muhasebeci Bola Nath
Ve Aden'li musevi Saul,
Kadastroda ressam Din Mohammed vardı.
Babi (dininden) Chuckerbutty,
Sikh (dininden) Amir Singh
Ve romen Katolik olan
«Tamir Atölyesi»nden Castro da aramızda idi.
Kuşamlarımız zengin değildi
Mabedimiz eski ve çıplaktı
Fakat biz eski Landmark'ları biliyor

Ve onlara titizlikle uyuyorduk.
Şimdi geriye baktığım zamanlar
Sık sık aklıma şu fikir gelir:
Esasta, belki de kendimizden başka
Şüpheli bulunması gerektir.
Gerçekten, her ay, toplantıdan sonra
Sigara içmek için otururduk
(Bir kardeşimizin kast kuralını ihlâlden çekindiğimiz için Ziyafet
tertipleneceğe cesaret edemedik)
Ve Dinlerden ve diğer şeylerden açık kalple konuşur
Ve her birimiz en iyi tanıdığı Allahı düşünürdük.
Kardeşler sıra ile
Söz alırdı:
Kimse telâş etmezdi.
Şafak sökerken ve papağanlar uyanırken ayrılırdık :
Ve biz bu kadar konuşmadan sonra
Atla evlerimize dönerken
Muhammed, İsa ve Siva
Beynimizin içinde tuhaf bir saklambaç oynardı.
Çok kere, o günlerden sonra Hükûmetin emrinde oradan buraya
giden adımlarım
Bize öğretilmiş olduğu veçhile
Kardeş selâmını
Doğudan Batıya
Kohat'tan Singapur'a götürdü.
Fakat onların hepsini
Uzaktaki Ana Locamın kardeşlerini ne kadar görmek istiyorum
Kara ve esmer bütün kardeşlerimi tekrar görmeyi
Elden ele çakmağı dolaştırırken
Yerli tütünün kokusunu duymayı ne kadar istiyorum
İhtiyar ahçımız
Lokantanın eşliğinde horlarken
O zamanki Locamda bir defa daha
Tam ve Kâmil Mason olarak bulunmayı ne kadar istiyorum.
Dışarda onlara «çavuş, bey, günaydın, selâm» denirdi.
Fakat içerde sadece «Kardeş»tiler ve böyle olması ne kadar güzeldi
Tevsiye üzerinde buluşur gönye üzerinde dağılırdık
Ve ben orada, benim Ana Locamda ikinci Nazırdım.

(*) Rivista Massonica, ocak 1978, s. 45-47 den çeviren : Sahir ERMAN.

Gönye ile Pergel (*)

Santi ZAMMITTI

Çeviren : Sahir ERMAN

Masa üzerinde dağınık kâğıtlar, resimler, notlar
Uykuya dalmış gönye ile pergel
Yorgunluğun hatırası:
90° de açılmış gönye
Sıfırda kapanmış pergel
Hareketsizliğin yansıması.
Dedi gönye: bana bak arkadaş
Ben daima aynıyım;
Yukardan gelenle yatay olanın birleşmesini,
Dişi ile erkeği,
Ebedî oluşumu gösteririm.
Kimse benim kaskatı
Kenarlarımı açmayı bile denemedi
Mükemmeldir zaviyem...
Kuşku yaratmaksızın
Pergel ihtizaz etti :

Bir kolunun ucunu tespit etti
Diğerini yavaş yavaş çevirdi
Doğudan başladı, Kuzeyden Batıya geçti
Bir ân Güneyde durakladı
Ve başladığı yere, Doğuya vardı.
Etrafına sükûnetle baktı ve geniş daireyi süzdü
(Merkezde yer eden nokta bir ışık gibi kaldı)
Ve kibirli gönyeye yalnız ondan sonra cevap verdi :
Sen durduğun yerde kalırsın, sadece maddesin
Ben sınırsız ruhum
Aşım, evrenim.
O zaman kucaklaştılar ve katedralleri birlikte çizdiler.

(*) Bu şiir Palermo vâdisindeki Pasquale Ragusa L. tarafından tertiplenen «Silvio Biondi» Milletlerarası Şiir Yarışmasına sunulmuş ve Roma'da 17 aralık 1977 günü yapılan ve kalabalık bir toplulukça izlenen büyük bir törende birinci mükâfatı almıştır. Masonik anlamı açık olan bu şiir, Rivista Massonica'nın 1 Ocak 1978 tarihli sayısının 4. sahifesinde yayımlanmıştır.

**BURSA VÂDİSİNDE BURSA M. L.
ÇALIŞMALARINA BAŞLADI**

6 Mayıs 1978 Cumartesi günü saat 14 de B. Ü. Nafiz EKEMEN, B. Ü. K. Cavit YENİCİOĞLU ve B. S. Ziya UMUR tarafından Bursa Vâdisindeki (BURSA) M. L.'nin açılışı yapılmıştır. Bu törende hem Mabed çalışmalara tahsis edilmiş, hem L.'nin açılışı yapılmış, hem de ilk görevlilerin is'adı icra kılınmıştır.

14 kurucusu olan BURSA M. L.'nin Ü. M. ne Muammer TOPALOĞLU K. seçilmiştir. Mabed Çekirge Caddesi 136/B-Bursa adresindedir.

Çalışmaları ile camiamıza nur ve kuvvet vereceklerinden emin olarak, kardeşlik zincirimize katılan bu yeni ve anlamlı halkanın kurucularını candan kutlar,

Bursa'ya gidecek K.'lerimizin bu L.'yi ziyaretlerinin sık ve kalabalık olmasını temenni etmekteyiz.

UGANDA'DA MASONLUK

1971 yılında Uganda'da iktidarın İdi Amin tarafından ele geçirilmesinden sonra her diktatörlük rejiminde görüldüğü veçhile mason locaları kapatılmıştır. Buna rağmen Uganda'daki 3492 sayılı Victoria Nyanza M. L. kardeşleri, L. larını hayatta tutabilmek maksadile, yılda iki defa Kenya'nın başkenti Nairobi'ye giderek L. larını açmakta ve bu suretle faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Bu K. K.'e Türk K.'lerinin selâmlarını iletiriz.

MİMAR SİNAN

Reşat Nuri Güntekin'in Tekris Celseesi Zabtı (1)

(Muhibban-ı Hürriyet Mah.: Muh.:)

Suha UMUR

14 Teşrinievvel 1337, cuma (2)

Üs.: Muh.:
Na.: Ev.:
Na.: Sa.:
Ha.:
Kâ.:
Muhak.:
Em.: Haz.:
Em.: Has.:
Teş.:
Muh.: Dah.:

Saim Hüsnü
Halit Habbab
Ali Sami
vekâleten Muhip (3)
Hamdi Suat
Yordan
Cümbüşyan
Hayim Naum
Orfanidis
Ömer Faruk

B.: 'ler makamlarına kuud et-
tikten (4) ve Mah.: Muh.: 'imi-
zin haricîlerden masun ve mah-
fuz bulunduğu tahkik kılındıktan
sonra Sa.: Az.: Kâ.: 'in İsm-i

Celiline izafeten ve Maş.:
Az.: 'dan haiz bulunduğu selâ-
hiyetle Üs.: Muh.: celseyi usu-
lû veçhile küşad ve amâle mü-
başeret olundu (5).

Ruzname-i müzakeratta Reşat Nuri nam haricinin İkmâl edilen evrak-ı tahkikiyesinin kıraat ve müzakere olunması mevcut olmasına mebnî, okunarak alelusul verilen söz üzerine sükût carî olmuş ve Hat.: tarafından keyfiyetin reye vaz'ı teklif edil-

mekle, Teş.: ve Muhakk.: B.: ler sandık gezdirmek suretiyle ârâ cem ve telfik edilmiş (6), ve mevcut yirmi altı reyin beyaz zuhur etmesine nazaran, Üs.: Muh.: canibinden celse-i âtiye ye ihzarı lüzumunun rehberine tenbihi takarrür etmiştir.

.....

Ha.:

Üs.:

Muh.:

Kâ.:

**

9 Kânunuevvel 1337, cuma,
sat 2 (7)

Üs.: Muh.:
Na.: Ev.:
Na.: Sa.:
Ha.:
Kâ.:
Muhak.:
Em.: Haz.:
Em.: Has.:
Teş.:
Muh.: Dah.:

Saim Hüsnü
vekâleten Ferit Aseo
Ali Sami
vekâleten Feridun
vekâleten Hüsamettin
Yordan
Cümbüşyan
Hayim Naum
Orfanidis
Leon

B**'ler ahz-ı mevkî ettikten sonra Mah.: Muh.: 'in müptedî derecesindeki celse-i mesaisi Üs.: Muh.: canibinden usul ve me-

rasim-i mahsusasına tevfikân küşad ve amale mübaşeret kırıldı.

Zabt-ı sabık kıraatle hatibin rey-i kanunisi üzerine aynen kabul olundu.

Evrak-ı vâride berveçhi âti sırasıyla okundu:

.....
Ziya-yı Şark ve Resne Mah.: Muhteremesinden mevrud elvah okundu ve yevm-i içtimalarında B.:’lerin lüzum-u icabeti Makam-ı Üstadaneden bildirildi.

Ruzname-yi müzakereye dahil olan ve mahal-li muayyeninde intizar eylediği bildirilen Reşat Nuri nam haricinin ihzarına değin teklif kesesi gezdirilerek, Leon ve Konstantinidis B.:’ler tarafından tezyid-i nafakaya müteallik iki kıt’a evrak zuhur etmekle, kendilerine Mahfil tahliye ettirildikten sonra ârâya vaz’ olunmuş ve her iki B.:’in sa’y ve devamlarından nâşi la yık-ı terfi buldukları ve Hazinece de bir gûna ilişkileri olmadığı anlaşılmiş olmakla, Hat.:’in rey-i badelahz ikinci derece cellesine havalesine karar verilmiştir.

Şarkta ahz-ı mevki eden Amir-i Hakim-i Azam Mehmet Ali Baba söz alarak : «Müessisi bulunduğum ve bir çok zamanlar Üs.: Muh.:’lik mevkiini ihraz ettiğim şu Mah.: Muh.:’in âcizlerine karşı ibzal eylediği son iki cemileden nâşi fevkalâde müte-

hassis ve müteessir (8) bulunuyorum. Bu cemilelerin biri Mah.: Muh.:’iniz Üstad-ı Fahriliğine intihabımdır. İkincisi ise, biri bândehaneye gönderilen ve diğeri Mahfelin kıymetdar bir mahalline talik edilen iki kıt’a resmimin suret-i mahsusada tersim ettirilmesidir. Ben bunları görmekle bahtiyarım. Tabii sinnim had-di kemale gelmiştir. Mahfilinizin gerçi müessisi ve senelerce de Üs.: olmuş isem de, itikadımca vazifemi hakkiyle ifa etmiş değilim ve belki de vaktimin adem-i müsaadesinden nâşi gavamız-ı Masoniyyeyi (9) hakkıyla telkin edemedim. Bununla beraber Mah.: Muh.:’in şu tarz-ı takdirde tecelli eden eser-i ihlasını başka bir nokta nazardan da şayan-ı şükran addediyorum. Filhakika bu hareket nâciz bir hizmetin tekrımı vesilesiyle takdir-i hakka kıyam eden kardeşlerimin kemâl-i mezayasını gösterir. Hasbezzaman bir dereceye kadar zayıflayan mesleğimizi bulunduğu mevkiden kurtararak i’tilâsına çalışmak cümlemize müterettip büyük bir vazifedir. K.:’lerim bu fikrime iştirak ederlerse, ben de elimden geldiği kadar çalışırım.

Fazla mütessir (8) olduğumdan başka bir şey söyleyemeyeceğim», dedi.

İşbu hitabeye Üs.: Muh.: tarafından marûz-u şükrandaki cevap

verildi. Ali Sami B.: dahi muhterem Beybabamızın devam-ı ömür ve ahiyeti hakkında temenniyyatta bulundu.

Zuhur eden bir talepname okundu: İsmi, Pertev; pederinin ismi, müteveffa Ferit bey; mahal-li velâdeti, Edirne; esasen, Giritli. Bu zat hakkında sözün serbest olduğu bildirildikte, Marko B.: lehinde idare-i kelâm etmekle. Ha.: B.:’in rey-i alınarak tahkikata havalesi karargir oldu.

Celse beş dakika tatil edildi. Hazır bulunduğu bildirilen Reşat Nuri nam haricinin okunan vasiyyetnamesi seza-yı takdir görülrerek Ha.: B.:’in rey-i kanunisi ile devam-ı imtihanı tekarrür etti. Ali Sami B.:, haricinin din hakkındaki nokta-i nazarının tebaruzu için bu yolda sual sorulması teklif edince, Şark’ta bulunan Rasim Ferit söz alarak, din hakkındaki es’ilenin (10) haricileri şaşırttığını ve hatta bazan kanaat-i samimanesi hilâfında beyan-ı fikir ve mütalâyaya sevk ettiğini gördüğümüzden, bendemiz Ali Sami B.:’in fikrine iştirak etmiyorum, dedi. Ömer Faruk B.: de Rasim Ferit B.:’in fikrine iştirak etti.

Reşat Nuri nam haricî, icra kılınan imtihanında Masonluğa karşı ilim ve vukuf neticesi beslediği efkâr-ı hürmet ve intisabı

ve dolayisile âlem-i insaniyet hakkında taşıdığı hiss-i necib-i hayırhahîyi pek sarîh ve vazîh cevaplarla tasvir ve tesbit etmiş olmakla, merasim-i mahsusa ile Resm-i Tekrisi ikmal Mah.: Muh.: aza-yı âmileliğine kayıd ve kabul edildiği alelusul ilân olundu.

Celse beş dakika tatil edildi. Tekrar küşadında gerek Mahfil ve gerek alelumum Masonluk hakkında söz verildikte :

Hayim Naum B.:, Cenevre Konferansında Osmanlı Masonluğunu temsil eden Muslihiddin Adil B.:’e Mahfil namına beyan-ı teşekkür edilmesi teklif olundu. Müteakkiben Mehmet Ali Baba B.: söz alıp, henüz resm-i tekrisi icra kılınan Reşat Nuri B.:’e hitap ederek, Birader-mumailayhin mezayası ile beraber dahii olduğu Masonluk âleminde şu dakikadan itibaren kendisinden beklenen hidemattan ve esrar ve nikât-ı mübeccele-i Masoniyeden gayet belîğ ve müessir bir lisan ile bir nutuk irat buyurdular. Filhakika işbu nutk-u belîğ ve veciz, bilumum ihvanın tenvir-i efkâr ve ezhanına medar olacak pek çok hakayık ve itikadâtı şâmil bulunmuş ve ez-cümle, Masonlukta düşman-ı âzam-ı hakikinin, zulem-i cehalet ve zulem-i taassup olduğunu

en mukannî bir surette isbat eylemiştir. İşbu hitabe-i âteşine bilumum Mâh.: namına Üs.: Muh.: canibinden arz-ı şükran ve mahmîdet edildi.

Rasim Ferit B.: söz isteyerek, Muh.: Mehmet Ali Babamızın birer kıta fotografisinin ihzar ve B.: 'ler tarafından kıymetdar bir bergüzâr olmak üzere ahzedilmesi hakkındaki teklifinin halâ müsmir olamadığını söyledi ve Ali Sami B.:, keyfiyetin derdest

bulunduğunu cevaben ifade eyledi.

Dul kesesi gezdirilerek Şark'a Altıyüzelli tuğla getirdi. Üs.: Muh.: 'in teklifine mebnî bugünkü Dul kesesi muhteviyatı muhtac-ı himaye bir B.: 'e gönderildi.

Saat-i tatilin hulûlüne binaen, celse-i mesai usul ve merasim-i mahsussasına tevfikân Üs.: Muh.: canibinden kapatılarak, B.: 'ler mutayyiben dağıldılar.

Üs.:

Ha.:

Muh.:

Kâ.:

-
- (1) Bk. Mimar Sinan, sayı 20, «Ünlü Masonlar»
 - (2) 14 Ekim 1921, cuma (hafta tatili).
 - (3) Muhîp Kuran.
 - (4) Oturduktan.
 - (5) İşlere başlandı.
 - (6) Oylar toplanmış.
 - (7) 9 ocak 1921, cuma, saat 14.00.
 - (8) Duygulanmış.
 - (9) Masonik sırlar, Masonik bilgiler
 - (10) Suallerin.

1978 Nisan-Mayıs aylarında L. larda yapılan Masonik Konferanslar

A — İSTANBUL VÂDİSİ

LOCA	KONUŞMACI	KONU	TARİH
İdeal	Mahmut Erbaş	Masonluk gayesi ve yararları	3.4.1978
Ülkü	Ziya Umur	Bazı Masonik Problemler	27.4.1978
»	Kayhan Armağan	Mevlânâdan Masonik Çizgiler	11.5.1978
Kardeşlik	Reşat Atabek	Çırak Düzenli ve Sadakat Duruşunun Sembolik Açıdan Değerlendirilmesi	6.4.1978
Sevgi	İnayet Atahan	Günümüzde Masonluk ve İnsan Hakları	24.4.1978
Müsavât	Doğan Yalın	Neden Masonluk	21.4.1978
Libertas	Dimitri Atanasof	İspanya'daki Masonluk	24.5.1978
Ahenk	İsfendiyar Açıksöz	Hürriyet	10.5.1978
Erenler	Erol Ergel	Lo.: Bü .: Lo.: İlişkileri	21.4.1978
»	Fikret Hızlıalp	Müzik ve Masonik Yorumu	5.5.1978
Ülke	Mahmut Yılmaz	Hakikat	16.5.1978
Şefkat	Atillâ Büyüktuncay	Hayyam'ın Felsefesi	17.4.1978
Humanitas	M. Alfandari	Sembol İnsanın Simgesi	25.4.1978

»	Viktor Gücel	Tanrının Mevcudiyetinin Şekli Hakkında	23.5.1978
Hulus	Gavril Papagavril	Hakiki Hürriyet	24.5.1978
»	Lefter Filipu	V. Murat'ın Tekrisi	24.5.1978
Freedom	Gönen İpekçi	Fransız Masonluğu	13.4.1978
»	Halûk Bitek	Çırak manası ve M.: luktaki Yeri	11.5.1978
Sevenler Üçişik	İhsan Candemir	Masonlukta Landmarklar	12.5.1978
	Ömer Erül	Türk Masonluğunda 1965 Öncesi ve Sonrası	8.5.1978
Gün Başak	Ç. Yıldırımakın	Eşitlik	3.5.1978
»	Ali Dinçol	Sihir ve Din	13.4.1978
	Nail Güreli	Türk M.: 'ları Arasında Tekris Gayri Muntazamlık ve Devam Konusunda	
İrem	Mustafa Coşkun	Bir Araştırma	11.5.1978
Piramit	O. Faruk Kurt	Masonik Turizm	14.4.1978
		Din'in Sosyal Gelişimi	21.4.1978

B — ANKARA VÂDİSİ

Doğuş Yükseliş	Rüçhan Altuğ	Bir Masonun Defterinden	9.5.1978
	Erdinç Sağlam	Masonluk ile Türk Toplumunun Toplumsal ve Kültürel Özellikleri Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar	20.4.1978
»	C. Memduh Altar	EN BÜYÜK ÖZLEM	4.5.1978
İnanış	İ. Hakkı Özersin	EŞİTLİK	10.4.1978
»	Edip Aktaş	Dostluk ve Masonluk	24.4.1978
Bilgi	Münir Berik	Bilimin Kuşukları ve Masonluk	3.5.1978
»	Celâl Songu	Masonlukta Teklif ve Sorumluluklarımız	17.5.1978
Barış	M. Külünk	1909-1935 Yılları Arasında Türkiye'de Masonluk	15.5.1978
Yıldız	Cansay Dinçler	Türk Sosyal Yapısında Barınalar ve Masonluk	27.4.1978
»	Ertuğrul Fişenk	ÖNLÜK	11.5.1978
»	Cahit Ortaç	Kur'anda İnsan	25.5.1978
Çankaya Ahiler	Nur Tuncar	Sevme Sanatı	14.4.1978
	C. Memduh Altar	Açılalım mı? Açılmayalım mı?	7.4.1978

»	Cüneyt Tunca	EŞİTLİK	17.4.1978
Çağ	Yücel Erk	Akıl	12.4.1978
»	Güven Bilsel	Düşünce Özgürlüğü	
»	Tankut Ünal	Gerçek	24.5.1978
G. Mimarları	Gıyas Aran	1909 Büyük Locanın Kuruluşu	4.4.1978
Eşitlik	Cem Dilçin	Mevlânâda İnsan Sevgisi	25.4.1978
»	Cetin Özer	Masonik Terimler ve Tanıklar	23.5.1978
Yunus Emre	Yıldırım Parlar	Maeonluk ve Kökleri	17.5.1978

C — İZMİR VÂDİSİ

İzmir	Dündar Kısım	MÜRŞİT	13.4.1978
»	Behzat Minez	M.: Tarihine kısa bir bakış	27.4.1978
Gönül	H. Vehbi Adalı	Sembollerimiz	20.4.1978
»	Yalçın Kurtoğlu	M.: Açısından Düşünce ve Fikir Hürriyeti	20.4.1978
»	Albert Arditti	Taş Sembolizması	4.5.1978
İrfan	Hüsnü Çubukçu	Amerikada Masonik İzlenimlerim	10.4.1978
»	Yılınur Gımsal	TAŞ	8.5.1978
Ephesüs	Şekür Ökten	Neyiz Ne Olmalıyız	5.4.1978
Eylem	Ünal Uslu	ADALET	10.4.1978
»	Erdal Keskiner	Sorumluluk	17.4.1978
»	Feyzi Günhan	Mevlânâda Ma.: Fikirler	24.4.1978
»	Dündar Ülusel	Hacı Bektaş Veli de MA.: Fikirler	8.5.1978
»	Raşit Beşerler	Türk MA.: 'luğunun Gelişmesi İçin Neler Düşünülebilir	15.5.1978

D — MANİSA VÂDİSİ

Manisa	Yusuf Kökdamar	Hoşgörü-Tolerans	3.5.1978
--------	----------------	------------------	----------

MİMAR SİNAN

Derleyen : Sahir ERMAN — Suha UMUR

KIRKOR AGATON EFENDİ

1825 — 1868

Ermeni asıllı Osmanlı eğitimcisi ve devlet adamı. Ziraat tahsili için Paris'e gitti. Döndüğünde Halkalı Ziraat Mektebinin kurulmasında önemli rol oynadı. Yüksek Ticaret Encümeninde ve Divan-ı Muhasebat ve Islahat-ı Maliye Meclisinde üyelik yaptı. 1865 Paris P. T. T. Kongresinde Türkiye'yi temsil eden Agaton efendi Paristen dönünce yerli posta teşkilatını kurdu, ve başarısından dolayı Postahane nâzırlığına tâyin edildi. 1867 milletlerarası P. T. T. kongresine katıldı. Osmanlı İmparatorluğu içindeki yabancı postahanelerin lağvedilmesi için çok çalıştı ve bunda başarı da kazandı. Sultan Abdülâziz kendisini 5000 altınla taltif etti. Yurda dönerken öldü.

Kirkor Agaton K., 1859'da Pariste iken bir Fransız Locasında tekeris edildi.

FUAT HULUSİ DEMİRELLİ

1875 — 1955

Türk hukukçusu ve şairi. İstanbul'da doğdu, İstanbul Hukuk mektebini bitirdi. Muhtelif Adliye memuriyetlerinde bulunduktan sonra

Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi reisi oldu. 1908'de Şam Trablusu, 1915'te Antalya ve 1946'da İstanbul Meb'usu seçilmiş, D. P. Meclis Grubu Başkanlığını da ifa etmiştir. Hukuk ve şiir kitapları basılmış-
Fuat Hulûsi K., meşrutiyetten evvel Mason olmuş, 1909'da Büyük Meşrik kurulurken büyük hizmetler görmüştür. İkinci defa Hakim Büyük Âmir'ken Ebedî Maşrika intikal etmiştir.
tır.

NEŞET ÖMER İRDELP

1882 — 1952

Türk hekimi. İstanbul'da doğdu, Tıbbiyeyi bitirdikten sonra ihtisasını Paris'te yaptı. Fransadan dönüşünde Tıp Fakültesi İç Hastalıkları klinik şefliğine tayin edildi. Birinci Dünya Harbinde Kızılay'ın Süveyş teşkilâtında çalıştı. Savaş sonunda İstanbul'a döndü ve Tıp Fakültesi İç hastalıkları müderrisliğine tayin edildi. Tıp Fakültesi Dekanı oldu. Dârülfünun'un emniyetine getirildi. Rektör oldu. İstanbul milletvekili seçildi. Antropoloji enstitüsünü ve dergisini kurdu.

Neşet Ömer K., Tıp Fakültesi şefi iken İstanbul'da 24 Mart 1911 tarihinde Resne Mahfelinde 82 Mat. No. sı ile tekeris edilmiştir.

MİTHAT CEMAL KUNTAY

1885 — 1956

Türk şair ve yazarı. Vefa idadisini, Hukuk mektebini bitirdi. Adliye teşkilâtında çalıştı. Beyoğlu Dördüncü Noteri oldu. Yazılarında millî konuları işledi. Oyunları: Mithat Paşa ve Namık Kemal üstüne, «Kemal» (1912), Çanakkale savaşındaki kahramanlıkları belirten manzum, «28 Kânunevvel» (1918). Roman: «Üç İstanbul» (1938). Şiir kitabı : «Türkün Şehnamesinden» (1945). İncelemeleri: «Mehmet Akif» (1939), «Namık Kemal» (1944 - 1949), «Sarıklı İhtilâlcî Ali Suavi» (1946).

Mithat Cemal K., Adliye Nezareti Hususî Kalem mümeyyizi iken İstanbul'da Resne Mahfelinde 11 Kasım 1910 tarihinde 76 Mat. No. sı ile tekeris edilmiştir.

VASFİ RAŞİT SEVİĞ

1887 — 1971

Türk hukukçusu. Mehmet Raşit paşanın oğlu. Galatasaray lisesini, İstanbul ve Paris Hukuk fakültelerini bitirdi. Saksonya mahkemele-
rinde staj yapmak üzere Almanya'ya gitti. Çeşitli hakem mahkemele-
rinde Türk temsilciliğine tâyin edildi. 1930'da Şebinkarahisar, 1934'te
Sivas mebusu seçildi. Ankara Hukuk fakültesi Roma Hukuku kürsü-
süne getirildi. Ayrıca mukayeseli Medenî Hukuk dersleri okuttu.
Vasfi Raşit K., İstanbulda Resne Mahfelinde 333 Mat. No. sı ile 17
Kasım 1927 tarihinde tekeris edilmiştir.

KÂZİM İSMAIL GÜRKAN

1905 — 1972

Türk hekimi .Trabzonda doğdu, Beyrutta Sörler mektebinde, Mercan
Sultanisinde, Vefa lisesinde okudu. İstanbul Üniversitesi Tıp fakül-
tesini bitirdi, ve aynı fakültede asistanlık yaptı. Pairs'e tahsile gitti.
Doçent sonra profesör oldu. Tıp fakültesi dekanlığına seçildi; Ordi-
naryus profesör oldu. 1951 — 1953 yılları arasında İstanbul Üniver-
sitesi Rektörlüğünde bulundu. Rektörlükten ayrıldıktan sonra ölümü-
ne kadar öğretim üyeliğine devam etti.

Kâzım İsmail Gürkan K., İstanbulda Resne Mahfelinde 29 Mayıs 1930
tarihinde 398 Mat. No. sı ile tekeris edilmiştir.

Açılıştan sonra Erenler Locası âmil azasından idi.

PAUL HENRI DIETRICH D'HOLBACH

1723 — 1789

Ansiklopedicilerden, tabiat bilimcisi, materyalist ve determinist fel-
sefenin temsilcilerinden, Verimli bir yazar olup, salonlarında Buffon,
D'Alembert, Diderot, Grimm, Helvetius gibi düşünürleri sık sık kabul
etmesi dolayısıyla «Felsefenin Maître d'Hôtel'i» diye anılmıştır. Vol-
taire'le olan polemikleri ile ün salmıştır. Mensup olduğu L. kesinlikle
bilinmemektedir.

KONT FRANZ ANTON SPORCK

1662 — 1738

Filantrop, Bohemya'daki ilk mason ve bu bölgedeki Masonluğun ilk kurbanı

Üç Yıldız L. nin Ü. M.

KONT IVAN DRASKOVIÇ

1740 — 1787

Hırvat subayı, Viyana vâdisindeki Üç Top L. üyesi ve daha sonra Hırvat B. L. nin ilk B. Ü.

LEOPOLD MOZART

1719 — 1787

Salzburg Başpiskoposunun sarayında kompozitör ve başkemanı. Ünlü Oğlunun ilk ve en iyi hocası olmuş, kilise müziği, senfoniler, konçertolar ve piyano için sonatlar bestelemiştir. Başlıca eseri bir çok dillere çevrilmiş olan (keman mektebi için metot) kitabı olmuştur.

1785 te Beneficence L. da tekris edilmiştir.

MÁRIO BEHRING

1876 — 1933

1922 den 1925 e kadar Brezilya B.L. B.Ü. olmuştur. 1898 de Unixo Cosmopolita L. da tekris edilmiştir.

JUAN MARTIN DE PUEYRREDON

1777 — 1850

Arjantin Kahramanı. Birleşik Eyaletlerin Başkomutanı. Buenos Aires vâdisindeki Lautaro L. da tekris edilmiştir.

HORACE S. ROBERTS

1828 — 1862

Michigan Huzzars adı ile anılan bir gönüllü taburunun Kumandanı olarak bir çok savaşlara katılmış ve harp meydanında ölmüştür. 25 haziran 1849 da 33 numaralı Lansing L. da tekris edilmiş ve Michigan B.L. B.Ü. olmuştur.

NELSON APPLETON MILES

1839 — 1925

Amerikan generali. Ağır şekilde yaralandığı bir savaşta kahramanlık madalyası almış ve İspanya'ya karşı savaşta Bařkomutan olmuştur. Las Angeles vâdisinde 278 numaralı California L. da 20 şubat 1888 de Üstadlığa terfi etmiştir.

DIEGO DE VALLENILLA

1773 — 1850

Venezuela kahramanı. Kolumbiya Cumhuriyetinin Anayasasını hazırlamış, Valilik ve Genel Müfettiřlik yapmıştır. Caracas vâdisindeki Kolumbiya Y. ř. üyesi idi.

MANOEL DEODORO DA FONESCA

1827 — 1892

Brezilya Mareřali. Brezilya B.L. B.Ü. 1890 da Brezilya Y. ř. üyelğine getirilmiřtir.

«MAD» ANTHONY WAYNE

1745 — 1796

Amerikan Kurtuluř savaşı generallerinden. 12 numaralı Winchester L. üyesi. 1857 de New York B. L., onun şerefine Story Pont'ta bir anıt inşa etmiştir.

ARAMIZDAN AYRILANLAR

A d ı	Doğumu	Tekris tarihi	Son Locası	Eb. Maş.'a intikali
Abdullah Şoris	İstanbul, 1912	24. 5.1962	Sadık Dostlar	9.1.1978
Ziya Cenkoğlu	Kiği, 1900	8.11.1963	Erenler	12.1.1978
Dahi Öke	İstanbul, 1901	16. 3.1954	Ümit	19.1.1978
Erdoğan Asal	İstanbul, 1932	26. 6.1962	Hürriyet	30.1.1978
Nusret Berkan	İstanbul, 1923	11.12.1963	Ahenk	6.2.1978
Salmino Goldberg	İstanbul, 1901	7. 6.1953	Libertas	11.2.1978
Abdullah Ecemen	İstanbul, 1911	4. 6.1953	Kardeşlik	27.2.1978
Muhittin Ülker	Kemallye, 1905	12. 7.1951	Gönül Mimarları	17.2.1978
Orhan Tenger	Manisa, 1929	25. 4.1974	İzmir	10.2.1978
Osman Ali Berkman	İstanbul, 1898	1931	Ahiler	23.2.1978
Şükrü Oktar	Ankara, 1912	3. 6.1964	Bilgi	14.4.1978
Nurettin Fuat Alpkartal	İstanbul, 1904	10. 5.1951	Doğuş	18.4.1978
Gıyasettin Aran	İstanbul, 1902	2.10.1931	Doğuş	26.4.1978
Kadri Sayt	İstanbul, 1897	20.12.1932	Hürriyet	3.5.1978
Hüseyin Berkyyer	Yugoslavya, 1922	10.10.1973	Devrim	27.5.1978

Eb.: Maş.'a intikal eden Kardeşlerimize Ev.: Ul.: Mi.: 'ndan sonsuz mağfiret ve kederli ailelerine ve bütün Kardeşlerimize sabırlar dileriz.

HIÇ BİR ŞEY ÖLMEZ — HER ŞEY YAŞAR

Mimar Sinan Dergisinin
25 - 28 Sayıları Fihristleri

Hazırlayan : S. ERMAN

I — KONULAR FİHRİSTİ

BÜYÜK ÜSTAD MESAJLARI

Arşivlerimiz içinden 1965 olayları (N. EKEMEN) 1977, 25, 4

Kendi kendimizin tenkidi (N. EKEMEN) 1978, 27, 4

(N. EKEMEN) 1978, 28, 4

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE MASONLUK

İtalya'da Masonluğun dünü ve bugünü (S. ERMAN) 1977, 25, 37

İtalya'da Masonluk aleyhinde faaliyet ve yayınlar (S. ERMAN) 1977,
25, 70

İngiltere'de Masonluğun dünü ve bugünü (M. Margilues) 1977, 26, 61

Masonik bir filo (Ed. Stolfer/S. Erman) 1977, 26, 70

A. B. D. de Masonluğun dünü ve bugünü (M. GÖKDOĞAN) 1978, 27, 31

İtalyan B. L. nin Tebliği (S. ERMAN) 1978, 27, 55

DEĞİŞİK KONULAR

- Hayat hakkında (R. TEMEL) 1977, 25, 36
İnanıyorum (ERGINSOY) 1977, 25, 51
Bir baba dua ediyor (R. TEMEL) 1977, 25, 50
Bir siyasî parti başkanına mektup (M. GÖKDOĞAN) 1977, 25, 67
Hatalar (R. TEMEL) 1977, 26, 60
Zaman ayır (R. TEMEL) 1978, 27, 16
Ağaç, Tahta ve Semzölizm (A. ARDİTTİ) 1978, 28, 7
Masonluğun Düşmanları (R. TEMEL) 1978, 28, 53
Fazilet (T. TARHAN) 1978, 28, 60
Ana Loca (S. ERMAN) 1978, 28, 68
Gönye ile Pergel (S. ERMAN) 1978, 28, 70
Masonik Damlalar (T. BAYTIN) 1978, 28,

FELSEFİ KONULAR

- Yeni Onose (O. AYANGİL) 1977, 25, 16
İnanış üzerine (C. M. ALTAR) 1977, 25, 30
Kant ve Felsefesi (T. ÖZGÖKMEN) 1978, 28, 37

FİHRİSTLER

- Mimar Sinan Dergisinin
25-28 sayıları fihristleri (S. ERMAN) 1978, 28, 87

HABERLER

- ABD Başkanı G. R. Ford hakkında (S. ERMAN) 1977, 25, 72
Localarımızdan haberler (Mimar SİNAN) 1978, 27, 57
Yeni Görevliler (Mimar SİNAN) 1978, 27, 56
Localarımızdan haberler (Mimar SİNAN) 1978, 28, 78
Bursa vâdisinde Bursa M. L. çalışmalarına başladı (Mimar SİNAN)
1978, 28, 71
Uganda'da Masonluk (Mimar SİNAN) 1978, 28, 71

KAYIPLARIMIZ

- Aramızdan ayrılanlar (Yayın Komitesi) 1977, 25, 79
Aramızdan ayrılanlar (Yayın Komitesi) 1977, 26, 83

Aramızdan ayrılanlar (Yayın Komitesi) 1978, 27, 69
Aramızdan ayrılanlar (Yayın Komitesi) 1978, 28, 86

MASONİK KONULAR

Felsefî Açıdan Masonluk Ülküsünün Temel İlkeleri ve Niteliği
Üzerine Düşünceler I (N. C. AKKERMAN) 1977, 25, 9
Nour L. Ü. M.nin Konuşması (A. ASSOULI) 1977, 25, 46
Bir Masonik işaret yakın bir faciâyı önledi (T. GÜNER) 1977, 25, 53
Felsefî Açıdan Masonluk Ülküsünün Temel İlkeleri ve Niteliği
Üzerine Düşünceler: II (N. C. AKKERMAN) 1977, 26, 27
Açılalım mı? Açılmıyalım mı? (C. M. ALTAR) 1977, 26, 41
Semboller (R. ATABEK) 1977, 26, 49
Tekris (R. ATABEK) 1978, 27, 7
Farklı Dine Mensup Bir Adayın Tekris Merasimi (S. ERMAN) 1978,
27, 14
Felsefî Açıdan Masonluk Ülküsünün Temel İlkeleri ve Niteliği
Üzerine Düşünceler : III (N. C. AKKERMAN) 1978, 27, 17
Felsefî Açıdan Masonluk Ülküsünün Temel İlkeleri ve Niteliği
Üzerine Düşünceler : IV (N. C. AKKERMAN) 1978, 28, 19

MASONLUK TARİHİ

Samsun'da Işık Muh. Mah.'i (S. UMUR) 1977, 25, 57
1965 Olaylarına dair (H. ÖRS) 1977, 26, 9
Ahmet Rasim'in Tekris Celsesi Zaptı (S. UMUR) 1978, 26, 73
Vefa Muh. L. (H. G. ARAN) 1978, 27, 43
1933 Yılında bir Olay (S. UMUR) 1978, 27, 49

ÜNLÜ MASONLAR (S. ERMAN/S. UMUR) 1977, 25, 73

Süleyman Asaf Bey
Hafız Şükrü Bey
Resneli Niyazi
Osman Fehmi Resne
Nazmi Ziya Güran
Lütfi Kırdar
Kristian Frederik Krause
Alessandro Lanfranchi
Claire Lee Chennault
James Andrew Broun Dalhouse

Ernest August I
Anthony Ashley Cooper
Sir Alfred Farthing Robbins
Sir John Joseph Caldwell Abbott
John A. (Jack) Johnson
Gennaro Mininni
Marki Emanuel Grouchy
UNLÜ MASONLAR (S. ERMAN / S. UMUR) 1977, 26, 77
Prens Abdülhalim Paşa (Mehmet)
Ahmet Rasim
Refik Nevzat
Mustafa Reşat Mimaroğlu
Mustafa Necati
Kerim Erim
Jean Sylvain Bailly
Nicola Vasileviç Repnin
Frederick Augustus Conrad Muhlenberg
Frans Vreede
Pierre Theodor Verhangen
Lazare Hippolyt Carnot
Kont Achille Fontanelli
Guillanme I de Orange-Nassau
Felipe Zapata
Armand Emmanuel Sophie Septimaire de Vignerod du Plessis, Dük
de Richelieu
UNLÜ MASONLAR (S. ERMAN / S. UMUR) 1978, 27, 63
Raşit Erer
Cemal Paşa
Ali Sami Boyar
Behzat Butak
!. Galip Arcan
Ramiz Gökçe
Hosca Ballou
Azzo Varisco
Thomas Todd
Charles Edouard Cogler
Georges Beernaerts
John E. Hull
José Maria Campo Lerrano
Cato Maximilien Guldberg

Friedrich Heinrich Jacobi

Louis Auguste Blanqui

Alfred Milner

UNLÜ MASONLAR (S. ERMAN / S. UMUR) 1978, 28, 81

Paul Henri Dietrich D'Holbach

Kont Franz Anton Sporck

Kont Ivan Drasković

Leopold Mozart

Mario Behring

Juan Martin de Pueyrredon

Horace S. Roberts

Nelson Appleton Miles

Diego de Vallenilla

Mançel Deodoro da Fonseca

«Mad» Anthony Wayne

II — YAZARLAR FİHRİSTİ

— A —

- AKKERMAN, N. C.
Felsefî Açıdan Masonluk Ülküsünün Temel İlkeleri ve
Niteliği üzerine Düşünceler I, II, III, IV 1977, 25, 9
1977, 26, 41
1978, 27, 17
1978, 28, 19
- ALTAR, C. M.
İnanış üzerine 1977, 25, 30
- ARAN, H. G.
Vefa Muh. L. 1978, 27, 4
- ARDİTTİ, A.
Ağaç, Tahta ve Sembolizm 1978, 28, 7
- ASSOULI, A.
Nour L. U. M. nin konuşması 1977, 25, 45
- ATABEK, R.
Semboller 1977, 26, 49
Tekris 1978, 27, 7
- AYANGİL, O.
Yeni Guose 1977, 25, 16

— E —

- EKEMEN, N.
B. Ü. Mesajı 1977, 25, 4
B. Ü. Mesajı 1978, 27, 4
B. Ü. Mesajı 1978, 28, 4
- ERGİNSOY, A.
İnanıyorum 1977, 25, 51
- ERMAN, S.

İtalya'da masonluğun dünü ve bugünü	1977, 25, 37
İtalya'da masonluk aleyhinde faaliyet ve yayınlar	1977, 25, 70
Masonik bir filo	1977, 26, 70
İtalyan B. L. nin Tebliğın	1978, 27, 55
ABD Başkanı G. R. Ford hakkında	1977, 25, 72
Tekris merasimi	1978, 27, 14
Gönye ile Pergel	1978, 28, 70
Ana Loca	1978, 28, 68
25-28 sayıları Fihristleri	1978, 28, 87
ERMAN S. / UMUR S.	
Ünlü Masonlar	1977, 25, 73
Ünlü Masonlar	1977, 26, 77
Ünlü Masonlar	1978, 27, 63
Ünlü Masonlar	1978, 28, 81

— G —

GÖKDOĞAN, M.	
ABD de masonluğun dünü ve bugünü	1978, 27, 31
Bir siyasî parti Başkanına mektup	1977, 25, 67
GÜNER, T.	
Bir masonik işaret yakın bir faciâyı önledi	1977, 25, 53

— K —

KIPLING, R.	
Ana Loca	1978, 28, 68

— M —

MARGULIES, M.	
İngiltere'de masonluğun dünü ve bugünü	1977, 26, 61
MİMAR SİNAN	
Yeni Görevliler	1978, 27, 56
Localarımızdan haberler	1978, 27, 57
Localarımızdan haberler	1978, 28, 78
Bursa Vâdisinde Bursa M. L. çalışmalarına başladı	1978, 28, 71
Uganda'da Masonluk	1978, 28, 71

— Ö —

- ÖRS, H.
1965 olaylarına dair 1977, 26, 9
ÖZGÖKMEN, T.
Kant ve Felsefesi 1978, 28, 37

— S —

- STOLPER ED
Masonik bir filo 1977, 26, 10

— T —

- TARHAN, T.
Fazilet 1978, 28, 60
TEMEL, R.
Hayat hakkında 1977, 25, 36
Bir baba dua ediyor 1977, 25, 50
Hatalar 1977, 26, 60
Zaman ayır 1978, 27, 16
Masonluğun Düşmanları 1978, 28, 53

— U —

- UMUR, S.
Samsun'da Işık Muh. Mah. 1977, 25, 57
Ahmet Rasim'in tekris celsesi zaptı 1977, 26, 73
1933 yılında bir olay 1978, 27, 49

— Y —

- YAYIN KOMİTESİ
Aramızdan ayrılanlar 1977, 26, 83
Aramızdan ayrılanlar 1977, 25, 79
Aramızdan ayrılanlar 1977, 27, 69
Aramızdan ayrılanlar 1978, 28, 86

— Z —

- ZAMMITTI
Gönye ile Pergel 1978, 28, 70

D Ü Z E L T M E

Dergimizin 27. sayısının 27. sayfasındaki şiir kısmında noksan çıkmış olan 15. satır olarak ve «Öncesi O, ahiri O'dur ölümsüz» dizesinden sonra :

«Küllî kudret hem sonsuzdur hem önsüz» dizesinin ilâve edilmesini, özür dileklerimizle rica ederiz.

MİMAR SİNAN Dergisi için gönderilecek yazılar hakkında ricalarımız:

- 1 — (DIN A 4) TSE 21x29.7 cm. boyunda yazı kâğıdı kullanınız.
- 2 — Makina ile seyrek satır yazınız,
- 3 — Biri orijinal olmak üzere, iki nüsha gönderiniz.
- 4 — Yazı'nın adını ve tarih koymayı unutmayınız.
- 5 — Kendi adınızı ve adresinizi de, hemen yazı adından sonra sıralayınız.
- 6 — Tercüme ise, yazı sahibinin adı ve nerede, hangi tarihte yayınladığı,
- 7 — Telif ise, faydalandığınız ana kaynakları da, yazının sonunda bildiriniz,
- 8 — Resim varsa, iyi çekilmiş, siyah beyaz, parlak kâğıda ve 6x9 cm. (dahil) den büyük ölçülü resimler gönderiniz.
Çizgi şekilleri için de siyah çini mürekkebi ve şeffaf resim kâğıdı kullanınız.
- 9 — Basılmayan yazılar geri verilmez.
- 10 — Muhabere adresi : Mimar Sinan, Nuruziya Sokak 21
Beyoğlu, İstanbul'dur.

